

НАБИЖОН ХОШИМОВ

84(59)

18-71.

ТОПТАЛГАН
ГУЛЪАДАН

ҚИССА

**Kitob shu yerda ko'rsatilgan muddatdan
kechiktirilmagan holda topshirilishi shart**

ilgarigi berilmalar miqdori _____

--	--

НАБИЖОН ҲОШИМОВ

ТОПТАЛГАН ГУЛБАДАН

Қисса

Тошкент
«IJOD-PRESS»
2017

УЎК:821.512.133-31

КБК:84 (5Ў)6

X 71

Хошимов, Набижон

Топталган гулбадан (қисса) / Н.Хошимов. / -Т.: IJOD-PRESS.
2017, 204 бет.

УЎК:821.512.133-31

КБК:84 (5Ў)6

Инсон тақдири – неча замонлардан буён қаламкашларни бефарқ қолдирмай, ҳар қайси даврда ҳам ўз долзарблигини йўқотмай келаётган доимий мавзу ҳисобланади.

Эътиборингизга хавола этилаётган ёзувчи Набижон Хошимовнинг мазкур асаридаги Зебузар исмли қиз эса бизнинг замондошимиз. Ҳа, унинг қисмати ўта ачинарли ва аччиқ. Афсуски, бундай ҳолатга жамиятимизда учраб турадиган баъзи диёнатсиз, имонсиз ва худбин одамлар сабабчи.

Мазкур қисса асосида 2007 йили «Ўзбектелефильм» студияси томонидан «Зебузар» номли телесериал суратга олиниб, намоиш қилинган.

Такризчилар:

Ориф ФАРМОН – Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси
Ойбек ВЕЙСАЛ ЎҒЛИ – Санъатшунос

ISBN 978-9943-994-44-7

© Набижон ХОШИМОВ, 2017
© "IJOD-PRESS" нашриёти, 2017

ЖИНСИ ШИМЛИ «ПАРИВАШ» (Муқаддима ўрнида)

Қосим тоға узоқ йиллар такси ҳайдади. «ГАЗ-24» деб аталган «тулпор»и билан ниҳоят хайрлашди. Нафақага чиқди, лекин уйда ўтиролмади. Турмушида камчилик бўлмаса-да, ўрганган кўнгил экан, баъзи-баъзида «Матиз»ида шаҳарни кезар, гоҳида эса, мижозлар рўпара келишига қараб вилоятларга ҳам бориб келарди. У одатда йўловчилар билан кира ҳақи тўғрисида ортиқча баҳслашиб ўтирмайди. Машинасининг мойи-ю тушлигига етиб, яна озгина чой пули қолса бас, кетаверади. Энг муҳими, у шу тарика дунё кезиб, турли одамлар билан суҳбат қуришга, умрининг ҳар дақиқасидан завқ олишга ишқибоз. Ҳар сафар турли одамлар, турли тақдирларга дуч келади, улфатчилик қилади, ҳамсуҳбат бўлади. Уйда ўтирганидан кўра яхши-да!

Бугун ҳам «хумор босди» учунми ё узоқларга кетиб ҳаво алмаштиргиси келдими, ҳарқалай, келинига хавотир олмасликларини тайинлади. «Бирор гап бўлса кўлимда телефон бор-ку», деб кўйди у ва бомдод намозини ўқибок сафарга жўнади.

Шаҳар осмонида тонг отди. Одамлар ва транспортлар жонланади. Қосим тоға метронинг охириги бекатига бориб туришга қарор қилди. Чунки шу ердан вилоятларга борадиган йўловчилар кўп учрайди. У ўз «тулпор»ини доимий қатнайдиган «Нексия» ва «Дамас»лардан четроққа кўйди. Бошқа ёш киракашларга малол келмаслиги учун уларнинг олдига йўловчи қидириб чиқишни ўзига эп кўрмади. «Насиб қилгани ўзи келиб қолар», деди у ўзича ва радионинг мурватини бураб, ундан таралаётган мумтоз қўшиқларни тингларкан, машина рулини ушлаган холда, «Э, Оллох, ўзингга шукур», дея чуқур тин олди.

Шу маҳал шаҳар таксисидан европача кийинган икки қиз тушиб келди. Машина юкхонасидан сафар сумкасини тушириб олишгач, яна такси қидириб атрофга аланглашди. Демакки, аниқ — улар узоққа кетишади. Лекин...

— Қизлар, такси керакми? — деб сўради киракаш йигитлардан бири жилмайиб.

— Қаёққа борасизлар? — деди қориндор, шопмўйловли киши ҳам кўзларини ола-кула қилиб.

— Ҳеч қаёққа... — деди бўйин ва қулоқлари ҳар хил тақинчоқлар билан безанган, сийналари ярим очик олифта қиз жинси шим кийган шеригига юзланиб шипшиди: — Сен эҳтиёт бўл, ҳар қанақа таксига ўтира кўрма. Бир марта куйганинг етар...

— Юринглар, машинам яп-янги, айтган жойларингга вақтида олиб бориб қўяман, — деди ёш киракаш йигитлардан бири.

Қизлар индашмади.

— Сизлар ўзи бирор ёққа бормоқчимисизлар ёки... дам оламизми-а? — деди уларни кузатаётган йигитлардан бири олифта қизларга суқланиб боқаркан.

Бериги қиз «Афтинг қурсин» дегандек ковоғини уйиб, терс ўгирилди.

— Ишингиз бўлмасин, йўлингиздан қолманг, — деди жинси шимлиси қатъий.

— Вой-бў, худди хуркак тойчоққа ўхшайсиз-а?

— Хих, шилким. Юр, бу ердан кетайлик, — деди олифта қиз дугонасига.

— Қўйсанг-чи, ахир, унақада мен қандай қилиб кетаман?

— Ана, анави кишини гаплаша қолайлик. Кексарок одамга ўхшайди. Ҳарҳолда шилқимлик қилмаса керак, — деди у Қосим тоғани кўрсатиб.

— Э, йўқ. Ахир, унинг машинаси ўзига ўхшаган шалдирок арава экан-ку.

– Нима қипти, зато надёжний, – деди олифта қиз ва тоғанинг машинаси олдига келиб энгашди.

Киракаш унинг ғоят бежаб ташланган юз-кўзи ва бўртиб турган кўкракларидан кўзини олиб қочди. У билан гаплашишни истамаётганлигини билдириб қўйиш учун атайин юкдонини кавлаб, бир нима кидирган бўлди. «Афти курсин буларнинг. Бир камим энди «капалак»ларга хизмат қилиш қолувди», дея хаёлан сўзлади киракаш. Лекин қиз тихирлик қилиб, ойнани ҳадеб тиқирлатаверди.

– Ҳой, тоғажон. Нима бало, гарангмисиз дейман?

Киракаш ота ноилож унга эътибор берган бўлди ва ойнани туширди.

– Ассалому алайкум, тоғажон! – деди қиз жилмайиб. Машина салонига хушбўй ифор кириб келди. – Кечирасиз, дугонам қишлоқдаги уйларига бориб келиши керак эди. У кечагина хориждан келди-де. Уйда қари онаси, қизчаси кутаяпти. Обориб келинг, илтимос. Яхши тўлаймиз.

– Ана, таксилар кўп-ку, – деди кекса хайдовчи гаплашгиси келмай.

– Э, уларга ишонч йўқ-де. Сиз харҳолда кўпни кўрган кўринасиз... – деди қиз ялинганнамо.

– Борадиган жойларинг узоқми?

– Водийга-де. «Шўрқишлоқ» деган жойга. Лекин фақат бир илтимос, дугонаминг ёнига бошқа ҳеч кимни олмайсиз. У онасини кўриб, қизини олиб, тез ортига қайтади.

– Шу бугунми?

– Иложи бўлса бугун, бўлмаса эртага эрталаб... – деди шошиб жинсили қиз.

– Ха, бориш-келишга тўлаймиз. Хўп дея қолинг энди, тоғажон! – деди олифта қиз нозланиб.

– Ха, хўп! – деб юборди киракаш ота беихтиёр.

– Катта, раҳмат! – деб хурсанд бўлиб кетди қиз ва дугонасини «чўли-чўли» қилиб ўпиб хайрлашди.

– Бўпти, Зебузар, онангга салом айт, қизингни ўпиб кўй, хўпми? Тезроқ келгин-а. Ўша гап, кафе очамиз. Мен ижарага оладиган жойни гаплашиб қўяман.

– Вой, ошпазлик қиламанми?

– Хоҳламасанг, официантлик қилаверасан. Мана кўрасан, тирикчилигинг яхши бўлади. Қизингниям шу ерда ўкитасан.

– Ахир, онам-чи, қизимга ўрганиб қолган бўлсалар керак.

– Бе, ўша қишлоғингда нима бор? Яна таппи ёпасанми?.. Лекин анави Махмудни кўрсанг менинг номимдан ҳам башарасига яхшилаб тупуриб қўй, хўпми? Хе, афти курсин ўшанинг... – деди шоша-пиша олифта киз.

Машина жойидан қўзғалди. Машина эшигини ёпаётган дугонасига қараб кўллари билан «Хайр!» ишорасини қилиб қолди.

Хадемай сершовқин шаҳар ҳам ортда қолди. Узоқларда кўриниб турган қорли тоғлар гўё қучоқ очиб ўзига томон чорларди. Зебузар орқа ўриндикда унсиз, аллақандай чуқур хаёллар оғушида борарди. Хайдовчи гоҳ-гоҳида салон ойнасидан енгилтак қизлардек туюлаётган бу қизнинг юзига яширин нигоҳ ташлаб қўярди. У бундай тунд йўловчинини ҳамроҳ қилганидан ичиди афсусланди ва қизни гапга туттиш учун ўзича бир сабаб излади. Ахир, узоқ йўл, «мик» этмай кетаверса, одам ёрилиб кетмайдими? Шундай ўйлар билан қария томоғини бир кириб олди-да, сўз очмоққа журъат қилди:

– Кечирасиз, қизим. Сўраганинг айби йўқ. Дугонангиз сизни «хориждан келди» дегандек бўлдимми? Сир бўлмаса, қаерларни зиёрат қилдингиз?

– Дубайни, – деди киз қисқа қилиб. Негадир у жавоб бергиси келмади. Хаёли паришон эди.

– Э-хе, – деди хайдовчи бу ҳолатни гўё пайкамагандек, яна уни гапга тутмоқчи бўлиб. – Дубай, денг. Бу Бирлашган Араб Амирликлари мусулмон давлати-а?

– Ха, – деди қиз қуруқ қилиб, ташқарига боққанича.

– Саудия Арабистонига яқинми?

– Ха...

– Унда зиёратингиз қабул бўлсин, қизим.

– Э, қуриб кетсин бунақа зиёратни! – деди қиз асабийлашиб.

– Не-не, ундок деманг қизим, айб бўлади-я! Қани энди бизларга ҳам ўша томонларга бориш насиб қилса...

– Сизнинг йўриғингиз бошқа, отахон, – деди қиз истар-истамас.

– Ха, тушунаман. Сиз, демак, тижорат юмуши билан боргандирсиз-да-а? Тирикчиликнинг айби йўқ, қизим, – дея Қосим тоға нима гаплигини тушуна олмай, қизни тинчлантирган бўлди.

Шу пайт қизнинг кўзларида беихтиёр ёш қалқиди ва тўсатдан пиқиллаб йнғлаб юборди.

– Кошқийди, тирикчиликка бўлсайди, тоғажон... Мени зўрлаб жўнатишган! Хаётим расво бўлган... – дея бўзлай кетди.

– Хай-хай, кўйинг, қизим. Соғ-омон қайтиб келибсиз... Мана, онангиз, қизингиз бор деб эшитдим, Худога шукур қилинг. Мусулмон давлатига бориб келаётганингни эшитиб...

– Э, кўйинг, мусулмончилик шунақа бўладиган бўлса...

– Хай-хай, шак келтирманг-а...

– Мусулмончилик асли бизда экан, холос, отахон. У ерда на шарм-хаё, на одамгарчилик бор. Ўлиб кетишимга озгина қолди... Яхшиям, ҳозир сиз кўрган дуғонам Зулайҳо бор экан. Мени бир илож қилиб қутқариб қолди.

– У қиз билан бирга ўқиганмисизлар?

– Йўқ. У ҳам мен билан Дубайда бирга эди. У бир йил аввал қочиб келганди. Кейин менга ёрдам қилди...

– Эҳ-ха, бошингизга анча мушкул ишлар тушган

кўринади. Узр, билмабман. Хеч хафа бўлманг. Кўрган оғир кунларингиз энди ортда қолгани рост бўлсин. Хали ёшсиз, ҳаётингиз олдинда. Ха, айтгандек, қизингиз ҳам...

– Ха, бор.

– Унда қуёв қаяққа қараб турувди?

– У йўқ...

– Ўлганми?

– Мен учун ўлган. Афти курсин унинг... – деди қиз хўрсиниб.

– Маҳмуд деганими?

– Ха, – деди қиз ажабланиб. – Сиз унинг номини қаяқдан эшитдингиз?

– Дугонангиз айтди-ку, «Менинг помимдан бетига яхшилаб тупуриб қўй» деди чоғи.

Қизнинг юзига табассум инди. Кўзларидаги ёшини рўмолчаси билан охишта артиб олди.

– Жуда ҳушёр экансиз.

Зебузарда энди тундлик йўқолди ва ҳайдовчини илк бор зимдан кузатди. Қаеридир раҳматли отаси Рашид акага ўхшаб кетарди.

– Ўша, Маҳмуд дегани сизни қаттиқ хафа қилганми, дейман-а?

– Хафа ҳам гапми, у ҳаётимни барбод қилди.

– Нима, у бошқага уйланиб олдимми?

– Йўқ, энди у хеч қачон уйлана олмайди. Унга қарғиш теккан.

– Нима, бирор айби борми?

– Йўқ. У уйланса акам уни... Хуллас, унга қишлоқда хеч ким қизини бермайди-да.

Ҳайдовчи ҳайрон бўлгандек қиз тарафга бир қараб олди. Қиз жиддий кўринарди.

– Тавба, қизиқ-ку?

– Эшитишимча, унинг отаси ҳам қишлоқдан бош олиб кетганмиш. Қайтиб келишга ор қилаётганмиш.

– Отаси дейсизми, у канақа одам ўзи?

– Содикхўжа қишлоғимизнинг энг бойларидан эди. Энди бўлса хокисор, бир бурда нонга зор киши.

– Йўғ-е, нахотки? – деди хайдовчи бошини сарак-сарак қилиб – У ўша Маҳмуднинг отасими?

– Ха... Ота бўлмай ҳар нарса бўлгур... – дея норози оҳангда қарғаниб кўйди қиз.

– Гапингиздан у сизга кўп ёмонлик қилганга ўхшайди.

– Ёмонлик ҳам гапми. У мени алдаб кўшмачи хотинга сотди, – дея қиз яна ўзини тута олмай йиғлаб юборди.

– Илоё, гўрингда чиригур! Мени хомилам борлигини била туриб, шу ишни қилган, ярамас... Маҳмуд ҳам буни биларди...

– Ё астаффируллоҳ, ёмон иш бўлган экан-ку-а!

– Уям бир нави. Болам туғиладиган куни Маҳмудни бошқа бир бойваччанинг қизига уйлантириб, тўй қилиб берди. Хамма гапдан хабари бўлган акам аламга чидай олмай тўйни бузиб, камалиб кетди. Ҳақиқатни айтган дугонам Шоира ўзини қурбон қилмоқчи бўлди. Кейин мени бошқа ифлос одамлар аврашиб, Дубайга жўнатиб юборишди...

Қизнинг юраги тўлиб кетган эди. Чидай олмади, портлади. Юз-кўзидан яхши инсонлиги кўриниб турган Қосим тоғага бутун дарду ҳасратини тўкиб солди. Унга ҳақиқатан ҳам жуда офир эканини сезиб, гапларини хангу манг бўлиб эшитиб кетаётган хайдовчи эсанкираб қолган ва шу чоғда хўнграб йиғлаётган қизни қандай қилиб юпатишни ўйларди. «Тавба, жимгина кетаётган эдик-а. Мурғаккина қизнинг ҳам шунча дарду ҳасрати бор экан-у, “ари уяни” билмай кўзгаб қўйибман-да... Тавба, уни нопок қиз деб гумон қилиб ўтирибман. Ахир, бу дунёда не-не ишлар бўлмайди, не-не одамлар тақдири чилпарчин синмайди. Бу қиз ҳозир яхши сўзга жуда ҳам зор кўринади. Гаплари рост бўлса, унинг одамлардан

безиб бўлгани аниқ. Қани энди, кўлимдан келса унга ёрдам бера олсам, қариганимда яхши бир савоб иш қилган бўлардим», деган фикрларни хаёлидан ўтказди Қосим тоға ва кўзларидан дувиллаб ёш оқаётган қизга илк бор меҳр билан боқди. Унинг бошини силагиси, овутгиси келди. Лекин ноилож, кўллари рулда, кўзлари йўлда эди. Шу туфайли фақат бисотидаги бор яхши сўзларни қизга инъом эта бошлади.

– Хафа бўлманг, она қизим. Ҳали ҳаммаси яхши бўлади, кўрмагандек бўлиб кетасиз. Энг муҳими, мана, тўрт мучангиз соғ, ўз ватанингиздасиз. Мана кўрасиз, бахтингиз ҳам очилади, худо хоҳласа.

– Раҳмат... Айтганингиз келсин, илоҳим.

Ота ойна орқали қизнинг чеҳрасини янада яхшироқ кузатди. Унинг туташ қошлари ва чиройли лаблари кенжа келининикига ўхшаб кетар экан. Ёшлари ҳам тенг бўлса керак. Лекин кўргуликлари осмон билан ерча. Келини Лобархоннинг икки жажжи ўғилчаси бор. Ўзи ўқитувчи. Ўғли Шокир ҳам бир корхонанинг раҳбари. Улар севиб турмуш қуришди. Ҳозир жуда бахтиёр ҳаёт кечиришмоқда. Катта ўғиллари ҳам ўзларига тўқ, тотув. «Илоҳим, кўз тегмасин», дея хўрсиниб кўйди хайдовчи.

Орага сукунат чўкди. Улар узоқ жим кетишди. Қосим тоға ҳам, Зебузар ҳам чуқур хаёлга чўмган эдилар. Қояли тоғлар бошланди. Довоннинг янги қурилган, текис ва равон йўллари қизни хайратга солди. Чунки унинг хорижга кетганига олти йил бўлибди. У хаёлга берилди... Ўшанда қизчаси – Бокира икки ойлик эди. Хойнахой, ўзгариб кетгандир, онасини танимаслиги аниқ. Ўгай онаси Чўлпонойга ҳам қийин бўлди. Уларни ўз фарзандидек кўргани учун бошларига тушган қийинчиликларни ўз қайғуси, ўз ташвишлари каби қабул қилиб, чин оналик масъулиятини ўз зиммасига олди... «Унга қай кўз билан қарайман энди? Нима,

хорижда расво ишлар билан шуғулландим, дейманми? Ё бормасаммикан, халиям бўлса орқага қайтиб кетсаммикан-а?..» дея турли нохуш ўйлар гирдобида қолган Зебузар чуқур хўрсиниб юборганини ўзи ҳам сезмай қолди.

Қосим тоғанинг хаёлида ҳам шунга ўхшаш фикрлар ғужғон ўйнарди. «Агар менинг қизим чет элга бориб шунақа ахволда қайтиб келганида уни қандай қилиб қарши олардим? Э, суф-суф, худо асрасин – деб қўйди у ўзича. – Яхшики, қизларим йўқ. Лекин қиз бола ҳам фарзанд. Бировнинг боласини шунчалар хўр қилишга қандай ҳаддилари сизди экан бу диёнатсиз бетавфикларнинг... Энди у ўз онасининг, қизининг, кавм-қариндошларининг кўзига қандай қарайди? Туғилиб ўсган уйининг остонасига, қишлоғига қандай кириб боради? Уни қабул қилишармикан?..» «Э, тўхта, Қосимбой. Ана энди сенинг ёрдамнинг керак бўлади, шекилли. Бу қизни ҳимоя қилишим керакка ўхшайди...»

– Тоғажон, шу ерда тўхтатиб юборинг! – деди Зебузар тўсатдан.

– Тинчликми, қизим?

– Ҳа, тинчлик. Илтимос, юкхонангизниям очиб юборсангиз.

– Майли, бемалол, – деди у ва машинадан тушиб, юкхона қулфига калит суқаркан, димоғига урилаётган тоғнинг енгил ҳавосидан тўйиб-тўйиб нафас олди.

Қиз ҳам бир сой томонга, бир тоғларга қараб, бир сония маҳлиё бўлиб қолди. Қўлларини кўтариб яхшилаб керишди. У гўё: «Салом, Ватаним! Мен қайтиб келдим!» – дея хайқирмоқчидек эди.

Қосим тоға қиз сумкасини очиб бирор нима олади-да, кейин жўнаб кетсак керак, деган ўйда эди. Лекин қиз унсиз келди-да, сумкасини кўтариб йўлнинг нариги юзига ўта бошлади ва йўл четига ўтгач ҳайдовчига қараб кулиб қўйди. Унинг олдига бир оқ «Нексия» келиб тўхтади.

– Ўтиринг ойимқиз, Тошкентгами? – деди рулдаги келишган йигит.

Киракаш отанинг хаёлидан нохуш ўйлар кечди:

«Наҳотки қайтиб кетса... Уйига боришга ор қияпти чоғи. Нега менга индамади, қизик. Ахир, у албатта, уйига бориши керак-ку, уни кутишяпти-ку».

– Йўқ, мен ҳеч қаёққа бормайман. Ана, ўзимнинг машинам бор, – деди Зебузар «Матиз»ни кўрсатиб.

– Унақа бўлса узр, сингил, омон бўлинг.

Оқ «Нексия» оҳиста юриб кетди. Қиз эса бир табассум килди-да, энди тоққа томон чиқа бошлади ва бир улкан қоя тош ортига ўтиб кетаркан. – “Отажон! Мен ҳозир келаман!” дегандай узоқдан шодон кўл силтаб қўйди.

«Э, тушунарли, мен бўлсам бошқача ўйга борибман-а», деди кекса хайдовчи ва капотни очиб, моторнинг у ёқ-бу ёғини кўрган бўлиб кутиб турди. Қиз қоя тошнинг ортида кўздан йўқолди. Шу пайт бир «Дамас» келиб тўхтади ва ундан бир неча йўловчи йигитлар тушишиб, улар ҳам қиз чиқиб кетган томонга қараб тасодифан юра бошлашди.

Қосим тоғанинг жаҳли чикди:

– Хой йигитлар! Тўхтанглар, у ерда аёл киши бор! – дея хайқирди у.

Хайрон бўлган йигитлар ортларига қайтишди. Кўп ўтмай эгнига узун енг ва этакли кўйлак ва рўмол ўраб олган бир аёл сумкасини кўтариб қоя ортидан чиқиб келди. Йигитлар унга салом беришди. Бирови югуриб бориб унинг кўлидагини олиб ёрдамлашишга чоғланди.

Мўйсафид бу ҳолатни кўриб қувониб кетди. Унинг назарида шу фурсатда бир қиз фарзанд топиб олган-у, гўё ҳозир тоғдан тушиб келаётгандек туюлди ва негадир меҳри жўш уриб кетди.

– Мана бу бошқа гап! – деб қўйди у хурсанд.

– Сизга раҳмат. Ҳарҳолда мусулмон давлатидан келаётганимни ёдимга солдингиз.

– Қойил! Бу билан сиз ўзингизнинг ҳали кўп ишга кодир эканлигингизни кўрсатдингиз, қизим.

– Унчалик эмас. Ҳар қалай онамнинг олдига жинси шим кийиб боришдан ор қилдим.

– Раҳмат сизга, қизим. Жуда ҳам ақлли экансиз, – деди ҳайдовчи машинани юргизаркан. – Либос сизга жудаям ярашибди. – Мана кўрасиз ҳали, ҳаммаси яхши бўлади.

– Нима бўлгандаям бузилган жисмимни яшириб турар.

– Йўк, сиз бошқа ундай деманг. Энди бўлган ишларнинг ҳаммасини унутинг. Бундан бу ёғидаги ҳаётингизни ўйланг. Қани омин, – деди Қосим тоға қўлларини фотиҳага очиб, – Илоҳим, кўрган кунларингиз ўзингизниям, бировнинг ҳам бошига тушмасин. Йўлингиз, бахтингиз очилиб кетаверсин. Сафаримиз беҳатар бўлсин, Оллоҳу акбар!..

Машина ўрнидан кўзғалди. Қиз кўзларига яна ёш олди.

– Раҳмат сизга, тоғажон. Мен сизга ўхшаган яхши инсонларни бошқа учратмасам керак, деб ўйловдим.

– Раҳматни кейин айтасиз, қизим. Худо хоҳласа, кўлимдан келганича ёрдамимни аямайман. Лекин бир гапни айтиб қўяй, араб юртида кўрган-кечирганларингизнинг бирортасига, хатто онангизга ҳам айта кўрманг, хўпми? Ўзингизни мусулмон илмини ўрганиб келаётган муслима қилиб кўрсатинг. Гуноҳингиз бўлса худонинг ўзи кечиради. Манави либос, худо хоҳласа, сизни асрайди.

– Эскичадан ҳам бир оз хабарим бор, намоз ўқий оламан.

– Жуда яхши. Ҳамма амалларни яхшилаб, чин кўнгилдан бажараверинг. Тангрининг ўзи сизни қўллайди.

– Илоҳим, айтганингиз келсин.

Қосим тоға радио мурватини буради.

– Ўзбекча қўшиқларни ҳам соғингандирсиз-а?

– Ҳа, жудаям. Арабча мусиқалар шундай жонимга текканки, эшитсам жазавам кўзийди. Бизни тунги барда арабчага рақс тушишга мажбур қилишарди. Тушмасак, уриб калтаклашарди.

– Ие, рақс ахир, – санъат-ку! Унга мажбуран тушиб бўларканми!

– Э, йўқ. Мақсад танамизни мижозларга кўз-кўз қилиш ва бизни сотиш бўларди.

Ҳайдовчи «Воҳ!» – деб юборди. Машина бир чайқалиб кетди.

– Бай-бай, ахир бу даҳшат-ку! Дунёда шунақа бемаза жойлар ҳам бор эканми-а?!

– Ҳа. Неча-неча қизларни турли мамлакатлардан у ерга алдаб олиб келиб, қул қилиб сотишяпти. Улар қочиб кетишолмайди, ҳужжатларини олиб қўйишади. Тилни, жойни билишмайди. Шунинг учун жуда кўплари ўз жонига қасд қилишади ёки калтак зарбидан ўлиб кетишади.

– Ҳай-ҳай, худо асрасин. Ахир, бу жаҳаннамнинг фирт ўзи-ку! Сизни бир худо асрабди, қизим. Худо умрингизни қайтиб берибди. Дугонангиз ҳақиқий мард киз экан, ўшанга раҳмат денг. Шундай кўргиликларга чидаган сизгаям раҳмат!

Ҳайдовчининг кўнгли бўшаб кетди. Қизнинг тақдирига ачиниб кўзлари ёшланди. «Астаффируллоҳ», деб қўйди у... Лекин унинг кўз ёшларини ўзи ҳам, орқа ўриндикда келаётган ҳижобли киз ҳам сезмаганди. Фақат йўл четида уларни ДАН ходими тўхтатганидагина Қосим тоға қалбида ёнаётган аланганинг тафтийи чиндан ҳис қилди.

– Ҳа, тинчликми, тоғажон? – деб сўради нозир ҳайдовчининг холатини ўзича баҳолар экан. – Нима, бирор яқинингиз ўтдими?

– Бундан кўра ўтгани яхши эди. Ҳе ўша Маҳмудни...

– Ким у Маҳмуд деганингиз? – жиддий сўради ходим машина ичини шубҳаланиб кузатаркан Зебузарга кўзи тушди. – Куёвингизми?

– Куёв дейишгаям арзимаиди, у ифлос!..

– Хафа бўлманг. Ўзингизни босинг. Рулда кетаётганингизни унутманг, – деди нозир йигит хайрон бўлиб хайдовчининг хужжатларини қайтиб бераркан.

Хайдовчи чўнтагидан рўмолчасини чиқариб ёшларини артиб олди-да, машина эшигини очди ва салон ичида кўзларини мўлтиратиб ўтирган Зебузарга кўзи тушиб, ўзини қаерга қўйишини билолмай бир оз аланглаб турди.

– Хой ўғлим, ахир бир қара. Кўраяпсанми, машинада ким ўтирибди, – деди у машинасига эҳтирос билан ўтираркан.

– Ким экан? – сўради ДАН ходими хайрон бўлиб.

– Париваш ўтирибди. Бу дунёдаги энг бокира киз, билдингми?

ДАН ходими «Нима бало, томи кетганми, бу кишини?!» дегандек, жўнаб кетаётган машина ортидан ажабланиб қараб қолди.

– Қизим, сен... биласанми кимсан? – деди хайдовчи кизнинг ўзига ҳам.

Қиз индамади

– Сен малаксан! Дунёдаги энг яхши инсонсан. Анави чўққини кўряпсанми? – деди у қорли тоғ ўрқачларини кўрсатиб.

– Ха, кўряпман, – деди киз ҳам хайрон бўлиб.

– Ана шу ерга чиқиб, «Мен покман!» деб бақир. Улар ҳам менинг гапимни тасдиқлашса ажабмас.

Зебузар уни сенсирай бошлаганидан, қаршисида унинг тақдирига бефарқ қарай олмайдиган, ўз отасига ўхшаш ажойиб инсон турганидан хаяжонланиб отахонни қучоқлаб олди.

– Биз сен билан, худо хоҳласа, эртага қайтмаймиз, қизим, – деди мўйсафид жиддий ва машинани бир четга тўхтатди – Мен уйга телефон қилиб қўяман.

– Вой!.. – деб юборди киз хайрат билан.

– Ўша Содиқхўжани бир кўргим бор. Кейин ўша Маҳмуд билан ҳам учрашмоқчиман.

– Вой, нега?!

– Мениям ўша номард Маҳмуднинг башарасига келиштириб тушурсам.

Қиз аввалига анграйиб қолди. Сўнгра машинадан тушиб шундай қаҳ-қаҳа уриб кула бошладики, унинг беғубор кулгиси, тошлардан-тошларга урилиб аксадо берарди. У шундай кулардики, унинг замирида ўзининг аянчли тақдирига бўлган алам ва келаётган ёруғ кунларига тўлиқ ишонч барқ уриб турарди...

Ниҳоят, машина ўзлаштирилган бўз ерлардан иборат чўл худудидан ўтиб, Зебузарларнинг мўъжазгина кишлоғига кириб борди.

– Тоғажон, мен жудаям ҳаяжонланяпман, – деди қиз узок жимликдан сўнг.

– Ҳа, албатта... Сенинг келишингдан уйингдагиларнинг хабари борми?

– Йўқ.

Отахон қиз унга томон ажабланиб бир қараб қўйди.

– Ие, шунақами?.. Хорижга кетганингдан-чи?

– Билишган бўлишса керак. Лекин қайтиб келишимдан умидларини узишган.

– Эҳ-хе, хали «бор, таваккал», де. Хай майли, ҳаммаси яхши бўлади, хижолат бўлма.

Қиз тўсатдан пиқиллаб йиғлаб юборди.

– Уларнинг кўзига энди қандай қарайман?..

Мўйсафиднинг жаҳли чиқди.

– Э, бўлди-да. Хали нима дедим сенга?! «Ҳаммасини унут», ҳеч кимга «ғиқ» эта кўрма! – деди Қосим тоға баклашкани очиб сувдан бир култум ичиб оларкан,

уни қизга ҳам узатди. – Бўлмаса, гап мундоқ. Уйингга якинроқ қолганида айтасан. Мен «разведкага» кириб чиқаман. Сен машинада қимир этмай ўтирасан. Келишдикми?

– Келишдик.

– Уйда ким бўлиши мумкин?

– Онам, акам, яна укам, қизим.

– Исмлари?

– Онам Чўлпоной, акам Султонали.

– Ҳалиги қамалиб чиққан, тўйбузарми?

– Ҳа. Укам Шербек. У уйланган бўлса керак. Кейин қизим Бокира. Мен кетганимда у икки ойлик эди. Энди олти ёшга кирган.

– Демак, сени танимайди.

– Эслолмасаям керак, – деди қиз бурнини бир тортиб олиб.

– Тушунарли.

– Мана, келиб қолдик.

– Қулайроқ, якинроқ жойга етканимизда айт. Ўша ерда тўхтаймиз. Агар уйда ахвол нохушроқ бўлса, мен тез қайтаман, хўпми?

– Лекин қизимни кўрмай кетолмайман.

– Қўркма, мен сени уларга қизим деб таништираман. Манави кўзойнакниям тақиб ол, – деди мўйсафид қутичадан ўзининг қора кўзойнагини олиб бераркан. – Ҳар эҳтимолга қарши. Ҳозирча сени ҳамқишлоқларинг кўрмаганлари маъқул.

– Хўп бўлади, – деди қиз итоат билан ва бенихтиёр кўзойнакни тақиб олди. – Яхши экан.

– Қуёшдан асрайди. Бу билан душманингга ҳам бемалол тик қарай оласан.

– Ҳа, тўғри. Жа ажойиб экансиз, тоғажон, – деди қиз самимият билан. – Бизникига нима деб кирмоқчисиз?

– Аввало, отангининг руҳига бир тиловат қиламан. Кейин тунаб қолишга жой сўрайман. Меҳмонхоналаринг бордир.

– Ҳа, бор.

– Кейин «Машинам бузилиб қолди», дейман.

– Укам уста, уни тузатиб беради.

– Ҳа, яхши, демак, уни атайин бузишимга тўғри келаркан-да...

– Қанақа қилиб бузасиз? Ўзи яхши-ку.

– Бу нима... – дедию отахоннинг тили тутилиб қолди. Чунки «Бу нима, қиз боламиди?» деб юборишига озгина қолди. «Астаффируллоҳ» – деб қўйди ичида

– ...Э, сенинг ишинг бўлмасин, бўптими? Нима дейишни ўзим яхши биламан, тушундингми?! – деди у ҳазилона ўшқириб.

– Хўп-хўп, тушундим. Мени кечиринг энди, тоғажон, – деди қиз эркаланиб.

– Ҳе сенинг ўша... – дея ўзича сўкинган бўлди отахон.

Шундай яхши ҳайдовчини учратганидан қиз жуда ҳам бахтиёр эди. Улар Зебузар туғилиб ўсган хонадоннинг берироғида тўхташди. Қосим тоға машинанинг у ёқ-бу ёғини кавлаб, ҳар эҳтимолга қарши калитни солса ҳам пих-пихлаб тураверадиган қилиб қўйди.

– Агар мен биров билан қайтсам юзингни ҳам тўсиб ол, хўпми?

– Хўп бўлади.

– Кўзойнакни ечма.

– Хўп.

– Бўпти, Худо мададкор бўлсин. Мен кетдим бўлмаса, – деди кекса ҳайдовчи ва шахдам қадамлар билан бориб, Рашид аканинг дарвозасини қоқа бошлади.

Юраги тузоққа илинган қушдек типирчилай бошлаган Зебузар уни хавотир билан узоқдан кузатиб турди. Сал

нарида болалар кўча чангитиб тўп тепишарди. Қиз радиони ёқди. Найдан «Отмагай тонг» куйи тараларди. Қиз куйни берилиб тинглай бошлади ва кўзларига ёш келди.

Бу орада кимдир ичкарига таклиф қилди шекилли. Қосим тоға ичкарига кириб кетди. Лекин кимлиги аниқ кўринмади.

Бошларида чойшабда кўк қамишни кўтариб, бир тўда қизлар машинага суқланиб қараб ўтиб кетишди. Яқингинада Зебузар ҳам ана шу қизлардек содда, офтоб тифида қорайган, беғубор чўл қизи эди. У қизлар ортидан қараб қоларкан, ўз болалиги ҳақида чуқур ўйга толди. Най навоси хаёлан уни аллақаяқларга етаклаб олиб кетди...

ЧЎЛДАГИ «ЙЎРҒА»

Зебузарнинг беғубор болалиги мана шу чўл кўйнида бунёд бўлган кичик бир қишлоқда ўтди. Мактабда аъло ўқирди. Айниқса, адабиётга, шеъроятга ихлоси баланд, кўплаб шеърларни ёд билар ва баъзида ўз битикларини болалар газетасига йўллаб турарди.

Мактабдан бўш пайтларида ака-укаси билан бирга дадасининг дехқончилик ишларига қарашади. Барча дугоналари қатори у ҳам дала ва уй юмушлари билан тонгдан то кечга қадар банд бўларди. Шу туфайли ота-онасига дастёр, офтоб қизи, ҳақиқий чўл гўзали бўлиб улғайди. Лекин ўн икки ёшида онаси Гавхарой саратон касалига чалинди ва кўп ўтмай бу фоний дунёни тарк этди. Бу йўқотиш қизалоқнинг рухиятига офир таъсир қилди. У ўзини кўярга жой топа олмас, кечалари ухламай йиғлаб чиқар ва тез-тез қабристонга бориб, онасининг қабри устида узок қолиб кетадиган одат чиқарди.

– Ойижон, бизни нега барвақт ташлаб кетдингиз? Энди биз нима қиламиз? Сизсиз қандай яшаймиз? – дерди киз ҳар доимгидек пиқиллаб йиғларкан.

– Қўй энди, қизим, ноилож, кўникишга мажбурмиз. Кўп қайғураверма, ойинг энди қайтиб келмайди, – деб отаси хомуш овутди.

– Нимага қайтиб келмас экан? Унда биз қандай яшаймиз?.. Сиз, ахир онамнинг ўрнини босолмайсиз-ку! – деди киз ўксиб.

– Тўғри. Иложимиз қанча, қизим.

Рашид ака қизининг ўтинчи ҳақида уларникига йўқлаб келган опасига айтиб берди. Аммаси жиянига жуда ачинди. Қизнинг бошини силади.

– Ҳа, сен ҳали жуда ёшсан. Катта рўзғорнинг ташвишлари сенга оғирлик қилади. Лекин нимаям қила олардик, Оллоҳнинг инояти шунақа экан, жияним. Сизларга бир она топмасак бўлмайди, шекилли.

– Нималар деяпсиз?! – дея жеркиб берди Зебузар. – Буни хаёлингизгаям келтирманг. Бизга ҳеч қанақа ўгай она керакмас, кийналсам ҳам уй-рўзғор ишларини ўзим эплайвераман.

– Ҳа, кизгина-я, сенинг ақлинг нимагаям етарди? Отангнияам ўйлагин-да. Ахир, қанот жуфт бўлади, деганлар.

– Нима, бизлар у кишига қанот эмасмисиз ҳали?

– Сизларнинг йўриғингиз бошқа.

– Унақа деманг, боринг, йўқолинг! – дея бақириб берди Зебузар ва яна йиғлаб ховлига чошиб чиқиб кетди ўшанда.

– Унга бу тўғрида бекор айтибсиз, – деди Рашид ака опасига, – қизим жуда хафа бўлади.

– Бекорни айтибсан, яқинда бунингнинг бўйи етиб эрга бериш керак бўлади ҳали. Уни ювиб-тараб, тарбия

киладиган аёл киши бўлмаса бўлмайди. Сен ниманиям тушунардинг. Ўзинг ҳам ҳали ёшсан, сўкқабош ўтишинг тўғри келмайди. Ўйлаб кўр, ички-ташқи кийим-бошингни қачонгача қизингга ювдирасан, ахир?..

Рашид ака индамай қолди, нима қиларини билмай боши қотди.

– Кўп ташвиш қилаверма, бир мўлжаллаб қўйганим бор. Туғмаганлиги учун эридан ажрашган. Бола деса жонини беради.

– Э, қўйсангиз-чи!..

– Сен тек ўтир. Ҳаракатни ўзим қиламан.

– Кимни айтаяпсиз ўзи?

– Ха, юрагинг пўкилладимми дарров?

– Ахир, у сигирмас-ку, билиб-билмай...

– Уни танийсан, обжувозчи Шариф аканинг қизи Чўлпоной.

Рашид ака эслади. Унинг кўз ўнгида обжувоз олдида шолини ёйиб қуритиб, чангини шопириб турадиган чакқон ва кўхликкина жувон намоён бўлди. Рашид ёшлигида отаси билан бошқалар қатори обжувозга шоли олиб боришиб гуруч чиқариб келишар, дўлга солишдан аввал шолини офтобда қуритишга тўғри келарди. Бу ишларга Чўлпоной ҳам ёрдам берарди.

Ўзидан икки синф пастда ўқийдиган бу шоира табиат қиз Рашидда ҳавас уйғотган ва унинг кўнгил торларини бир оз чертиб ўтганди. Лекин мактабни битиргач, у шаҳарга ўқишга ва ундан нари ҳарбий хизматга кетиб қолди. Шунинг учун ҳам дилидагини ошқора айтишга улгурмади... «Қайтиб келгунимча мактабни битиради, кейин эса бирор ўқишга кирар. Армиядан келаману уйига совчи жўнатаман», деб кўнглига тугиб қўйганди йигит. Афсуски, орзу бошқа, ҳаёт бошқа экан. У хизматдан қайтиб келганида Чўлпонойни аллақачон Салим исмли, Рашиддан икки ёш катта бўлган йигитга бериб

юборишибди. Кўнгил торлари охиригача чертилмай армон бўлиб қолаверди. Кейин билса, унинг боласи бўлмагани учун эри ҳайдаб юборган экан...

Ажойиб опаси бор-да, лекин. Унинг дилидагини тошиб айтганини қаранг. Эҳтимол, бошқа аёл ҳақида гапирилганида у рози бўлмаган бўлармиди? Аммо Чўлпонойга «йўқ» дея олмади.

Афсуски, «йўқ»нинг каттасини кизи Зебузар айтди. У «Бизга ўгай она керакмас», дея оёқ тираб туриб олди. Кўпчилик қавм-қариндошлар унинг раъйига қараб ўтиришмади. Тез орада Шариф обжувозчининг кизи билан никоҳ ўқитилди ва келин бўлмиш Чўлпоной уларникида елиб-югуриб хизмат қилаверади.

У Зебузарнинг деярли барча юмушларини ўз қўлига олган эди. Бу ҳолат кизни бетоқат қилар, ўгай онага беписанд ва кўрс муносабатда бўлар, ҳатто бемаврид жеркиб ҳам ташларди. Лекин Чўлпоной кизнинг рухий ҳолатини тўғри тушуниб, «ўтиб кетар, ўрганиб қолар» деган фикрда унинг инжиқликларига чидаб келарди. Кичик Шербек бўлса, ўзига нисбатан ўта меҳрибонлик билан муносабатда бўлаётгани учун «янги ойи»ни тезда ёктириб қолди ва ҳатто, «Ойи» деб чакира бошлади. Акаси Султонали ҳам Чўлпонойнинг самимий муносабатига тезда кўникди.

– Қизим, – деди кунлардан бир кун Рашид ака. – Ойинг сендан жуда хафа. Ундай қилма.

– Йўқ! Нега энди у менинг ойим бўларкан?! – деди киз қош-кўзларини чимириб.

Ойлар ўтди, лекин Зебузар ўз қайсарлигидан қолмади. Ўгай она ўз онасининг ўрнини эгаллаб олганига сира қидолмасди. Ўз кирларини ўзи ювар, ҳатто бирга овқатланмасди ҳам. Отаси кун бўйи далада бўлар, Зебузар эса ўгай онани писанд ҳам қилмай хоҳлаганида уйига кириб, хоҳлаганида чиқиб кетар, ўз билганидан қолмасди.

Бу ҳолат Чўлпонойни ташвишга солиб кўйди ва қизнинг тарбияси билан жиддий шуғулланишга жазм қилди. Чунки уни мустақил ҳаётга тайёрламоғи бурчи эди.

– Менга худо фарзанд бермади. Балки сизларни етказди. Мен бутун борлиғимни сизларга бахшида қилишга тайёрман, қизим. Сен ҳам она бўласан, ўшанда мени тўғри тушунасан.

– Йўқ! Тушунини хоҳламайман. Сизга биз керак эмасмиз. Сизга отам керак, холос! – дея жеркиб берди қиз.

Бу гапнинг гувоҳи бўлиб қолган укаси Шербек опасини койиди: «Нега ойимга ўшқирасан?!»

Чўлпоной йиғлаб ичкарига кириб кетди ва тезда тугунчасини кўтариб чиқиб: «Майли, ўғлим, яхши қолинглар. Мен ойиларингнинг ўрнини боса олмадим, шекилли» деди-да, кетишга тараддудланди.

Бу пайтда эндигина ўқишдан қайтган Султоналини ҳам хайрон қолдириб: «Хайр, ўғлим, яхши қолинглар. Дадаларингни эҳтиёт қилинглар», дея чиқиб кетди.

Султонали эса: “Тўхтаг. Сиз қаёққа?” деб қолаверди.

– Ануви мишиқи ойимни хайдаб юборди, – деди укаси Зебузарни кўрсатиб.

– Нега ундай қилдинг? Энди отамнинг ахволи нима кечади? Яхши аёл экан-ку! Сен эртага бировга тегиб кетасан. Биз ким билан қоламиз? Сенинг тўйингни ким ўтказди?

– Менинг ташвишимни қилмай кўя қол. Тўйим бўлмайди, мен эрга тегмайман, билдингми?!

Ишдан хориб-толиб қайтган Рашид ака ҳам уйдаги ахволни кўриб, анча афсусланди.

– Хай, майли, қизим. Бўлар иш бўпти. Сен шунини хоҳлабсан, энди шундай яшайверамиз. Лекин у сенга ҳеч қандай ёмонлик қилмаганди. Укангни ўйласанг бўларди.

– Укамними, сизними?!

– Йўқ, ўзингни. Билиб қўй, қиз бола бировнинг хасми бўлади. Сенинг бўлса бўйинг етиб қолди. Нима, кўрпа-тўшагингни амманг қавиб берармиди?

– Қавийдиганни ўзим топиб оламан...

Ҳамма гапдан хабар топган аммаси келиб, жанжал кўтарди.

– Хаҳ, яшшамагур! Сен ҳали катталарнинг ишига аралашадиган, ҳаётини бузадиган бўлиб қолдингми?!

– Мен барибир ўгай онанинг биз билан яшашини истамайман! – деди қиз қатъий.

– Опа, қўяверинг. Хоҳламаганидан кейин нима қиласиз зўрлаб! – деди Султонали.

– Вой, ахир бунинг жа ўзбошимча бўп қопти-ку! Биров буни тергамаса, ўз билганини қилиб юраверса экан-да-а! Бунинг ҳали бир иш чиқармаса гўрғайди, деб кўрқаман... Офтоб уриб мияси айниб қопти бу қизнинг!

Рашид ака бир хўрсиниб қўйди-да, ташқарига чиқиб кетди.

Орадан кунлар ва ойлар ўтди. Тобора улғайиб бораётган болалари учун бир оз маблағ орттириш мақсадида Рашид ака дехқончилик ишларига янада шўнғиб кетди. Шоли экиш учун яна қўшимча ерлар олди, тарвуз ҳам экди. Зебузарнинг акаси ва укаси отасининг ёнига киришди. Қиз асосан уй юмушларини бажарар, далага овқат пишириб олиб борар ва қайтишда молларга ўт йиғиб чойшабда кўтариб қайтарди. Шу тарзда ою йиллар ўтиб борарди. Ҳадемай Зебузарнинг бўйи етиб, тобора кўзга яқин бўлиб қолганлиги туфайли унинг йўлини пойлайдиган йигитлар ҳам пайдо бўлишди.

Қишлоқ йигитларини Зебузарнинг қуёшда қизарган ёноғи, чиройли қадди-қомати ошиқи-шайдо этарди. Зебузар ўзининг гўзал рухсори, латофати ва қайсарлиги билан бошқа қизлардан кескин фарқ қиларди. Тез орада унинг ҳусну жамоли ҳамда офатижонлиги ҳақидаги

миш-мишлар бўйдоқ йигитларнинг қулоғини киздира бошлади. У синфдош қизлар орасида энг кўхлиги эди. Шу туфайли синфдаги йигитлар орасида ҳам, мактабни битириб кетган, армия хизматидан қайтган ёки шаҳарда ўқиётган йигитлар орасида ҳам хуштор ва ҳавасмандлари кўп эди.

Бир куни хунук воқеа юз берди. Зебузар тўпланиб турган бекорчи йигитлар ёнидан ўтиб бораркан, ўзаро бўлаётган мунозара мавзуси одатдагидек кизнинг ортидан унинг этагини ушлаб эргашиб кетди.

– Вой-бў, ана кадду ана қомат, – деди Шокир исмли ўқишга кира олмай қайтиб келган йигит.

– Ха, яхши нарса, – дея тасдиқлади Раҳим дегани.

– Лекин жуда қайсар-да, – деди кўшниси Жаббор.

– Минилмаган йўрға-ку... – деди кулиб Содикхўжанинг эрка ўғли Маҳмуд.

У оқ “Нексия” машинасига суянган ҳолда қўлидаги калитини бетўхтов айлантирганича, сакич чайнаб, кизнинг ортидан қараб қолди.

– Ха, бу йўрғани жиловлаш анча қийин бўлса керак-а, – деди Шокир ҳазилламо.

– Тўғри айтасан, у тенағон, – деди Жаббор беўхшов тиржайиб.

Йигитлар кулиб юборишди.

– Лекин ҳар қандай ёввойи йўрғани ҳам жиловласа бўлади, – деди Раҳим дегани кулиб.

– Қизиқ, уни жиловлаш кимга насиб қиларкин-а?

– Менга-да, – деди тўсатдан Маҳмуд. – Уни мана мен жиловлайман.

– Э, қўйсанг-чи!

– Баҳс ўйнаймизми?

– Ўйнаймиз.

– Нимадан?

– Ютсам менга от олиб берасанлар...

– Ютқизсанг-чи?

– Ютқизсамми? – дея ўйланиб қолди Маҳмуд.

– Ютқизсанг, манави “оқ тулпорнинг” бизники бўладими?
– деди Шокир унинг устидан масхара қилиш мақсадида.

Маҳмуд бошини кашлаб ўйланиб қолди. Бир машинасига, бир узоқлашиб бораётган Зебузарга маккорона нигоҳ билан илжайиб қаради, қўлини кўтарди-да, Шокирнинг ва бошқа йигитларнинг қўллари билан «Нима бўлса бўлар», дегандек қарс-қарс этказиб уриб чиқди. Баҳс бойланди.

Йигитлар учун бу ўйин ўзгача шавқ бағишлай бошлади. Улар офтоб тифида тугунча кўтариб кетаётган қиз ортидан ҳам хавас, ҳам ачиниш билан қараб қолишди.

– Қўлингдан келмайди. Нима қиласан шарт бойлашиб, – деди Раҳим бемаъни ўйиннинг оқибатини ўзинча баҳоларкан.

– Нега келмас экан? Гапим гап. Йигит бир марта гапиради. Сенлар отни тайёрлайверларнинг. Мен бўлмаса, «ўз йўрғам»ни жиловлагани кетдим, – деди Маҳмуд ва тезлик билан машинасига ўтирди-да, куюк чагғни тўзғитганча қизнинг ортидан ўқдай учириб кетди.

Йигитлар ҳам хайрат, ҳам хавас билан чагғда қолавердилар ва «Нима қиларкин?» дея ўта қизиқиш билан машинанинг ортидан кузатиб турдилар.

Ўқ каби учган машина қизга яқинлашганида мулоғим кучукдай “думини ликилллатиб” эргашди. Маҳмуд магнитофондан бир ёқимли ёшларбоп кўшиқни топди-да, уни баланд қилиб қўйиб, қиз олдида ўта бошлади ва унга «ўтир» дея ишора қилди. Зебузар эса қиё ҳам боқмади. Гўё ҳеч нарсага эшитмагандек, ўз йўлида мағрур давом этди. Маҳмуд қизариб кетди. Ортига – йигитларга қаради. Улар қийқириб хуштак чалишмоқда эди. У энди бўзарди ва йўл ўнқир-чўнқир бўлса-да, чагғитиб машинасини тез хайдаб кетди.

– Афтинг курсин, бойвачча бўлмай ўл, шилким – деди Зебузар.

Бу пайтда мана шу бойвачча йигит унинг тақдирини кескин ўзгартириб юборишини сира ҳам хаёлига келтирмаганди.

АРЗАНДА

Махмуд Содикхўжанинг яккаю ягона арзанда ўғли эди. Хўжанинг катта-катта узумзор боғлари, теракзорлари, тегирмону обжувози ҳам бор. Уйи кўркам, дарвозаси нақшинкор, болохонали – кишлоқнинг олди уйларидан. Уйининг олдида қаторлашиб тракторлари, юк машинаси, гаражида эса қора «иномарка»си ҳамда ўғлининг «Нексия»си турарди.

Албатта, Содикхўжа ўғлига ўзига ўхшаш бадавлат оиланинг кизини олиб беришни орзу қилар ва ошналарида биричинг кизини келин қилишни кўнглига тугиб кўйганди. Лекин чўнктагида жарак-жарак пули бўлган эрка ўғлининг аёлларга суяги йўқлигини ва шаҳарга тез-тез «донлагани» бориб, баъзан қолиб кетгани ёки кеч қайтишини сезса-да, ишдамасди. «Кўнгилхушлик қилгани билан бирор жойи камайиб қолармиди? Менинг давримда ўйнаса ўйнабди-да», дерди у ўзича. Бироқ бир жиҳатидан бирор муттаҳам жазманга илакишиб қолиб, ишни пачава қилиб кўйишидан чўчирди. Шу туфайли у кейинги пайтларда ўғлини тезроқ уйлантириш ва унинг учун муносиб қаллиқ топиш хақида кўпроқ ўйлайдиган бўлиб қолганди.

Қушлардан бир кун Содикхўжа гуруччи улгуржи сотишни мўлжаллаб, эски кадрдон – андижонлик савдогар Собирхожиникига меҳмон бўлиб борди ва уйда хизмат қилиб юрган унинг кўхликкина кизининг хатти-ҳаракатларини маҳлиё бўлиб кузатди.

– Бу қизим Шахло, – деди хожи ошнасининг нигоҳини фаҳмлаб.

– Жа одобли, хушсурат қиз бўлибди-да, кўз тегмасин, яхши жойларга тушиб бахти очилсин, илоҳим!

– Илоҳим, айтганингиз келсин. Худо хоҳласа, ўғилларни ўйлаб-жойладим. Бу қизим менинг энг яхши кўрган «супра қокдим» бўлади. Иложи бўлса узатгим йўқ.

– Лекин наилож, қиз болани «палахмон тоши» дейишади.

– Тўғри-ку-я, қанақа жойга, кимнинг қўлига тушади? – деди Собирхожи афсус билан.

– Берсангиз, мана менинг ўғлимга берасиз-да. У ҳам менинг биттаю битта арзандам. Сизга ўхшаган тагли-тугли, яхши нисонлар билан куда бўлишга орзумандман, дўстим, – деди Содикхўжа калласига келиб қолган ажойиб фикридан беихтиёр тўлкинланиб кетиб.

– Тақдирини насиб, деганлар... – деди Собирхожи ҳам «ўйлаб кўраман» деган маънода.

Шундай қилиб икки ошна ўз орзу-ҳавасларини амалга ошириш борасида «илдам кадам» ташлашди. Лекин Махмуднинг ҳам бу маҳалда фикри-ўйи фақат Зебузарни қандай «илинтириш», яни «ёввойи йўрғани жиловлаш» бўлиб қолганди. Шундай қилмаса ўртоқларининг олдида нима деган одам бўлади, ахир?!

Махмуднинг шарт бойлагани ҳақидаги гап аллақачон барча қишлоқ йигитлари ўртасида тарқаб бўлган, айримлари хайрон бўлса, баъзиларининг ғазабини кўзғатган ҳам эди.

Зебузарнинг икки синфдоши Махмудни ўртага олиб, бу фикридан қайтишни ҳам талаб қилдилар.

– Билиб кўй, агар Зебузарга бир гап бўлса онангни кўрсатамиз, – деди йигитлардан бири.

– Мен уни яхши кўраман. Мана кўрасанлар, у ҳам мени яхши кўриб қолади.

– Лекин сен уни бахтли қилолмайсан!

– Хўв, ука, ҳозирги замонда пулинг бўлса бўлди, бахт деганинг қурук сафсата, билдингми?

– Зебузар сенинг пулингга зор эмас!

Бир кун тунда унинг олдига Саид исмли отлик хамқишлоғи келди.

– Ха, менда нима ишинг бор? – деб сўради Махмуд.

– Мен сенга манави отимни олиб келдим.

– Уни нима қиламан?

– Ма, ушла, – деди Саид отнинг юганини унинг қўлига тутказиб. – Шарт бойлашда «ютдим» деб хисоблайвер.

– Хў, каллаварам, отингни ўзинг мин. Ахир, уни олсам, Зебузар ҳам қўлимга кирган бўлади-ку...

– Зебузарни тинч қўй.

– Ў-хў, рақибиммисан дейман-а?..

– Қўлингдан келса унинг соф мухаббатига эриш!

– Қўлимдан ҳамма нарса келади. Менинг ишимга аралашма.

– Агар қизга бир гап бўлса терингни шилиб оламан!

– Хўв бола, оғзингга қараб гапир, ўзингнинг абжағинг чиқиб қолмасин! – деди Махмуд ва унинг ёқасидан олди.

Агар шу маҳалда ичкаридан отаси Содикхўжа чиқиб қолмаганида, ким билади, икки йиғит ёқалашиб, аллақачон муштлашиб кетишган бўларди.

– Ха икковинг, жўжахўрозга ўхшаб-а? – сўради отаси.

– Э, йўқ, ўзимиз ҳазиллашяпмиз, – деди Махмуд ўзини хотиржамликка олиб.

– Сен анави Карим писмикнинг ўғлимисан?

– Ха, – деди Саид тасдиқлаб.

– Бор уйингга, аравангни торт! «Тенг тенги билан, тезак қоши билан», деганлар, тушундингми?!

Мулзам бўлган Саид отни етаклаб, индамай нари кетди.

Бу гапдан кейин ҳам Махмуд ўз харакатини

тўхтатмади, балки Зебузарга бўлган «иштиёқи» янада ортиди ва қандай қилиб унинг «қалъасини забт этиш» йўлларини излай бошлади. Маҳмудни бир шилқим йигит сифатида биладиган Зебузар унинг ғайриоддий режаларидан бутунлай беҳабар эди. У ҳам энди мактабни тамомлаб, қишлоқнинг энг кўхлик қизларидан бири сифатида кўзга ташланиб қолган ва совчиларнинг нишонига айланиб бораётган, бироқ онаси йўқлиги туфайли улар гарангсишаётган бир палла эди. Отаси эса доим далада, иш ниҳоятда кўпайиб кетганидан акаси Султонали билан энди доим қапада тунаб қолишар, ҳатто сугирларини ҳам далага олиб кетишганди. Зебузар бўлса, фақат укаси Шербек билан қолган, у нон ёпар, кир ювар ва овқат тайёрлар, тушликни ўзи, кечки овқатни эса укаси далага етказиб берардилар.

Маҳмуд учун бу ҳолат анча қулай эди. Ҳарҳолда она назоратида бўлмаган қизнинг бошини айлантириш унга жуда осон туюларди. Ниҳоят ҳар куни қай маҳал қизнинг далага бориши ва қайтишини машинасида ўтириб олиб пойлайвериш унинг жонига тегди. Писиб ётавергандан кўра «хужум қилиб жон бермоқ»ни афзал деб билди.

Кунлардан бир куни у аммасининг қизи Шоира билан Зебузарнинг аноқ-чапоқ гаплашишаётганларига гувоҳ бўлиб қолди. Улар ахир синфдош-ку, қалин дугоналар экан-да.

– Менга қара, Шоира, – деди Маҳмуд қариндоши билан учрашгач. – Анави Зебузар бор-у, у билан қанақасан?..

– Яхши, нимаиди?

– Ҳалиги...

– Ҳа, таништириб қўяйинми?

– Яхши бўларди.

– Унга уйланмоқчимсиз?

– Ҳа. Фақат ҳалиги, нимаиди, аввал у билан бир гаплашиб, кўнглини билмоқчи эдим...

– Вой, майли. У жудаям яхши қиз. Лекин онаси йўқ, унга қийин-да.

– Биламан. Менга у жудаям ёқади, ёрдам берасанми?

– Албатта, акажон. Жуда яхши бўларди. Лекин у ҳали турмушга чиқмаса кераг-ов.

– Чикмай қаёққа борарди?

– Уйидагиларга ким қарайди?

– Отаси уйлансин-да, бўлмасам, қачонгача сўққабош юради?

– Зебузар кўнмаган. Энди ўзиям афсусда.

– Нега?

– Рашид ака Чўлпон опага уйланган эди, Зебузар бўлса уни ёқтирмай ҳайдаб солди.

– Ҳа, яхши бўлмаган экан.

– Чўлпон опа жуда яхши аёл эди.

– Айтмоқчи, улар ўртасида никоҳлари бор-а?

– Ҳа. Нимаиди? .

– Бўлмаса, уни уйига қайтариш мумкин.

– Ҳа, яхши бўларди, лекин қандай қилиб?

Маҳмуд ўйланиб қолди ва ўз онаси, Чўлпоной ҳамда Зебузарнинг онаси раҳматли Гавҳаройлар синфдош бўлганликлари, альбомларида уларнинг бирга тушган сурати ҳам борлиги ёдига тушди.

– Чўлпон опа Гавҳар опанинг яқин дугонаси эди. Ўтган ҳайит арафасида унинг қабри устида йиғлаб ўтиргани ва гул экаётганига кўзим тушганди, – деди Маҳмуд.

– Вой ростданми? Бу ҳақида Зебузар билармикин?

– Билмасам.

– Бўлмаса, яқинда Қурбон ҳайити бўлади. Чўлпон опа у ерга яна келсалар керак.

– Ҳай майли, бу ўз йўлига, лекин мени дугонанг билан қачон таништирамоқчисан?

– Билмадим, ўйлаб кўрарман.

– Менда бир таклиф бор, – деди Махмуд бир ютиниб олиб. – Бизнинг тарвузпоямиздаги қапада бир ўтириш қилмаймизми? Мен сизларни меҳмон қиламан.

– Вой, у кўнмайди-да.

– Тўғри, бу осонликча бўлмайди. Ахир, айтадилар-ку, «Жон кўйдирмасанг, жонона қайда» деб.

Улар кулиб юборишди.

– Вой, мен унга буни қандоқ қилиб айтаман?

– Тарвузхўрлик қиламиз, дейсан. «У ерда қоровул Матқовул ака бор», қўркма дейсан.

– Иннайкейин-чи?

– Иннайкейин, нима бўларди? Оқибати тўй бўлади-да...

– Худо хоҳласа, тақдир насиб қилса.

– Шоира, хуллас, менга ёрдам бер. Мен ҳам Чўлпон опани тезроқ қайтаришга ҳаракат қилиб кўраман. Тузиб қўйган режам бор, хўпми?

– Ў-хў, куёв бола, жа бетоқатсиз-ку, а?

– Ха энди...

– Ундан кўра бадавлатроқ одамларнинг қизларига уйлансангиз бўлмайдимми?

– Йўк, менга ўша дугонанг маъкул.

– Тоғам кўнмасалар кераг-ов.

– Бу ёғини қўявер. Мен нима десам, шу бўлади, билдингми?

Махмудга Шоиранинг раҳми келди. «Севиб қолибди-да, бечора» деди у ўзича ва унинг илтимосини бажариб, яъни уларни яқинроқ таништириб, насиб қилса, юлдузлари юлдузларига тўғри келса, бахтли турмуш қуришларига сабабчи бўлиб қолишидан фахрланди ва бундан буён ҳақиқий воситачига айланиб қолди. Уларнинг дарди гўё ўз дардига айланди. Фақат бир муаммо бор эди. У ҳам бўлса мағрур ва беғубор дугонаси Зебузарни кўндириш, унинг жиловини

Маҳмуднинг кўлига оқ кўнгиллик билан тутқазиб, икки ёшнинг бахтли оила қуришларига ёрдам бериш масъулияти эди. Шоира ана шу масъулият юкини ўз зиммасига олди. Лекин воқеалар ривожини у кутганидан бошқачароқ тус олди.

* * *

Зебузар навбатдаги тушликни олиб йўлга тушганида, унинг уйидан чиқишини машинада Маҳмуд ва Шоира кутиб туришарди. Улар ҳам ўзларини даладаги хашарчиларга тушлик олиб бораётган қилиб кўрсатишни режалаштиргандилар.

Машина бир кўлида тугун, бир кўлида термосни кўтариб олган қиз олдида тўхтади. Зебузар бу машинага одатдагидек парво ҳам қилмади. Чунки унинг эгаси кимлигини ва нима мақсадда тўхтаганлигини яхши биларди.

– Дугонажон, чиқа қол. Биз ҳам далага кетаяпмиз, йўл-йўлакай сени ташлаб ўтамиз, – деб қолди шу пайт машина ичидан Шоира кўлларини силтаб ва эшикни очиб уни таклиф қилди.

Зебузар ноилож орқа ўриндиққа ўтирди ва Маҳмудга совуққина «Яхшимисиз?» деб сўрашган бўлди. Маҳмуд ўзини бепарво тутди ва қизга қарамаган ҳолда «Раҳмат, ўзингиз яхшимисиз?» деб кўйди.

Икки дугона хушчакчак гаплашиб кетишди. Маҳмуд салон ойнасидан Зебузарнинг чехрасига ўғринча нигоҳ ташлаб кўяр, қиз буни сезиб ўзини ноқулай ҳис қиларди.

Машина ниҳоят унинг манзилига етиб келди.

– Қачон қайтасан? – деб сўради Шоира гўё ҳеч нарсадан хабарсиздек.

– Бирор соатдан кейин.

– Биз ҳам қайтиб қолармиз. Кейин бизникига боргин, хўпми?

– Вақтим йўқ, узр, уйда ишим кўп.

– Бўлмаса, ўзим кела қоламан, майлими?

– Майли.

– Хўп, hozирча хайр!

Улар кетишди. Лекин узокрокда баланд тол салқинида Зебузарнинг яна пайкалдан қайтиб чиқиб келишини пойлашди. Ниҳоят, у чиқиб келди. Машина ҳам жойидан кўзгалди.

– Вой, чиқакол дугонажон. Биз ҳам қайтдик. Машина учун бир кадам экан-да.

Шундай қилиб, Маҳмуд Зебузар сари илк кадам ташлади. Бу ёғига Шоира зўр берди. Маҳмуд ҳам қараб ўтирмади. Уйдаги альбомдан Гавҳаройнинг суратини топиб, уни суратхонада катталаштириб келди. Сўнгра қабр учун чиройли панжара сотиб олди ва икки мардикорни ёллаб, уни Гавҳаройнинг қабрига ўрнатирди. Чунки Қурбон хайитига яқин қолган, бу билан Зебузар ва Чўлпоной учун ўзича тухфа hozирламоқда эди. Бу жараён у кутганидан ҳам зиёда иш берди.

Чўлпоной эккан гуллар, чиройли чўян панжара қабрга янада ўзгача салобат бахш этди. Қабртошга Гавҳаройнинг сурати зарб қиллинди.

Хафтада бир бор тонг-сахар гулларга сув қўйиб, Қурбон тиловат қилиб дугонаси билан ўзаро дардлашиб кетишни одат қилган Чўлпоной қабристондаги бу саришталикни кўриб қувониб кетди ва бу ишларни уюштирган Рашид ака ва Зебузардан чексиз миннатдор бўлди. Уларга бўлган меҳри янада жўш урди. Қабрни янада саришталиб, тозалади. Қабристон қоровули унинг бу ишларидан хайратланди.

– У кимингиз бўлади? – деб сўради қоровул.

– Яқин дугонам.

– Э-ҳа, ахир сизни Рашидбекка теккан дейишганди-ку.

– Ҳа, шунақа.

– Ха, сизга рахмат, қизим. Дугонагизнинг болаларини ўз бағрингизга олибсиз, кўп савоб иш қилибсиз. Парвардигор сизни кўлласин.

– Айтганингиз келсин, илоҳим.

Ўша куни Чўлпоной Рашид аканикига қайтиб боришни жуда-жуда истади. Унинг болаларини, айниқса, ўз боласидек азиз бўлиб қолган Шербекни жуда соғинганди. Лекин қандай қилиб? Зебузар ҳам катта қиз бўлиб, узатиладиган бўлиб қолди, совчилар ҳам офиз солишаётгандир. Рашид ака нима қилаётган эканлар? Бечорага жуда қийин бўлаётгандир. Ё бошқа бирортасига уйланмоқчимиканлар? Унда нега менинг жавобимни беришмайди? каби саволлар унинг хаёлида гужғон ўйнарди.

У дугонаси Гавҳаройни ёдга олди. Улар жуда яқин ва сирдош эдилар. Болалик хотиралари, ёшлик орзулари, Гавҳаройнинг гўзал, кулиб турган чехраси бир-бир кўз ўнгидан ўтди ва тўни билан дугонасига бағишлаб шеър битди. Шеър фарзандларига она бўлишга рухсат сўраб ёзилган нома сифатида эди. Чўлпоной эртаси тонг-сахарданок яна қабристонга бориб, қабр устида узок ўтирди. Ёзган шеърини пичирлаб ўқиди ва уни тўрт буклаб, бир тош тагига қўйиб кетди.

Хадемай Қурбон хайит куни ҳам яқинлашди. Арафа куни Рашид ака ўғил-қизлари билан Гавҳаройнинг қабрини зиёрат қилиш учун бордилар, лекин қабрини топа олмай хайрон бўлдилар. Улар билган гўр ўрнида чиройли саришталанган, гуллар экилган, панжарали, қабр турарди.

– Вой, ахир бу ойижонимнинг қабрлари-ку! – дея кичқириб юборди Зебузар онасининг қабрига қистирилган қоғозга кўзи тушиб, уни кўлига олди ва уни овоз чиқариб ўқиб берди. Хаммалари хайрон эдилар. «Бу кимнинг иши бўлди экан?» деган савол уларни ўйлантириб қўйганди.

– Бу ишни асли биз қилишимиз керак эди, қизим. Лекин ким қилган бўлса ҳам отасига раҳмат, яхши инсон экан.

Улар қабристондан қайтаётиб, қоровулдан: «Бу кимнинг иши?» деб сўрадилар. Қоровул хайрон бўлиб, «Нима, хабарингиз йўқмиди?» дея саволга-савол билан жавоб қайтарди.

– Бу, ахир хотинингиз Чўлпонойнинг иши-ку! У бу ерга тез-тез келиб туради, – деди қоровул.

Рашид аканинг юраги гупиллаб уриб кетди. Зебузар ўзини қаерга қўйишини билолмай қолди ва қизариб кетди. Султонали: «Э, қойил!» деб юборди. Шербек бўлса, «Мен ойимга бораман!» – дея йиғлаб юборди. Зебузар шунчалик қалби дарё аёлни хафа қилиб қўйганидан каттиқ хижолат чекди ва фикран ўз-ўзини тўхтамай қарғаб борди.

Улар қабристондан ана шундай ўзгача кайфият билан қайтдилар.

– Отажон, – деди Зебузар отасига. – Бугун арафа, ўзингиз бир ош қилиб беринг.

– Майли қизим, лекин далага...

– Бугунча дала турар. Дам ҳам олинг. Бирор марта онлавий ўтирайлик.

– Хўп бўлади. Мен янги гўшт олиб келай бўлмасам...

– Биз ҳам Шербек билан бир жойга бориб келамиз.

– Қаёққа?

– Ойимникига. Уни олиб келамиз.

– Й-йўғ-е! – деб юборди Рашид ака.

– Ҳа, ошни ойим билан бирга еймиз. Кетдик, – деди Зебузар катъийлик билан.

– Ур-ре! Ойимни олиб келамиз! – дея кичкирди Шербек.

– Оббо сен-ей, яшавор, синглим, – деди Султонали ҳам.

Чўлпонойларнинг дарвозасидан унинг кампир онаси чиқиб келди ва уларни кўриб ҳайрон бўлди.

– Ҳайитингиз қуллук бўлсин, хола, – деди киз.

– Вой, ўзларингизниям. Келинлар, сизларни танитайроқ турибман, қаричилик...

– Биз ойижонимизни опкетгани келдик, – деди Шербек қақиллаб.

Зебузар «жим тур» дегандек унинг елкасига қўлини қўйди.

– Ҳа, – деди Зебузар ҳам уни қувватлаб. – Чўлпон опа бизнинг ойимиз бўладилар.

Умри бино бўлиб «ойи» деган сўзга зор бўлган кизини сўраб «ойижонимиз» деб келишларидан кампир алланечук бўлиб кетди.

У бундан уч-тўрт ой бурун кизи Рашид акага никоҳлаганидан, аммо кўп ўтмай уйга қайтиб келиб қолганидан сиқилиб кўнгли яримта бўлиб юрарди. Лекин унинг қайтиб боришини сўраб куёвнинг ўзи эмас, бирор яқини эмас, айнан фарзандлари келганидан кампир довдираб қолди.

– Вой, бу ерда нима қип турибсизлар, ичкарига кирмайсизларми?

– Ойижоним уйдами? – деб сўради Шербек бетоқат.

– Ҳа-ҳа, уйда, ҳовлида поя ўраётганди.

Болакай ичкарига шашт билан отилди.

– Чўлпоною!.. – дея чақирди кампир.

– Хув! – деган овоз келди.

– Кела қол, болаларинг келишди! – деди кампир ва кўзларидан тирқираб ёш оқиб кетди.

– Ойимни мен ўзим опкеламан! – дея кичқирди Шербек ва ҳовли томон чопиб кетди.

Зебузар ҳам беихтиёр йиғлай бошлади. У ўзининг килиб қўйган ишидан минг пушаймонда эди.

– Вой, ўзимнинг ўғлимдан айланай, – дея Шербекни кўтариб олган Чўлпоной пайдо бўлди.

– Шундай асал болаларингни ташлаб нега келиб колдинг, ўзи? – деди она зорланиб.

– Ойижон, мени кечиринг, ёшлик қилган эканман. Юринг, уйга кетайлик, – деди Зебузар йиғлаб Чўлпонойнинг бағрига ўзини отар экан.

Шундай қилиб, ош дамланган маҳали Рашид аканикига «янги ойи» кириб келди.

– Сенга раҳмат, – деди Рашид ака Чўлпонойга ошдан сўнг чой ичиб ўтиришаркан.

– Вой нега?

– Қабристонда анча ишлар қилибсан. Аслида бу ишларни мен қилишим керак эди...

– Айниқса, панжара жуда чиройли чиқибди, – деди Зебузар.

– Панжарани мен қилмадим. Мен фақат гулларни парваришладим, холос, – деди Чўлпоной хижолат бўлиб.

Ота ва киз бир-бирларига ялт этиб савол назари билан қараб олишди.

– Унда ким экан? – деб сўради Султонали.

– Қоровулдан сўрадим. Уни анави Содиқхўжанинг ўғли Маҳмуд деган йигит ўрнаттирганмиш.

– Ие, нега энди? – сўрашди бараварига.

– Ўша йигитнинг онаси, Сора опа раҳматли Гавҳарой билан мен синфдош, қалин дугоналар бўлганмиз. Эхтимол, шунинг учундир-да.

Рашид аканинг хаёлидан гап ўтди: «Қизиқ, бунчалик саховатпешалик шарт эканми? Бу ерда бирор гап йўқмикан, ишқилиб?» – деди ўзича ва ўйининг тагига ета олмади. Султоналининг кўнглидан эса «Демак, оймни жуда ҳурмат қиларкан. Бойваччалар учун бир панжара нима деган гап?» – деган гап ўтди. Зебузар бўлса шилқим Маҳмуднинг шу ишга қодирлигидан хайратда эди. «Аслида ўзим ёмон эканман, – деди у ўзича. – Шундай

бир яхши аёлни хафа қилдим. Махмудни ҳам «шилким» деб доим камситаман. Унинг кўнгли тоза, яхши йигитга ўхшайди».

Шундай қилиб, Махмуднинг режаси иш бера бошлади. Қабристон орқали бўлса-да, Зебузарнинг қалбига йўл топа билди. Энди киз унинг машинасига тортинмай чиқадиган, очилиб гаплашадиган бўлди. Шоира ҳам ишлар кўнгилдагидек бораётганидан хурсанд эди. Махмуд Шоирага ҳам, Зебузарга ҳам ҳайитлик деб бир кийимликдан шойи атлас совға қилди. Қизлар беҳад қувондилар. Шоиранинг воситачилиги жуда завқли кечар, Махмуд ва Зебузарни худди хинд филмларидаги қахрамонларга киёслаб доим таърифлар экан, икки ёшнинг оташин муҳаббати туфайли бахтли турмуш қуришларига амин эди.

Лекин ҳаёт бошқа, кино бошқа бўлиб чиқди. Шундай қутилмаган тасодифлар юз бердики, улар кейинчалик Шоирани довдиратиб қўйди.

ТАРВУЗПОЯДАГИ ВОҚЕА

Кунлар ўтди. Тарвуз пишди. Махмуд ўзи ўйлаб қўйган режасини тўлиқ амалга ошириш максатида қизларни отаси Содиқхўжага тегишли тарвузпоядаги чайлага таклиф қилди. Улар рози бўлишди, албатта. Чунки у ерда қоровул Матқовул ака бор. Лекин Махмуд унга: «Бугун уйингизда дам олаверинг, пайкални қўриқлашга энди сизга ўзим ёрдам бераман, дадам айтдилар», деганди. Отасига ҳам иш ёқмас арзандасининг ташаббуси маъқул бўлиб, «Ҳа, майли, ҳадеб кўча чангитиб, машина минаверганидан кўра бир полизга ҳам қарасин», деб қўйди у ўзича.

Махмуд харажат қилиш учун машинасида бозорга кетаркан, йўлда ўртоғи Раҳимга дуч келди ва уни ҳам ўзи билан олволди.

– Тулпорни тайёрлаяпсизларми? – деб сўради у тўсатдан шарт бойлаганларини эслатиб.

– Э-ҳа, сен нима, чиндан ҳам ҳаракат қиляпсанми?

– Ўв, йигит киши битта гапиради, билдингми? Бу ҳам бир қимор. Ё ютасан, ё ютқизасан!

– Нима, сен ютқизмоқчимисан?

– Аҳмоғинг йўқ. Мен машинамни гаровга қўйдим-ку. Лекин тулпордан ҳам қайтмайман. Болаларга айтиб қўй, тайёргарликларини кўраверишсин.

– Биз ўз кўзимиз билан кўриб, ишонишимиз керак бўлади.

– Албатта, кўрасизлар. Яқин кунларда ўзим айтаман, дурбинимни ҳам бераман.

– Совчи юбориб уйланиб қўя қолсанг бўлмайдими?

– Аввало, от жиловланади, тентак. Кейин минилади-да. Биз ўзи нима учун шарт бойлашдик, эсингдан чиқдими?

– Йўқ, эсимда...

– Унда болаларга айтиб қўй. Бозор куни мол бозорга чиқиб яхши отдан танланглар. Мен унга Зебузарни миндирмоқчиман.

– Ютқазсанг-чи?!

– Ютқазсам келгуси бозор машинамни сотаман-да, пулини ўртага ташлайман, ўғил бола гап.

Раҳим Маҳмуднинг бир сўзда туриб олганига ажабланди.

– Ҳа, айтгандек, – деди Маҳмуд ўртоғини йўлда тушириб қолдираркан. – Анави Саид отини сотмоқчи эмиш, ўшани олақолинглар, ҳарҳолда ишончли-да.

– Қайси Саид?

– Карим писмиқнинг ўғли-чи.

Раҳим «кўрамиз» дегандек елкасини қисди.

– Мен жиддий гапиряпман! – деди Маҳмуд машинаси ойнасидан бакириб.

Раҳим унинг ортидан хайрон қараб қолди.

Ўтиришга яхшигина тайёргарлик кўрган Маҳмуд келишилганидек дала йўлида кетиб бораётган икки

кизни машинасига солиб олди. Йигит юкдондан иккита бир хил француз духисини чиқарди-да, уларга узатди. Қизлар хурсанд бўлиб кетишди.

– Духи учун катта раҳмат, – деди Шоира.

– Панжара учун ҳам, – дея кўшиб кўйди Зебузар.

Маҳмуд «ялт» этиб қаради. «Демак, билибди-да».

– Ҳечқиси йўқ, раҳматли Гавҳар опа мен учун бегона эмасдилар-да...

Шоира ҳеч нарсани англамаган бўлса-да, икки ёш ўртасида илиқ муносабат ўрнатилганини фахмлади.

– Хах, хайрият, бор экансизлар-ку. Мен жудаям қийналиб кетдим, – деб юборди у хурсанд бўлиб.

– Вой, нега энди дугонажон? – деб сўради Зебузар.

– Сенинг қайсарлигинг, акамнинг тундлиги жонимга тегди. Бўладиган ишни бўлдириб қўя қолмайсизларми-а?..

– Нимани?

– Тўйни демокчи, – деди Маҳмуд ўзини гўё бепарво тутиб.

– Жинни, – деб кўйди Зебузар ўртоғининг юзини оҳиста шапатилаб кўйди ва қалбида илк бор Маҳмудга нисбатан илиқ туйғулар уйғонганини ҳис қилди.

Улар чайлада чиройли дастурхон тузашди.

– Келинлар, бугун кичик бир байрам қиламиз, – деди Маҳмуд.

– Нима учун? – деб сўради Шоира.

– Зебузарнинг янги ойиси қайтиб келгани учун!

– Вой, шунақами? Нега индамай турибсан, ахир бу байрам-ку!

– Ҳа, келганлари яхши бўлди. Бунда Маҳмуд акамнинг ҳам ҳиссалари бор. Лекин бу ишни сиздан кутмаган эдим.

– Ҳали кўрасиз, менинг кўлимдан кўп иш келади. Мен ёқтириб қолган инсон учун бутун борлигимни аямайман, – деб кўйди Маҳмуд керилиб.

– Вой, қандай бахтли инсон экан-а ўша инсон? – деди Шоира эркаланганнамо.

– Келинглар, бахтимиз учун олайлик, – деди Маҳмуд ва сумка ичидан шампан виносини чиқарди.

– Вой, мен ичмайман! – деди Зебузар кескин рад этиб.

– Мен ҳам ичмайман – деди Маҳмуд винони очаркан.

– Чунки рулдаман. Лекин далада ДАН ходими йўқ, наилож.

Кизлар кулиб юборишди. Маҳмуд сумкадан магнитофонни ҳам чиқарди ва тезлик билан шўх кўшиқлардан бирини кўйди. Шоира Зебузарни рақсга чорлади. Лекин у кўнмади.

– Тушақол, дугонажон.

– Йўқ. Мен умуман рақс тушишни билмайман.

– Ўрганасан. Кейинчалик керак бўлади.

Нихоят, кўндирди. Зебузар ийманиб, беўхшов кўлларини қимирлатарди. Сўнгра кизлар ташқарига чиқиб келиш учун кетганида Маҳмуд сумкасида кичик идишчадаги спиртни чиқарди-да, Зебузарнинг қадахига куйиб кўйди. Кизлар чайлага хушчақчақ кайтиб кириб келишди.

– Келинглар, кизлар, мен бир шеър ўқиб бераман.

– Вой, сиз шеър ҳам биласизми, Маҳмуд ака?

– Ҳа. Уни бир инсонга бағишлайман.

– Вой, айта қолинг, – деди Шоира бетоқат.

– Йўқ, аввало, маъна шу қадахда қолганини ичиб кўямиз. Сўнгра айтиб бераман. Фақат охиригача, бўлмаса ҳисобмас.

– Йўқ, раҳмат, мен энди ичмайман, – деди Зебузар.

– Охиргиси ахир, бошқа йўқ.

Хуллас, ичилди. Шеър ҳам ўқилди. Зебузар ўзига бағишланган бу шеърни хузур қилиб тинглади. Кўзлари сузилди.

Юзинг тўлин ой мисол,
Яногингда қора хол,
Лабларингда ширин бол,
Муҳаббатинг бахт, иқбол,
Сени кўрсам тилим лол.

Қалбим ўртар қуёшинг,
Ўткир қиличдай қошинг,
Бўлай умр йўлдошинг,
Кўнглингни бер ойжамол,
Ёр бўлай лафзи ҳалол.

Юзинг гулгун лолазор,
Рози дилинг эт изҳор.
Кўнглимга бермай озор,
Ёниқ ишқимдан тимсол,
Қизил гулим қўлга ол!*

Махмуд шеърни хитоб билан тугатаркан оркасида яшириб турган кизил атиргулни дабдурустдан Зебузарга узатди. Шоира қийқириб қарсак чалиб юборди. Зебузар бир оз иккиланиб турди-да, ширин табассум қилиб гулни қўлига олди. Негадир уни ухлагиси келаётган эди.

– Эҳ, ҳозир бир най бўлганида эди, чалиб берган бўлардим, – деди Махмуд мактаниб.

– Вой, сиз най чалишни ҳам биласизми? – сўради Шоира ва Зебузарни туртиб унга мактанмоқчи бўлди. Аммо Зебузарнинг кўзлари юмилиб борарди.

– Вой, сизлар гаплашиб ўтиринглар, мен бир оз мизғиб олмасам... – дея олди Зебузар аранг ва Шоиранинг тиззасига бош қўйиб, атиргулни хидлаганича

*Шоир Исроил Нурбековнинг “Гулимни ол” шеъри (“Қалб кўзи” китобидан)

тезда ухлаб қолди. Маҳмуд Шоирага имо-ишора қилиб, «Бор, айланиб кел!» – дея буйруқ берди. Шоира эса имо билан «Вой, нега?!» деб сўради.

Маҳмуд унинг кўзларига ғазаб билан боқди. Сўнгра ташқарига чиқди. Иккита челак бўлиб, бирида сув бор эди. Йигит сувни оҳиста ерга тўкди ва ичкарига ҳар икки челакни олиб кирди.

– Шоира, сув қолмабди-ку. Бор, олиб кел, – деди у бўш челакларни узатиб. Тоза сув икки чақирим наридаги дала шийпонида эканини Шоира яхши биларди.

– Хавотир бўлма, мен ҳам бир оз мизғиб оламан! – деди Маҳмуд тескари ёнбошлаб ва атайин ўзини ухлаганга солди.

Шоира бир оз тургач, челакларни шиқирлатиб чиқиб кетди. Йигит Зебузарнинг жамолига еб қўйгудай боқди ва лабларидан оҳиста ўпди. Қиз аввалига хирапашшани қувгандай бир оз қаршилиқ қилган бўлди. Сўнгра йигит аста чиқиб аввал теварак-атрофга, кетиб бораётган Шоирага эътиборини қаратди. Ҳеч зоғ кўринмасди. У шарт чайланинг олд пардасини ёпиб олди...

Шоира сувни олиб ортига қайтган маҳали чайла томондан чинқирик овозини эшитди ва кўнгли хунук ҳодисани ҳис қилиб, челакларни ташлади-да, бор кучи билан югурди. Сувлар тўкилди. У етиб келганида Маҳмуд кийиниб ташқарига чиқишга улгурган эди.

– Билиб қўй, дугонанг ўзи менга осилди... Бўпти, мен сизларни машинада кутаман.

Шоира шарт пардани очиб ичкарига кирди...

– Ака! Нима кип қўйдингиз?! – дея ҳайқирди Шоира.
– Ифлос экансиз! Тўйгача кутсангиз бўларди-ку! – дея йиғлай бошлади.

Зебузар бўлган ишни кейин англади, дод солди, Шоирани юмдалай кетди.

– Мени нима қилиб қўйдиларинг, вой-дод!!!

– Ўзингни бос, дугонажон, у сени яхши кўради, сенга уйланади. Мана кўрасан.

– Вой мен ўлай, шарманда бўлдим-ку!

– Ўзингни бос, илтимос. Бўлар иш бўлди, кайфчилик.

– Сен буни уюштиргансан!

– Ўлай агар, сувга чиқиб кетгандим.

– Хе йигит бўлмай, балога йўликкур, хайвон!

– Ундай дема, сизлар албатта турмуш курасизлар.

– Менга уйланмаса-чи?! Унда нима бўлади?

– Уйланади, уйланмаям кўрсин-чи. Агар у бошқасига уйланадиган бўлса, мен ўз-ўзимни ўлдираман, уйига ҳам ўт қўяман! Нон урсин, қасам ичаман! – дея йиғлаб бўзларди Шоира.

Маҳмуд машинасига суяниб олган холда гердайиб уларни кутмоқда эди. Зебузар кела солиб унинг юзига каттик шапалоқ туширди.

– Хе, афтинг курсин, хайвон!

– Сени яхши кўраман, ҳиссиётимни жиловлай олмадим-да, мени кечир.

– Ха-ха, дугонажон, ўзингни бос энди. Чиқ машинага.

– Хе машинанг билан қўшмозор бўл! – деди Зебузар қаҳр билан ва пиёда кетди.

У уйига кела солдию, «бошим» дея баҳона килиб жойига ётиб олди ва кечки овқатга ҳам, нонуштага ҳам чиқмади.

Чўлпоной унинг эркалиги ҳамон давом этаётганга йўйиб, индамай қўя қолди.

Эртаси совчилар келишди. Зебузарнинг кўнгли равшан тортди. «Хайрият, тақдирим Маҳмуд акага боғланган экан-да. Энди унга каттик гапирмаслигим керак. Тилим ёмон-да, тилим курсин», дея қиз ўз-ўзини койиди. Лекин келган аёлларни танимади. Хархолда уларнинг орасида Маҳмуднинг онаси Сора опа кўринмасди. Қиз ташқарига чиқмади. Ўгай онаси Чўлпоной югуриб-елиб совчиларни ўзи кузатди ва улар кетгач, Зебузарнинг олдига кирди.

– Айланай, кизим, мана сен ҳам улғайиб, узатиладиган бўлиб қолибсан. Совчиларга «қизим ўзи билади» деб айтдим. Яна келишади. Саиджон ўзи яхши йигит. Камбағал бўлишса ҳам акли бутун, келажаги бор унинг.

– Нима?! Саид дейсизми?! – деб сўради киз хайратланиб. Лекин ўз овозидан ўзи чўчиб кетди.

– Ха-ха, Карим аканинг ўғли-да, сени яхши кўрар экан-ку!

Қизнинг кўз ўнгида мўйловлари сабза урган, жилмайиб отини қамчилаб ўтиб кетадиган хушсурат Саид пайдо бўлди.

– Э, йўк, менга у ёқмайди. Айтинг, бошқа келишмасин, – деди киз оҳиста ерга қараб олиб.

– Қиз бор жойга совчилар келаверишади-да. Энди хафа бўлмайсан, кизим. Бирор ёктирганинг бўлса, менга маълум қилиб қўйсанг ёмон бўлмасди. Ҳарҳолда энди биз бегоналар эмасмиз-ку!

Қиз индамади. Маҳмуд билан бўлган хунук иш уни беҳузур қиларди. «Шоирани топишим керак, Маҳмуд акага айтсин, тезроқ совчи юборишсин, бўлар иш бўлди», деди у фикран.

* * *

Шоира бор гапни Маҳмудга етказди.

– Сиз тезроқ ҳаракатингизни қилинг, Маҳмуд ака. Анави Саид ака совчи юборганмиш.

– Нима? – деди Маҳмуд менсимай. – Саид дейсанми, оббо, писмиғ-ей.

– Ойингизга айтинг. Ё ўзим айттайинми?

– Тўхтаб тур, аввал анави дугонанг ўпкасини босиб олсин.

– Сизни «совчи юборсин» деб ўзи айтди.

– Ўх-хў, иштаҳаси зўр-ку. «Шошилган киз эрга ёлчимайди» деганлар.

– Сиз, ахир унга тезроқ уйланишингиз керак, – дея жаҳли чика бошлади Шоиранинг ҳам.

– Бўпти, дугонангга бориб айт. Энди мен билан одамга ўхшаб муомала қилсин. Эртага автобус бекатига чиқиб турсин, машинада сайр қилдириб келаман.

– Мен ҳам борайинми?

– Энди сенинг керагинг йўқ.

Маҳмуднинг бундай муомаласидан Шоиранинг юраги «шув» этиб кетди.

Эртаси Зебузар туман марказидаги поликлиникага бориб келишни бахона қилиб, бекатда Маҳмудни кута бошлади. Маҳмуд кўчада гувала қуяётган Раҳимнинг олдига келиб тўхтади ва унга бекат томонга қараб туришини тайинлади.

– Хув анави қизни кўряпсанми?

– Ха, кўряпман.

– У ким, танияпсанми?

– Унчалик эмас.

– Яхшилаб қара, галварс.

– Ха, Зебузар экан.

– Билсанг, у мени кутаяпти. Болаларга ҳалиги гапни айтиб қўй. Саиднинг отини кўринглар. У уйланмоқчи эмиш, шунга пул зарур экан. Хўп, мен кетдим.

Машина қизнинг олдига келиб тўхтади. Зебузар ҳақиқатан ҳам ҳеч иккиланмай унинг орқа эшигидан салонга чиқди. Раҳим чаккасидаги оқаётган терини артаркан, беихтиёр пешонасини тириштирди.

Маҳмуд машинани елдек учириб бораркан, ўтган кунги кўполлиги учун Зебузардан узр сўради.

– Шоирангиз сизга бир нима дедими?

– Ха, айтди. Сен ташвишланма, ҳаммаси жойида бўлади. Сени Саидга бериб қўядиган аҳмоқ йўқ.

– Нима, мен буюммидим?

– Э, йўқ. Нима десам экан, сен ўзи менга тегишга розимсан?

– Энди рози бўлмайдим қайсам борардим?

– Мен сенинг чин кўнгилдан рози бўлишингни истайман.

– Рози бўлмасам «совчи юборсин» деб айттирармидим?

– Ха, энди, ҳарҳолда тўйдан олдин бир-биримизни ўрганайлик, у ёқ-бу ёққа борайлик дейман-да.

– Менинг бўларим шу, жиловлаб олдингиз-ку.

– Вой-бў, жоним, қўй энди, – деди Маҳмуд унинг кўлларини ушлаб.

– Йўлингизга қаранг...

Шу пайт Маҳмуд машинасини қамиш ва мох ўтлари қалин ўсган, машина деярли юрмайдиган сўқмоқ сари бурди.

– Хой, қайсам?

– Бемалол гаплашиб оламиз.

– Йўқ, мен истайман.

– Ўзингни бос, мен энди кўполлик қилмайман. Ахир, биз энди бегоналар эмасмиз. Кел, аҳду паймон қилайлик, ширин турмуш қуриш ҳақида ўйлайлик.

Машина сувлари жиловланиб оқётган ариқ олдидаги улкан тол тагида тўхтади.

– Машинани ювамиз, – деди Маҳмуд ва радиоприёмникнинг мурватини бураб, шўх кўшикни кўйиб қўйди.

Фир-фир эсаётган шабода Зебузарнинг сочларини торткиларди. Қамишлар ҳам кўшиқ мусикасига монанд рақс тушар ва кизнинг кўнглини кўтараётгандек туюларди.

Шу маҳал ярим яланғоч Маҳмуд машинага қараб бир челак сувни сепиб юборди ва сувнинг бир қисми кизнинг юзига сачраб, уни сескантирди.

– Вой ўлинг, чўчитиб юбордингиз!

– Сен учун ўлсам ўлибман-да, – деди Маҳмуд ва тўсатдан шими билан ўзини ариққа ташлади.

Зебузарнинг чехраси очилди. Шими шалоббо Маҳмуд уни ечди-да, сиқиб, толнинг шохига илиб қўйди.

– Эр-хотиннинг уруши – дока рўмолнинг қуриши, –

деди Махмуд хўл шимига ишора қилиб ва шитоб билан машинани арта бошлади. У Зебузар ўтирган ўриндик ёнидаги ойнани узоқ артди. Ниҳоят қиз унга кулиб қаради. Махмуд эшикни очди-да, ичкарини артган бўлиб қизнинг юзидан ва сўнгра лабидан ўпди. Кўп ўтмай йигитнинг хўл бадани қизнинг позик танаси билан уйғунлашиб кетди... Қиз энди қаршилик кўрсатмас, йигит эса олам-олам ваъдалар бераверишдан қайтмасди.

Тол тагидаги навбатдаги «машина ювиш» операцияси хам аъло даражада ўтди...

– Эҳ-хе, – деб юборди Жаббор қамишлар орасидан кузатаётган шерикларига машинанинг орқа ўриндигига этибор беришга ундаб.

– Ха, биз ютқаздик. У йўрғани жиловлаш тугул миниб олиб, ўйин хам кўрсатяпти.

– Ишқилиб унга уйланармикан?

– Уйланмай қаёққаям борарди.

– Қўйсанг-чи, қайси аҳмоқ уйланадиган ўз хотинини мана шунақа қилиб бошқаларга томоша қилдиради?

– У энди уйланмай хам кўрсин-чи, Султонали унинг абжағини чиқаради.

– Қиз ўзи рози бўлса ҳеч нарса қила олмайди.

– Зебузар унақа қиз эмас, уни зўрлаб алдаган бўлса керак. Буни Махмуддан кутса бўлади.

– Кетдик, йигитлар, пулни йиғайлик-да, ўша Саиднинг отини сотиб олиб бериб, шу касофатдан тезроқ қутулайлик. Агар энди шу қизга уйланмаса, мен умуман уни одам қаторида кўрмайман.

– Шарманда...

– Саид билан гаплашдиларингми?

– Ха.

– Нима деди?

– «Майли» деди. «Бозорни кўринглар, ўзларинг билиб бераверасизлар», деди. Лекин у отни Махмуд учун олаётганимизни билмайди.

– Бўпти, унда эртага бозорга чиқамиз.

Уч кундан сўнг Маҳмуднинг отхонасида Саиднинг тулпори пайдо бўлди. Маҳмуд уни кўчага қолибона миниб чиқди ва Шоира орқали Зебузарни учрашувга таклиф қилди. «Бир ажойиб совғаси бор экан» деб айт, хўпми?!

Зебузар отлик Маҳмудни кўриб хайрон бўлди. От минишга у ҳам асли жуда қизиқарди.

Маҳмуд отдан тушди.

– Мана бу йўрға сенга менадан совға!

– Йўғ-е, – деб юборди қиз севиниб. – Лекин мен уни ололмайман-да.

– Нега?

– Ахир, аввал, тўйимиз бўлсин.

– Нима бўпти, қалин ўрнида-да.

– Ҳо-о, битта от билан қутуламан, деяпсизми?

– Йўқ, хали омов ҳам олиб бераман, қўшилишиб ер хайдаймиз.

Улар самимий кулишди. Маҳмуд қизга ёрдамлашди. Зебузар маликалардай отга минди.

– Юр, далани айланиб келамиз.

– Вой, кўрганлар нима дейди?

– Нима, кўркадиган жойимиз борми? Энди билишса билишар.

– Кетдик.

Маҳмуд бир ирғиб отнинг орқасига чиқиб олди. Улар йўрғани чоптириб кетишди. Кўрган ҳамқишлоқлари хайратдан ёқа ушлаб қолдилар. Маҳмуд шу пайт отнинг жиловини даланинг пахтазор томонига бурди.

– Вой қаёққа, бошқа ёққа бормайман.

– Кўркма, хув анави сада дарахтидан кайтамиз.

Ўша дарахтнинг ёнида Саиднинг ери бор эди. Албатта, бу паллада далада бўлиб, экин суғораётган бўлиши керак. Дарҳақиқат, Саид сувларнинг таралиб оқиши ва ундан баҳра олаётган, шоналаган ғўзаларнинг қимирлаб рақс тушишидан завқ олаётганди.

Санднинг фикр-ўйи фақат Зебузарда эди. Совчилар уларникига бир бор ўтиб келишди, яна боришмоқчи. «Ўгай онасининг қайтиб келгани яхши бўлибди, бу ёғи энди тезлашиб кетса керак», деб ўйларди у ўзича. Худо хоҳласа, у ёқтирган қизга эга бўлади. Хотини бир этак фарзандлар туғиб беради, улар бахтиёр ҳаёт кечиришади. Қандай яхши. «Ишқилиб Зебузар кўнармикан? Кўнса керак. Доим менга кулиб қарайдику», дея хаёлидан ўтказди у ва мийиғида кулиб қўйди.

Афсус, унинг ширин хаёлларини тўсатдан отнинг кишнагани бўлиб юборди. Бу ўша таниш овоз, кечагина Раҳимга сотган ўз тулпори эди. «Қизик, қаёқдан келиб қолди у?» дея йигит шоша-пиша ўрнидан туриб, атрофга алағлади. Қиз боланинг қувноқ кулгиси ҳам эшитилди. Овоз зовурнинг у юзидан келмоқда эди. Саид шошганича зовур томон чопди ва қирғоқ баландлигига шиддат билан чиқиб борди. Не кўз билан кўрсинки, Маҳмуд Зебузарни эгарга ўтирғизиб, белидан қучоқлаганча, унинг ола қашқасини минган холда кетиб борардилар. Маҳмуд қизнинг қулоғига бир нималар дер, қиз эса қийқириб куларди.

Сандни сезган от яна бир бор кишнаб қўйди. Бундан, «Ана шунақа, сен оғзингни очиб лалайиб қолаверасан» дегандай туюларди.

– Ҳормасинлар энди, йигит! – дея кичкирди Маҳмуд зовурнинг у юзида серрайиб турган Сандга.

Зебузар алланечук бўлиб кетди ва хижолат бўлиб жиддийлашди.

– Хай, жиминг! – деди у Маҳмудни тирсаги билан нуқиб.

Саид ҳайратланиб қотиб турарди.

– Хўп, яхши қол, оғайни. Хафа бўлма, сениям кўчангда байрам бўп қолар, – деди «чавандоз» бамайлихотир ва ўзича беўхшов хохолаб кула бошлади.

Саиднинг кўли муштланди. Югуриб бориб уни отдан тушириб дўппослагиси келди ва бир кадам ташлади ҳам. Лекин яна тўхтаб қолди. Йўқ, у серқамиш, суви тўла зовурни кечиб ўтишдан қочгани йўқ эди, балки калласига урилган бир хунук фикр уни бу йўлдан қайтарди. «Наҳотки, Зебузар унга ўз жиловини берган бўлса... Демак, унга тегишга рози бўлган. Мен бўлса аҳмоқ бўлиб уникага совчи қўйдирибман, тулпоримни сотибман, шундай эсли тулпоримни-я...»

У ерга тиз чўкиб ўтириб қолди. Охиста ўрнидан турди-да, яна ғўзаларининг бағрига кирди. Қўлига кетмонни олди ва уни баланд кўтариб алам билан хайқирди. Хайқирикдан ҳуркиган бир тўда чумчуқлар «гур» этиб учиб кетишди. Кетмон ерга шундай урилдики, гўё қумли тупроқнинг ҳам ўти чиқиб кетгандай туюлди. Кетмоннинг сопи йигитнинг кўнглидай дарз кетди...

* * *

Махмуд ва Зебузар ҳақидаги гап кичкина Шўрқишлок аҳолиси орасида тез тарқади. Баъзилар икки ёшнинг бу харакатини «тарбиясиз, аҳмоқлар» деб қабул қилса, баъзилар «буни замонавий муҳаббат дейдилар» дея устларидан кулар, биров Зебузарга ачинса, бошқасини Махмуднинг қилиғидан жаҳли чиқарди. Лекин кўпчилик тўй бўлишига умид қиларди.

Узун-қулоқ гаплар албатта Содиқхўжанинг ҳам, Рашид аканинг ҳам қулоғига етиб борди. Зебузарнинг отаси «ёшлар бир-бирини ёқтирар экан, совчи юборса қайтарманглар», дея Чўлпонойга тайинлади. Лекин Содиқхўжа кутилмаганда бу ишга тиш-тирноғи билан қарши чиқди ва ўғлини чақириб олиб, захар-заққумини соча кетди.

– Хўв бола, кўзингни оч! Билиб қўй, ўша таги пастнинг қизига уйланмайсан. Мен бунга икки дунёдаям йўл қўймайман. Рашид қизини атайин сенга тикиштирган, менинг бойлигимга учган, у муттаҳам!..

– Рашид аканинг дахли йўқ. Мен Зебузарни яхши кўраман, – деди ўғли араг.

– Шу таги паст етимчани-я?! Хой, ўйлаб гапиряпсанми? Сен агар кўнгилхушлик қилгинг келаётган бўлса, ана, бемаза жойларда мингта! Лекин мен биттаю битта ўғлим учун ўзим хоҳлаган, иболи-хаёли, ота-онаси ҳурмат-этиборли, бадавлат оиланинг қизини келин қиламан, билдингми! Отга миниб, йигитнинг қўйнига кириб, хиринг-хиринг қилиб, ўзини кўз-кўз қиладиган бузуқи қизни остонамгайм йўлатмайман. Буни ўнг қулоғинг билан ҳам, чап қулоғинг билан ҳам эшитиб, яхшилаб уқиб ол, ҳе аҳмоқ!..

– Ахир...

– Бас қил! Сен қилғилиқни қилиб бўлдинг. Энди бу ёғини менга қўйиб бер. От кимники?

– Меники.

– Қанақа пулга олдинг?!

– Ютиб олдим.

– Қиморгами?

– Йўқ.

– Нимага бўлмаса?!

– Шарт бойлашувдик...

– Шу бугунок уни эгасига қайтиб бер. Менинг обрўйимни бир тийин қилибсан, аҳмоқ. Қишлоқнинг энг бообрў, бадавлат одамиман. Сенга керак бўлса бунақа яғир отнинг юзтасини сотиб олиб бера оламан. Лекин мишиқиларнинг отини олмайман. Йўкот бунингни! Ҳе, сени тукқан ўша онагни... – дея хўжа ўғлини болохонадор қилиб сўқди.

– Хай дадаси, кўйинг энди. Шовқинингиз маҳаллани бузаяпти-я, – деди хотини хавотир билан.

– Тур йўқол, сен ҳам. Сенлар менинг обрўйимни эл-юрт олдида бир тийин қилдинглар! Ўғлингни шунақа қилиб эркалатиб арзанда қилиб юборгансан. Мактабга бориб юрганидаям эмизардинг, мана оқибати!..

Маҳмуд индамай отни етаклаб чиқиб кетди. Шу фурсатда отасига гап қайтаришнинг фойдаси йўқ эди. «Лекин ёмон бўлди. Зебузарга қаршилик қилаяптию, энди нима қиламан, у нима қилади?» – дея нохуш хаёл кўнглидан ўтди. «Ҳа майли, сал ҳовуридан тушсин, кейин бир гап бўлар», – деди у ўзини тинчлантириб.

Кўчага чикқач, тулпорни каёққа олиб боришини билмай гарангсиниб турди ва Раҳимникига қараб йўл олди. Бироқ Раҳим отни олишни кескин рад қилди.

– Ўзинг пиширган шўрвани энди ўзинг ичавер. Бизга отинг керакмас.

– Одамни гаранг қилма, отам кўймаяпти-да.

– Биз сени ҳазиллашаяпти десак, сен бир бокира қизни номусини поймол қилиб ўтирибсан.

– Ҳой, унга текканим йўқ, ўлай агар.

– Сен эси паст, худбинсан. Ундан кўра Рашид аканикига тезроқ совчи юбор. Агар бу гапни Султонали эшитса абжафингни чиқазади.

– «Синглинг ўзи осилди» дейман.

– Ҳали шунақами, ифлос. Бор, йўлингдан қолма! – деди Раҳим ва уйига кириб кетди.

– Ҳой тўхта, отни Саидга бериб пуллариингни қайтиб олидинглар! Менга пул ҳам керакмас! – дея кичқирди Маҳмуд.

Маҳмуд нима қиларини билмай хайронда қолди. Раҳимдан бунақа жавобни кутмаганди. Нима қилсам

экан, Шокирникига борсаммикин? У ҳам олмаса-чи? Нима бало, булар менга қарши тил бириктиришганми? Яна дўстмиш. Алам қилаётгандир-да. Агар мен машинамни ютказиб қўйганимда нима бўларди? Ҳазиллашишканмиш... Сени қараю... – деган ўйлар билан у отни минди-да, Саидникига қараб жўнади.

Саид уйда йўқ экан. Яхши бўлди. Уйда қари онаси бор экан. У Махмуднинг кўзларига хайрон ва синовчан тикилди.

– Ҳа, тинчликми, ўғлим?

– Тинчлик. Ўғлингиздан отини вақтинча олиб турувдим.

– Уни сотувди шекилли.

– Ҳа, олмоқчийдим, лекин менга маъқул бўлмади.

– Унда ўзи билан гаплашинг.

– Кейин гаплашаман. Отини қолдириб кетмоқчийдим.

Қаерга боғлай?

Кампир уни ичкари етаклади ва отхонани кўрсатди.

– Раҳмат, хола.

– Нима деб қўяй.

– «Отинг ўзингга ўхшаб хуркоғич экан», деб қўйинг.

– Унақа деманг-а. Ўғлим жа меҳнаткаш, яхши йигит.

Кун бўйи даладан келмай меҳнат қилади.

– Хўп, омон бўлинг. Уйланса тўйинга айтишни эсидан чиқмасин.

* * *

Тунда кимдир Махмудни чақирди. Бу Саид эди. Махмуд дарвоза эшигини очиши ҳамоно Саид уни ёқасидан олди.

– Билиб қўй, менинг жиғимга тегма! Яна кўзимга кўринадиган бўлсанг, қамалиб ўлсам ўлиб кетаманки, қорнингдан ичагингни суғуриб, бўйнингга илиб қўяман, тушундингми?

Шундан сўнг у чўнтагидан пачкали пулларни чиқарди-да Маҳмуднинг юзига қараб отди ва юз-кўзи аралаш тупурди.

Пуллар сочилиб ётарди. Содикхўжа томоғини қириб уйдан чиқиб келганида Саид жўнаб кетганди.

– Бу пуллар, қанақа пуллар, бўлди?

– ...

– Ҳой, эси паст, сендан сўраяпман?

– Қарзи бор эди.

– Қарзни бунақа қилиб сочиб кетмайди. Тўғриси айт, яна нима балони бошладинг?!

– Ҳеч нима...

– Бўлмаса йиғиштириб ол-да, ҳозирок эгасига обориб бер.

– Қаёққа?

– Мен қаёқдан билай, ит эмган, ярамас!

Маҳмуд ердаги пулларни тера бошлади. У жуда кўркиб кетган, бурнини тортиб-тортиб пул тераркан, оқаетган бурнидан ҳам кўра кўпроқ юзидаги тупук изини артиб тугата олмасди. У илк бор ҳаётида бировнинг ҳиссиёти билан ҳазиллашиб бўлмаслигини англаб етди.

Маҳмуд пулни олиб яна Раҳимникига борди.

– Ҳа, яна нима дейсан? – деди Раҳим гаплашгиси ҳам келмай.

– Ма, ушла, – дея қўлига бир даста пулни тутқазиб.

– Нима бу?

– Сизларнинг пулларинг. Мен отни эгасига қайтариб, пулларингни олиб келдим.

– Керакмас.

– Ҳой Раҳим, бўлди-да, энди, жа ўзингдан кетворма. Қилган ишимдан пушаймонман, мени кечиринглар. Пулни болаларга қайтариб бер, илтимос.

– Зебузарнинг бокиралигини-чи?

– ...

– Билиб кўй, – деди Раҳим пулни олиб, – энди Зебузарга уйланмай, уни ташлаб кўйсанг, ўзингдан кўр.

– Э қизиқмисан, бир ёшлик қилиб кўйдик-да, йигитчилик...

«ТАРВУЗ»НИНГ ЕТИЛИШИ

Чўлпоной Зебузардаги ўзгаришларни ўзича талқин қиларди. «Бечора, мен кетиб қолганим учун уй юмушларига кўмилиб, тоза сиқилган кўринади. Энди бўлса хурсанд. Кун сайин очилиб бораётган гунчага ўхшайди-я, қизгинам». Махмуд билан ўрталаридаги муносабатни ҳам у ўзича фикрлаб: «Қандай яхши, севиб турмуш қуришса, бунинг нимаси ёмон? Қизгинамнинг кўнгли бор экан-да, ўша Махмуджонда...» – деб ўйларди.

Рашид аканинг эса хуноби оша бошлади.

– Келиб-келиб Содикхўжанинг ўғлини-я! У жуда тўнг одам, ҳали бировга яхшилик қилган эмас. Ўғлиям ўзига ўхшаган ярамас бўлса керак. Бизга камбағал бўлсаям Саиджонга ўхшаган софдил куёв керак, – деди у хотинига ниҳоят ёрилиб.

– Тақдир насиб қилганига тегади-да. Биз нима ҳам қила олардик?

– Тенг-тенги билан – тезак қопи билан-да, ахир.

– Кўйинг энди, дадаси, кўп сиқилаверманг. Ундан кўра тўй тараддудини кўраверайлик, кизимизга оқ фотиҳа берайлик.

Рашид ака ўйланиб қолди. «Хотиннинг гапида жон бор, энди кечга ўхшайди», деди у хаёлан.

– Хўп, улардан совчи қачон келаркан?

– Билмасам.

– Ие, нега бўлмаса йўқ совчига оқ фотиҳа берайлик, дейсиз?

– Кеп қолар.

– Олдин келсин. Ҳа, Зебузарга айтинг, иккинчи бесўроқ кўчага чикмасин, оёғини тийиб юрсин. Бўлмаса мен ундан рози бўлмайман. Қишлоқда ҳар хил гап-сўз юрибди.

– Ҳа, «Қизинг бўлса эрга бер, қутул балосидан», деганлар.

– Наҳотки биргина қизимизни асрай олмасак? Уни кўнгилдагидек жойга узатмасак? Нима деган одам бўлдик, ахир, – деди Рашид ака хонтахтани муштлаб.

– Кўп ўзингизни сиқаверманг. Ҳали ҳаммаси яхши бўлади, дедим-ку.

Лекин... «ҳаммаси яхши» бўлмади.

* * *

Бир неча кундан буён отасининг кўзига кўринмай юрган Зебузар кечки овқатга чикди.

– Ол қизим, еявер. Тўйи бўладиган қиз бақувват бўлиши керак, – деди отаси кечиримлилик билан.

– Худо хоҳласа, қизимиз жуда чиройли келинчак бўлади-да, дадаси, – деди онаси.

– Айтганинг келсин, тушган жойи обод бўлсин, илоҳим.

Зебузар ўзига бўлаётган илиқ муносабатдан хурсанд бўлди ва иштаҳа билан овқат ея бошлади. Бироқ... Кўп ўтмай кўнгли айний бошлади. Чўлпоной кўркиб кетди.

– Вой, ошқозонинг оғрияптими? Нима еган эдинг-а, болам?

Улар бир четга ўтишди.

– Унингизга дори-пори беринг, – деди отаси.

Чўлпоной қизни ичкари хонага олиб кириб ётқизиб чикди.

– Ошқозони оғриб қопти, бояқишни. Мен унга озгина атала қилиб бераман.

– Гуруч қайнатиб берсангиз ҳам бўлади, – деди Султонали аралашиб.

Ўгай она қиз атрофида парвона бўлди. Лекин қиз овқат ея олмади. Султонали тунда туман марказидан «Тез ёрдам» чақириб келди.

«Тез ёрдам» дўхтири нотаниш бўлиб, негадир Султоналини «куёв», Зебузарни эса «келинпошша», деб атай бошлади. Бунга дастлаб ҳеч ким эътибор бермади. Мухими, беморнинг соғлиғи эди.

– Сиз кими бўласиз, опа~~жон~~? – деб сўради дўхтир Чўлпонойдан, қизни текшираркан.

– Онасиман, айланай. Нима бўпти?

Дўхтир кулиб қаради:

– Ҳаммаси яхши, ҳаммаси жойида. Табрикласам бўлади, албатта. Шундай бўлсаям эртага эрталаб туман поликлиникасига бориб тиббий кўрикдан ўтишсин. Таҳлилга қон, сийдик топширишсин, келинпошшанинг ҳомиладор бўлганликлари янаям аён бўлади-колади.

Чўлпонойнинг юраги «шув» этиб кетди.

– Н-нима дедингиз?! – деб сўради у бақрайиб.

– Ҳарҳолда сунчига қарздорсиз, хола, – дея қўшиб дўхтир нарсаларини йиғиштириб ташқарига чиқаркан, қўшиб қўйди. – Менинг айтганим доим тўғри бўлиб чиққан.

Чўлпонойнинг рўмоли ерга тушиб анграйиб қолди. Ётган Зебузарнинг кўзлари катта-катта очилиб кетди.

– Вой, она қизим, нима иш қип қўйдинг-а? Отанг билан аканг билишмасин, ишқилиб.

Ташқарида турган Султонали дўхтирни кўчагача кузатиб чиқди.

– Синглим тузукми, дўхтир?

– Ие, бу қиз синглингизмиди?

– Ҳа.

– Унда куёв бола ким?

– Худо хоҳласа, энди узатамиз-да.

Дўхтир хайрон бўлиб бакрайиб қаради.

– Ие, шунақами? Хўп, хайр бўлмасам. Мен онангизга айтдим. Эртага вақтлироқ поликлиникага боришсин. Анализларни топширсин, – деди у чаккасидан оқаетган терларни артиб оларкан ва ичида: «Астафтуруллоҳ...» деди ҳамда уйдаги балоғатга етган кизини кўз ўнгига келтирди-да, ҳайдовчига «Тезроқ хайданг!» дея буюрди.

Султоналини ичкарига киритмаслик учун Чўлпоной атайин чироқни ўчириб қўйди ва оҳиста кизнинг тепасига бориб, унинг бошини силаб, юм-юм йиғлай бошлади.

– Вой, нима қип қўйдинг, болам? Бу қандай кўргулик?..

– Мени кечиринг, ойижон, – дея пиқиллаб йиғлай бошлади киз ҳам.

– Мен аҳмоқ, мен гаранг, ўшанда нимага кетиб қолдим-а? Урсанг ҳам, сўксанг ҳам қолавермасмидим-а... Мана оқибати. Қаровсиз қолган болам-а...

Зебузар унинг бўйнига осилиб олиб, пиқ-пиқ йиғлай бошлади.

– М-мени кечиринг...

– Э Худо, нимага менга фарзанд бермадинг! Шу кизимнинг ўрнига, нимага мени хомиладор қилмадинг?.. Энди болам шўрлик нима қилади? Отасининг кўзига қандай қарайди?.. Бола кўрмаганим учун хомиладор бўлишнIAM билмайман, мени кечир кизим. Биз аёлларни шунақа, пешонамиз шўр бўларкан...

Шу зайл она-бола узоқ йиғлашди, то тонггача дардлашишди ва эртаси саҳарданок туман марказига йўл олишди...

...Кечаги дўхтир янглишмаган экан.

* * *

– Дадаси, айтсам тилим, айтмасам дилим куяди. Юринг сизга бир гапим бор, – деди Чўлпоной кечки овқатдан сўнг бамайлихотир телевизор кўриб ўтирган эрига.

Улар ўз ётоқларига киришди.

– Зебузар тузукми, ўзи? – деб сўради Рашид ака ичкари кириб бораркан, кўнгли эса бир хавотирликни сизди.

– Ёмон иш бўлди, дадаси. Бировга айтиб бўлмайдиган иш бўлди.

– Хўш-хўш...

– Фақат ўзингизни босинг, қон босимингиз...

– Нима гап, тезроқ айтсангиз-чи.

– Агар кизимизни уришмайман, деб сўз берсангиз кейин айтаман, – деди аёл ва йиғлаб юборди. – Уни ўрнига мана мени сўкинг, уринг, минг марта розиман...

– Ие, мундоқ тушунтириброк...

– Ўшанда Зебузар мени урсаям, сўксаям кетмаслигим керак экан, дадаси... Ҳаммасига мен айбдорман... Бир оғиз гапи оғир ботиб, бўйи етган қизни ташлаб кетибман... Сиз бўлса доим далада...

Рашид аканинг юзлари аввал қизарди, сўнгра ниманидир фаҳмлаб докадай оқара бошлади, қўллари муштланди.

– Нима?! Қизимга ит тегибдими?!

– Фақат уни урманг, илтимос. Мана, мени уринг... Хомилали аёлни уриб бўлмайдди, ахир...

Эр ирғиб ўрнидан туриб кетди. Томоғини бир нарса «Ғип» бўғаётгандай туюлиб, нафаси қисила бошлади ва токчани ушлаб суяниб қолди.

– Бу аниқми?

- Ха... Дўхтирлар айтишди.
- Ким экан ўша, ҳароми?!
- Ўша, суйгани. Фақат қизимни уришманг, жон дадаси. Унда ҳеч қандай айб йўқ. Ҳаммасини айтиб берди. Уни мажбур қилганмиш...
- Оббо, аблаҳ-ей! Мен ҳозир унинг уйига ўт қўяман! Аёл эрининг елкасига қўлини қўйди.
- Ҳеч қаяққа бормайсиз, ўтиринг.
- Ярамас! Ит эмган, ҳайвон!..
- Лекин ўша ҳайвонни куёв қилишдан бошқа иложимиз йўқ. Энди фақат унинг совчиларини кутамиз, холос. Шўрлик қизим...

Рашид ака бошини чапгаллади. Болалигидан югургилаб катта бўлган қизалоғини, раҳматли хотини уни суюб эркалаётганини, бозордан хўрозқанд олиб келганида қучоғига отилганини кўз олдига келтирди-ю, баттол Маҳмуднинг тагида номуси топталаётганини тасаввур қилиб, қўлига илинган гулдонни олиб отиб юборди-да, унсиз ингради.

- Ҳозир қизимизга жуда оғир. Ўз-ўзини бир нарса қилиб қўймаса, деб қўрқаман, жон дадаси.
- Хе, хўжа бўлган соқолингга!..
- Қўйинг энди, дадаси, бўлар иш бўлди. Энди буёғини ўйлайлик. Ҳа айтмоқчи, бу гапни Султонали асло эшитмасин-а. У Маҳмудни бир бало қилиб қўймасин, тағин.

- Номини тилга олманг у ифлосни! Юринг кетдик.
- Қаяққа?
- Қаяққа бўларди? Хўжаникига-да.
- Вой, ҳозир бориб бўлмайди. Сал ўзингизга келиб олинг, дадаси. Биз борсак тўғриям келмас...

Рашид ака шашт билан у ёқ-бу ёқ юраверди.

- Нима қил дейсиз, бўлмасам?!

– Уларнинг совчисини кутишимиз керак.

– Келмаса-чи?

– Хай-хай, оғзингизни шамол олсин-а. Унақа деб ўйлаб ҳам кўрманг-а...

Бироқ кунлар ўтди, ҳафталар ўтди-ки, совчилардан дарак бўлавермади. Эшик «тиқ» этса ҳам, чумчуқ «пир» этса ҳам дарвозага қарайдиган бўлдилар. «Тарвузпоя»га экилган «тарвуз» бўлса тобора палак отиб катталашиб борарди...

«ОҚЛИҚ» ОЛИНГАН КУН

Ёзнинг илик шабодаси элитдимми, баланд сўрида ёнбошлаб газета мутолаа қилаётган Содиқхўжа мизғий бошлади. Шу пайт тўсатдан хонтахта тепасида турган телефон қаттиқ жиринглади. У чўчиб кўзларини катта-катта очди.

– Уф-ф, бир зум дам олганиям қўйишмайди-я, – деди у норози алфозда телефон гўшагини қўлга олиб, унинг аниқловчи рақамларига тикилиб қараркан «Кимдан экан?» – деб қўйди. – Ие! Ошнам Собирхожи-ку!

У хурсанд бўлиб деярли ўрнидан туриб кетаёзди ва чўккалаб олган холда бир қўлини кўксига қўйиб қуюк салом-алик қила кетди.

– Ие-ие, ошна бормисиз?.. Ҳозиргина кўнглимдан ўтиб турувдингиз-да... А лаббай, раҳмат, раҳмат. Худога минг қатла шукур. Ҳаммалари яхши, Махмудбой ҳам юрибди, ҳозир далада тарвузларни ҳисобини чиқараяпти. Қалай, ўзларингиз тинчмисизлар? Аёлингиз, қизалоғингиз Шахлохон яхшимилар?.. Ха-ха, раҳмат. Мундоқ йўклаб келавермаганларинг учун энди ўзимиз сизникига бормокчи бўп турувдик-да, ошна... Мехмондорчилик ўз йўлига, ошна. Сиз билан бир бамаслаҳат иш бор. Қанақа дейсизми? Айтаверайинми?.. Ўзингиз биласиз,

Маҳмуджон ўғлимиз биттаю битта, кўзимизни оку қораси. Шу, бу йил уйлантириб қўйиш ниятидамиз... Ҳа-ҳа, «Келин борми?» дейсизми? Жуда бор-да, ошна. Шу, «ошна-ошна» деяпману, лекин сизни куда дегим келяпти-да, лекин... Тўғри, илоҳим. Тақдир насиб албатта... Хуллас, шунақа гаплар... Демак, эртага эрталаб... Қолганини ўша ерда гаплашармиз. Раҳмат куда... э, ошна. Буни қаранг тилим айланиб кетяпти, – деди у ва лаганбардорона «хе-хе»лаб кулиб олди.

– Бўпти ошна, пули тугаб қолмасин тағин, во-ҳа-ҳа...

Содикхўжа кула-кула гўшакни хонтахта устига қўйди-да, атрофини алаглаб хотинини қидирди. – Хотин, хой хотин, қаердасан?!

– Хув, манаю, кетаяпман-у! – дея чопқиллаб келди Сорахон.

– Бўл тез хотин, тайёргарлигингни кўр. Синглим Ойишаниям айтиб кел, эртага эрталаб совчиликка борадиган бўлдик. Бу, ўғлингни бошини иккита қилиб қўяйлик, – деди у хурсанд холда.

– Вой айланиб кетай сиздан, дадаси. Ўғлим ҳам кийналиб кетди. «Қачон совчи бўлиб борасизлар» деб, мениям ҳол-жонимга қўймаётувди, ийманиб сизга айта олмаётганмиш.

– Ие, гарангмисан, у қаёқдан биледи?

– Ахир, жиянингиз Шоирадан Чўлпоной айттириб юборган экан-да.

– Нима? Қанақа Чўлпоной?

– Абдурашиднинг янги хотини-да.

– Тавба, мен тоғдан келсам, сен боғдан келасан-а хотин, уларни бу ишга нима алоқаси бор?

– Ахир, кизларига биздан совчи кутишяпти-ку.

– Мени нега аҳмоқ қиляпсан? Нима, мен биттаю битта ўғлимга ўша таги пастларнинг кизини олиб берар эканманми, тавба! Ҳеч жаҳонда ўғил томонга қиз томон «совчи юборинглар», деб айттирганини эшитганмисан,

овсар? Бор, бошимни айлантирма! Нима қилаётганимни ўзим яхши биламан. Айтиб қўяй, Маҳмуд икки дунёдаям у қизга уйланмайди, билдингми?! Бор тайёргарлигингни кўр, Собир ошнамникига борамиз. Ҳозиргина у билан гаплашдим. Улар бизни эрталаб кутадиغان бўлишди. Уни ой деса ойдай, гул деса гулдай қизи бор. Маҳмудга ўша муносиб. Қуданг бўлса ана шундай бўлса-да...

– Зебузар ўзи унақа ёмон қизмас, дадаси.

– Бас қил, дедим сенга! Бошқа у қизнинг номини тилингга ола кўрма. Мен ҳаёт эканман, мана уйим бузилса бузилиб, ёнса ёниб кетадики, унингни асло келин қилмайман! Бор, йўқол! Ҳе, сени ўша... Биламан, ўғлинг икковинг тил бириктириб олгансанлар!

Сора опа ноилож ҳайронлик билан ичкарига кириб кетди.

* * *

Эртаси Содикхўжа аёлларни олиб, Андижонга жўнади. Маҳмудга айтмай қўя қолишди.

– Нима кераги бор, – деди у синглисини бир четга тортиб. – Орзу-ҳавасни мен қияпман. У яккаю ягона ўғлим. Мен нима десам шу бўлади. Кейин «Қутлуғ бўлсин!» деб табриклар қўярсизлар. Илоҳим, аввало, ишимиз бароридан келсин. Ҳали ошнам рози бўладими, йўқми... Сизлар ҳам бўш келманглар, хўпми?

– Хўп бўлади. Илоҳим ниятингизга етинг, акажон.

Улар эрта кетиб, пешиндан сўнг димоғлари чоғ бўлиб қайтишди. Қуда бўлмиш Собирхожи: «Энди, бўлар ишининг бўлгани яхши. Узок йўл, яна келиб овора бўлиб юрманглар. Мен ошнамни жуда ҳурмат қиламан» деб, хотинига оқлик олиб чиқишни буюрди. Шундан сўнг «Фотиҳа тўйи» куни ҳам белгилаб олинди.

Маҳмуд ҳали бу ишлардан беҳабар эди. У кеч уйфонганида уйда ҳеч ким йўқ бўлиб, уйдагилар қаёққадир меҳмондорчиликка кетишган экан. У бундан фойдаланиб онаси дастурхонга ўроғлик қолдирган сомса ва қатлама билан тез-тез нонушта қилди-да, энди қандай қилиб Зебузарни уйдан чақиртириб келиш режасини туза бошлади. «Қани энди уни уйга олиб кела олсам, зўр иш бўларди-да», деган уйга борди. Лекин бунинг иложи кийинлигини ўйлаб хуноби ошди. Шундай бўлса-да, ҳар эҳтимолга қарши аммаваччаси Шоирага илтимос қилиб кўрмоқчи бўлди ва уйқудан шишиб кетган қовоқларини ишқаб, аммасиникига қараб машинасида йўл олди. Уйда Шоиранинг ўзи бор экан. У хурсанд чиқиб келди.

- Ие-ие, келинг энди, куёв бола, – деди у жилмайиб.
- Раҳмат. Бир келин болани кўрмоқчийдим-да.
- Намунча шошмасангиз.
- Ахир, ўзинг бизни қовуштириб қўйдинг-ку, – деди Маҳмуд ҳазил қилиб...
- Менда нима ишингиз бор?
- Дугонангни чақириб кел. Уйда бирпас, ярим пас гаплашиб ўтирамиз демоқчийдим.
- Вой, совчиларни ташлаб қандай келади?
- Қанақа совчилар?
- Тавба, худди ёш болага ўхшайсиз-а.
- Тушунмадим.
- Ахир, ўзингиз юборган бўлсангиз керак?
- Қаёққа?
- Зебузарникига-да. Мен ойингизга ҳам айтган эдим.
- Нимани?
- Нимани бўларди, тезроқ совчи бўлиб боришларини-да.
- Ие, рости биланми? – деди Маҳмуд оғзи қулоғига етиб.
- Ҳа, рости билан. Нима, хабарингиз йўқми?
- Йўқ. Уйқудан уйфонсам уйда ҳеч ким йўқ экан.

– Вой ўлмасам! – деб юборди Шоира самимий кулиб. – Тавба, тўйи бўлишидан куёвнинг хабари бўлмаса-я...

– ...Қаёқдан билай?

– Мениям хабарим йўқ эди. Ойим айтдилар, эрталаб ойингиз: «Тез бўлишсин, совчиликка бориб келамиз», деб айттириб юборган эканлар. Худо хоҳласа, бугун унаштириласиз, акажон.

– Ие, шунақами? Лекин отам рози бўлмаётувди-ку.

– Рози бўлгандирлар-да. Ўзлари айтибдилар-ку!

– Маҳмуд уйга кўнгли шод бўлиб қайтди. «Лекин йигитларга кўз-кўз қилганим хунук иш бўлди-да. Хай майли, улардан қарзим йўқ. Муҳими, Зебузарга уйланыпман-ку, жа гапираверишса шаҳарга кўчиб кетарман», деди у ўзича.

У уйга келиб режаси амалга ошмаганидан сал афсусда бўлса-да, энди бундан буён ишқий учрашувларга «яшил чироқ» ёнаётганидан беҳад шод эди. «Энди хар куни маншат қилса бўлар», – деди у ва уйга кириб, видеоманитофоннинг олдига яшириб қўйган бир талай бузуқи кассеталарни топиб, оёғини осмондан қилиб ётганча томоша қила бошлади...

...Ана, гўё йигитнинг ролида ўзию, қизнинг ўрнида Зебузар... Маҳмуд беҳаё фильмга шундай берилиб кетдики, ҳатто отасининг чақириб уйга кириб келганини ҳам англамай қолди.

– Хе, шарманда, аҳмоқ! – дея ўшқирди Содикхўжа чалқанча тушиб хансираб ётган ўғлига. – Тур-е. Ўчир анавинингни!..

Маҳмуд апил-тапил пульта ахтарди, лекин топа олмади. Отаси ўзи тўғри борди-да, телевизорнинг симини жон-жаҳди билан тортиб юборди. Розетка жойидан кўзғалиб, гилам устига албастер бўлаклари тўкилди.

– Хе ўша, видеони ўйлаб топганининг падарига минг лаънат! Мана шу бузаяпти сендақаларни! – дея сўкина-сўкина ташқарига чиқиб кетди.

Маҳмуд бу ҳолатни ўзича тушунди: «Демак, Зебузарга тегинганимни билибди-да. Меҳмондорчиликда шу гап бўлган бўлса керак. Тавба, қанақа одамлар экан ўзи! Шунни айтиш шартмиди? Қайнотамнинг кўзига қандай қарайман энди? Одамни уялтиришди-ку, булар...»

Маҳмуд ташқарига чиқиб келиши ҳамоно ойиси ва аммаси уни муборакбод қила бошлашди. Отасининг ҳам чехрасида мамнунлик аломати пайдо бўлганди.

– Ўғлим, халиги гапимни кўнглингга олма. Катта йигит бўп қолдинг. Мана тўйни ҳам бошлаб юборадиган бўлдик, оқлик олдик, муборак бўлсин энди.

– Раҳмат, – деди Маҳмуд қизариб. – Мен ўзи ўша кизни ҳақиқатдан ҳам яхши кўрар эдим-да, дада.

– Ия! – деб юборди Содикхўжа ажабланиб. – Сен уни қачон кўрган эдинг-а? Ё халиги кинодагиларга ўхшаб орқамиздан пойлаб бориб-а, Шахлохон билан аҳду паймон қилиб улгурдингми? – дея хохолаб кулиб юборди.

Аёллар ҳам: «Вой, йигити тушмагур-ей!» дея ўзларича кулган бўлишди.

– Қанақа Шахло?! – деб сўради Маҳмуд тўсатдан.

– Вой, келин бўлмишининг исми Шахло-да, болам, – деди ойиси. – Ҳалиям билмайсанми?

– Шахло эмас-е, Зебузар унинг исми...

– Ҳа, ўғлингиз анави Рашиджонни кизи билан адаштиряпти шекилли-да, – деди аммаси.

– Бўлди қилларинг, хой, яна ўша таги пасти гапиряписизларми? Ҳеч бўлмаса бугун, хурсандчилик кунда ўшаларни эсламанглар, илтимос! – деди хўжанинг фифони ошиб.

– Тушунмадим, – деди Махмуд. – Сизлар ўзи қаёққа бординглар?

– Андижонга, Собирхожи ошнамникига-да, овсар! Бошқа бунақа бемаъни саволлар берма! – деди отаси чўрт кесиб. – Хамма иш пишди. Энди сени олиб бориб келаман. Шахлохонини бир кўрсанг эди, хай-хай. Ўзининг «спарк»и, катта тикувчилик цехи бор экан. Худо хоҳласа, цехини шу ерга кўчириб опкеладиган бўлдик... Бор, ишингни қил. Анави видеоларингни йиғиштир. Яна шунақа киноларни кўрадиган бўлсанг телевизорингни синдириб, пачоғини чиқараман, тушундингми?!

Махмуд индамай нари кетди ва уйига тараддудланаётган аммасининг олдига бориб, унга савол назари билан қаради.

– Мениям хаёлимда йўқ эди, жиян. Бу томонга борсак керак десам, отанг Андижонга қараб олиб кетди. Ўзи олдин ишни битириб қўйган экан, – деди у Махмуднинг кўнглини тушуниб. – Лекин ҳақиқатдан ёмон жоймас, жа сенбоп, биттаю битта қиз экан.

– Ахир, Зебузарга ваъда берувдим-ку...

– Оббо, тақдир насиб қилганига тегаверади-да, парво қилма. Йиғит кишининг ризки кўчада қолмайди, – деди аммаси дарвозадан чиқаркан.

– Ахир, у...

– Тешик мунчоқ ҳам кўчада ётмайди, – деди аёл кулиб. – Хайр, яхши қолинглар. Худо хоҳласа, тўйингда ўзим бош бўламан.

Махмуд дарвоза олдига серрайиб қараб қолди.

– Ҳой дадаси, – деди Сорахон. – Ўғлингизни кўнгли тўлмаяпти, шекилли.

– Э, парво қилма. Шахлохонни хали кўргани йўқ-да. Индинга уни ўзим олиб бориб, учраштириб келаман. «спарк»ида бир «катайса» қилиб, ховуридан тушиб келади.

– У, анави Зебузарни...

– Яна бошладингми! – хонтахтани бир муштлаб ўшқирди эри.

Чўчиб кетган Сора она бедана юриш қилиб ичкарига кириб кетди.

* * *

Махмуд келиб кетгач, Шоиранинг халовати йўқолди. Қандай қилиб тезроқ бориб дугонасини қутлагиси келаверди. Совчилар келишини кўриш ҳам қизиқ-да. Ҳадемай унинг ўзини ҳам кимлардандир сўраб келишади. У Раҳимни ёқтирарди.

Аmmo эшитишича, Раҳим «Уйимни битирмай туриб уйланмайман», деганимиш.

Хуллас, қиз апил-тапил кийинди-да, эшикни тамбалаб, Зебузарларникига чопди. Ул-бул тайёрлашга ҳам ёрдамлашиб юборса бунинг нимаси ёмон? Қолаверса, икки ёшнинг топишишларида унинг ҳам катта хиссаси бўлганлиги учун миннатдорчилик эшитиш нақадар ёқимли... Лекин Рашид акаларнинг уйи олдида на тоғасининг машинаси, ичкарида на совчилар бор эди. Зебузар ҳам далага овқат олиб кетган экан, биргина Шербек кабутарларга дон бермоқда экан.

– Ойинг қанилар?

– Энамникига кетишди.

– Меҳмонлар келмадимми?

– Қанақа меҳмон?

– Совчилар.

– Кимдан?

– Тоғамникидан.

– Йўқ, ҳеч ким келмади, – деди болакай хайрон бўлиб.

Шоира хайрон бўлиб изига қайтди. «Қизиқ, ё совчилар тўғри далага боришдими, йўғ-е... Ё энасникигамикан, йўқ, бу фаразиям тўғри келмаяпти. Тавба, улар

қаёққа кетишди ўзи?» дея ер депсинди қиз ва ойисини бетоқатлик билан кута бошлади. Ниҳоят, дастурхон кўтарган ойиси Ойиша опа димоғи чоғ кириб келди.

– Ҳай-ҳай, ана молу, ана давлат, ана хурмату, мана иззат!

– Кимни айтяпсиз, ойижон?

– Кимни бўларди, келин бўлмишниқини-да. Шундай гўзал қиз экан, ҳай-ҳай. Машиналарни миниб юришини кўрсанг эди. Бирам ярашибдики, шундоқ хавасим келиб кетди, қизим.

– Тушунмадим, қаёққа бордиларинг ўзи?

– Андижонга. Совчиликка бориб келдик-да, қизим.

– Ие, вой, Зебузар-чи?!

– Э, кўй. Тоғанг унинг номиниям эшитишни хохламаяптилар. Ишни пишитиб кўйган экан. Осонгина окликни беришди, кўйишди.

Шонранинг ранги оқара бошлади ва тўсатдан қичкира бошлади:

– Вой, нима қип кўйдингиз, ойижон?!

– Нима қипман?

– Ахир, мен ваъда берганман-ку?

– Вой-вой, сени ишинг нима, бировни ҳаёти билан? Тавба, ваъда берганмиш-а. Гапини каранглар...

Шоира чиндан ҳам хўнграб йиғлай бошлади.

– Ҳой, аҳмоқ қиз! Нега йиғлайсан?! Тенг-тенги билан-да. Нима, биттаю битта жиянимга акам хоҳлаганини олиб беради-да. Сен намунча энди куйиб-пишмасанг? Маҳмуд аканг сенга бегонамас-ку. Бор, ишингни қил! Ундан кўра тоғангникига бориб «Қутлуғ бўлсин!» деб кел, ҳе, сени қараю! Биров билан сени неча пуллик ишинг бор? Зебузарлар бизга ҳеч қанақа уруғ бўлолмайди, тушундингми?

Шоира ичкарига кириб кетди ва бошини ёстикқа кўйиб, юм-юм йиғлайверди. Бир зум ўтгач онаси кирди.

– Ҳай, сен нимага ҳадеб куйиб-пишасан-а?

– Ахир, Маҳмуд акам Зебузарга уйланиши керак-да!
– Эй, Худо! Сени улар билан ишинг бўлмасин, дедим-ку!

– Ахир, у хомиладор-ку...

– Ким?

– Зебузар.

– Кимдан?

– Кимдан бўларди?..

– Хой, мундоғ тушунтириброк гапир!

– ...

– Сен қаёқдан биласан? Тавба, худди қўшмачилик қилгандай гапирасан-а.

– Мен сабабчи бўлганман-да... – дея йиғини давом эттирди қиз.

– Нима, сабабчи бўлиб, сен... Айт! Тўғриси айт, нима бўлган ўзи? Айт деяпман!..

Ойиша опа тобора қаҳрли бўлиб авжга мина бошлади. Агар ташқаридан биров чақириб қолмаганида, ким билади, кизини бурдалаб ташлаган бўлармиди?..

Почтачи экан. Нафақасини олиб келибди. У кетгач, кизига ёмон муомалада бўлганидан афсусланди ва охиста кириб, унга мулойим гапирди:

– Жон қизим, мени кечир, сал қизишиб кетдим. Тўғриси айт, жон болам, орамизда қолади.

Шундан сўнг Шоира тарвузпоя воқеасини айтиб берди.

– Вой ер юткурлар-ей. Ўшанга Маҳмуд полвон қўйдайд ювош тортиб юрган экан-да. Лекин бир марта билан аёл киши хомилали бўлиб қолавермайди. Сен ҳадеб куяверма. Улар кўп учрашишгандир, ё бўлмаса, у қиз бошқа йиғитлар билан ҳам юрадими.

– Йўқ, Зебузар унақа қиз эмас.

– Сен қаёқдан биласан? Одамнинг ичидагини одам билолмайди. Улар камбағал, Маҳмуд аканглар ўзига тўқ. Эҳтимол, атайин бойлиги учун илашгандир. Бўлди, бу тўғрисида бошқа ўйламаям, куюнмаям. Тур, молга

кара. Хе эси паст киз. Билиб кўй, «Фунажини кўзини сузмаса, буқа ипини узмайди». У вақтда Зебузарнинг онаси йўқ, етимча эди. Отаси доим далада. Сен каёқдан биласан унинг ниятини? Эҳтимол, ўзи хоҳлагандирки, шу хунук иш бўлгандир.

Лекин бу гаплар Шоиранинг кўнглига хотиржамлик бермади. Ахир, у ваъда берган, дугонасининг тақдирига бефарқ қарай олмасди. Маҳмуд эса Зебузарнинг ҳомиладор бўлиб қолганидан беҳабар эди.

Орадан кўп ўтмай «фотиҳа тўйи» – унаштириш маросими ҳам бўлиб ўтди. Куёв болани келинпошша ҳақиқатан ҳам «Спарк»ига миндириб, шаҳарни сайр қилдирди. «Боғишамол»га боришди. «Бургут» тагида музқаймоқ ейишди, тикувчилик цехини томоша қилишди. Ёқимтой ва тадбиркор бу киз Маҳмуднинг ҳавасини уйғотмай қолмади. Унинг чехраси, ёқимли табассуми йиғитнинг эсини оғдираёзди. Шундай қилиб, тўй бўладиган бўлди. Хушxabар кичик қишлоққа тез ёйилди.

Бу ҳақида эшитган Рашид ака ва Чўлпонойлар ўзларини кўйгани жой топа олмай қолдилар ва бор ҳақиқатни айтиш учун узун-қисқа бўлиб Содикхўжанинг уйига кириб келишди.

– Ҳа, келинлар, тинчликми? – деди у парво ҳам қилмай.

Маҳмуд уларни кўриб эсанкираб қолди ва тезда ичкарига кириб, деразадан гап пойлай бошлади.

– Бир хунук иш бўлган экан, – деди Рашид ака сўрига омонат ўтиргач.

– Қанака иш?

– Ўғлингиз қизимиз билан... аҳду паймон қилишган экан.

– Хе-хе, – деди беўхшов кулиб Содикхўжа менсимай. – Бўлмаган гап, ўғлимнинг аҳду паймон қилгани бошқа, худо хоҳласа, яқинда тўйи бўлади. Сизлар янглишиб келибсизлар, шекилли.

– Йўк, ака, – деди Чўлпоной гапга аралашиб. – Қизимиз ҳаммасини айтиб берди. Ўғлингизни ўзи шўхлик қилиб қўйган экан.

– Ия, қачондан бери у сизнинг қизингиз бўп қолди?

– Ака, хурматингиз бор. Ишни яхшилиқча ҳал қилайлик, – деди Рашиднинг жаҳли чиқиб.

– Хў ука, сиз аввало, қизингизни тийиб олинг эди, билдингизми! Сиз ҳам эркак кишисиз, кўзини сузган аёлга ким хушомад қилмайди. А лаббай?..

– Гапни чўзмайлик, Зебузар ҳомиладор!

– А, кимдан?

– Ўғлингиз Маҳмуддан. Анави тўйингизни тўхтатинг! Бўлмаса судга берамиз! – деди Чўлпоной овозини баландлатиб.

– Хўв сингилжон. Қани, бу ёққа ўтиринг-чи, – деди у сал паст тушиб.

Чўлпоной ҳам омонат ўтирди.

– Исботингиз борми, ўзи? – деди Содикхўжа айёрона боқиб.

– Ҳа, бор.

– Ким гувоҳ экан, ким кўрган экан? Эҳтимол, у бошқа йигитчалар билан ҳам айланишгандир, – деб қўйди томоғини маънодор кириб қўяркан.

Рашид тутақиб ўрнидан туриб кетди.

– Хой, оғзингизга қараб гапиринг, қанча гувоҳ керак бўлса топиб келаман, тушундингизми! Ишни пачакилаштирмай, унга бошқаларни аралаштирмай тинчгина ҳал қилайлик.

– Хўп. Хўп. Узр, укажон. Ҳозир ўғлимиздан сўраймизда. Қани, сизлар қанақа тухмат тўқиб келганларинг ҳозир аён бўлади-қўяди.

– Чакиринг.

– Ҳов, Маҳмуджон!

Махмуд чиқавермади. Ховлидан Сора опа чиқиб келди ва совуқ ўтирган меҳмонлар билан сўрашган бўлди.

– Бор, ўғлингни айтиб чиқ!

Ниҳоят, кизариб-бўзариб, иштонини хўл қилиб қўйган боладай Махмуд шалвираб чиқиб келди.

– Хой овсар. Мана булар сенинг устингдан шикоят қилиб келишибди. Сен уларнинг қизини номусига текканмишсан. Шу гап тўғрими?

Махмуд индамай ер чизаверди.

– Мен сендан сўраяпман, аҳмоқ!

– ...

– Хай, менинг ўғлим унақа иш қилмайди, нимага тухмат қиляпсизлар-а?! Хой, «Йўқ» дегин ўғлим, «Йўқ» дегин, – дея тинмай жаврай бошлади онаси Сора опа.

– Й-йўқ...

– Ана! Эшитдиларингми? Бор, энди қаерга борсанг, бораверинглар! Судга берасанми, ўтга берасанми. Аввал қизларингни жilовини ушлаб олларинг-да, кейин бировнинг боласига тухмат қилишни ўрганингллар. Тур йўкол икковинг!

– Тўхтаңгллар, шошилмангллар! – деди тўсатдан дарвозадан чоғиб кирган Шоира. – Тоға, улар ҳақ, мен гувоҳман! Бу иш тарвузпояда бўлган!

Шоира тўй бўлишини онасидан эшитиб қолиб, Махмуднинг бу ишга бўлган муносабатини билиш учун бу ёққа шошиб келган, дарвоза ортида туриб суҳбатдан воқиф бўлган ва виждони чидай олмаганди.

– Сен у ерда... нима қилиб юргандинг? – сўради тоғаси кўзларини ола-кула қилиб.

– Ўғлингиз, мана шу ўғлингиз мени сувга юбориб, уни зўрлаб қўйди.

Содикхўжа шашт билан ўрнидан туриб кетди.

– Хой, аҳмоқ! Ўйлаб гапир, мен сенинг тоғаңгман-а! Бир фоҳишани деб менинг обрўйимни тўкмоқчимисан сен ҳали!

– У фохиша эмас, у яхши қиз. Маҳмуд акам унга уйланаман деб сўз берганлар! Гапирсангиз-чи, Маҳмуд ака. Йигитмисиз ўзи?!

– Маҳмуд, гапир! Тўғриси айт. Шу гап ростми?! – сўради отаси.

Маҳмуд бошини силкиб, «ҳа» ишорасини қилди.

– Хайвон! Ҳомиладорлигини билармидинг?

Маҳмуд хайрон аланглаб «Йўқ» ишорасини қилди.

– Бола сендан бўлганми? Хой, сендан сўраяпман! – дея қичқирди ота ва сўридан сакраб тушди-да, важоҳат билан пиёлани отиб юборди.

Маҳмуд чап бериб қолди. Пиёла деворга тегиб чилчил синди.

– Ўзингизни босинг, Содик ака. Бўлар иш бўпти, энди бу ёғини ўйлайлик.

– Ҳа, уларни тезроқ қовуштириб, никоҳлаб қўйиш керак! – деди Шоира.

– Нима! Нима деяпсизлар! Ахир, ахир мен... – деди Чўлпоной.

– Хой дадаси, бафуржа гаплаша қолайлик. Жанжалнинг нима кераги бор? Маҳалла эшитмасин-а, – деди Сора она куйиб-пишиб ва Маҳмудга қараб: «Бор, кет» дея имо қилди.

У жияни Шоирага еб қўйгудек қаради-да, сўрига қайтиб чўккалади. Нима қиларини билолмай гарангсиди, Гудраниб сўқинди, бироқ бўлар иш бўлганлигини тан олишга мажбур бўлди. Лекин айбни ўғлидан эмас, ҳамон киздан кидирар, унинг назарида ҳозир қандай бўлмасин Зебузарнинг онасидан бир илож қилиб қутулиши ва бундан буён нима қилиши кераклиги ҳақида пухта ўйлаб олиши лозим эди. Шуларни ўйлаб, у энди маккорлик йўлига ўтди.

– Бечора қизга жабр бўлибди-ку. Эҳ афсус... Мен бу ишни ўғлимдан ҳечам кутмагандим. Бу ифлос менга бир офиз хам айтмади-я, хайвон.

– Йўк, у биларди, – деди Шоира шоша-пиша.

– Йўқол! Катталарнинг ишига аралашма! Хе, аҳмоқ...

Шоира кетаркан, дарвоза туткичини ушлади-да, яна бир оғиз ачитиб қўйгиси келди.

– Агар Маҳмуд акам Зебузарга уйланмас экан, кунингизни кўрасиз. Нон урсин, қасам ичаман, уйингизга ўт қўяман! – деди у жиддий ва эшикни «қарс» этказиб ёпди.

Эшикнинг қарсиллаши Содикхўжанинг юрагига ханжар санчгандек бўлди. Отиб юбориш учун яна пиёлага ёпишди, лекин Рашид уни ушлаб қолди.

– Бўпти, – деди у ниҳоят. – Мен розиман. Эртаиндин уларни никоҳлаб қўямиз.

Чўлпонойнинг чехрасига табассум югурди ва эрига маъноли боқди.

– Узр, сал каттиқроқ гапириб юборган бўлсак, – деди Чўлпоной.

– Лекин, – деди гапини давом эттириб. – Никоҳ ҳозирча кўпчиликка ошқора қилинмаслиги керак. Тўйни ҳам кейинроқ қиламиз, хўпми?

– Қачон? – деб сўради Рашид.

– Мен, аввало қизингизни кўришим керак. Хомиласи неча ойлик?

– Беш ойлик, – деди Чўлпоной.

– Эҳ-хе, сизлар нима, шу тарвуздек қорин билан тўй қилмоқчи бўлаясизларми?

– Ха энди, бизнинг ҳам орзу-ҳавасимиз бор. Қиз бола ўзининг тўйини кўриши керак-да.

– Ха, ўлмаг! – деди Содикхўжа тўсатдан жонланиб, – мениям орзу-ҳавасим бор. Ўғлим яккаю ягона, эл-юрт олдида ўзимга яраша обрў-эътиборим, ошна-оғайним бор. Нима, дўст-душманининг олдида ўғлимга қорни тарвуздек келини олиб берсам ярашадими? Ахир, ўзларингиз бир ўйлаб кўринглар-а? Нима деган одам бўламан, ахир?!

– Нима қилайлик бўлмаса?

– Бола туғилишини кутамиз. Ана кейин тўй бўлса, тўй-да... – деди у кошини айёрона чимириб атрофига алангларкан.

Негадир шу пайтда Маҳмудни кўрмоқчи ва унга иложи бўлса кўзини қисиб қўймоқчи ҳам бўлди. Лекин ўғил дераза ортида бўлиб, отасининг бу ҳаракатини пайқамади.

– Бўлмаса, бугун-эрта совчиларингизни кутамиз.

– Қанақа совчилар?

– Ахир, киз бола...

– Хой, қанақа содда одамсизлар-а ўзи? Бўлар иш бўлган, мана ўзларинг ўғлимни сўраб келиб ўтирибсизлар-ку!

– Хай майли, бўлмаса улар қачон никоҳланишади? – деб сўради Чўлпоной ўсмоқчилаб.

– Хўп, сингилжон. Мен бугун-эрта масжидга бориб йўл-йўриқ сўрайман, сўнгра бирор домланинг вақтига қараб иш тутамиз-да, маъқулми, Рашидбек?

– Маъқул.

– Қани омин, – дея фотиҳага қўл очди Содикхўжа.

– Икки ёш қўша қарисин, – деди шоша-пиша Чўлпоной.

– Йўқ, – деди хўжа уни чўрт кесиб, – аввало, мушкуллари осон бўлсин, Зебузархон келинимиз эсон-омон қутулиб олсинлар, шу хонадонда тўйлар, яхши кунлар бўлаверсин, омин, Оллоҳу акбар...

Хўжа уларни кўчага кузатиб чиқди. Улар кетишди. Лекин уни ғам босди. «Оббо, энди нима бўлади? Ошнам Собирхожига нима дейман? Ана шармандалигу, мана шармандалик... Унинг ғазаби қўзиди ва уйга қира солиб ўғлини чақирди.

– Маҳмуд! Маҳмуд деяпман!

– Лаббай, – дея юзлари кип-кизил ўғли чиқиб келди.

– Хе, сени ўша... – дея болаҳонадор қилиб сўқинди у.

– Ҳамма ишни расво қилдинг, мени шармандаи шармисор қилдинг! Бир таги паст одамларга бўйнимни эгдириб қўйдинг-ку, ифлос! Ўша бола сендан бўлганми ўзи?!

- Бил-билмасам...
 - Нега билмайсан?!
 - М-мен...
 - Лекин айтиб қўяй, ўша гапим гап. Мен у қизни икки дунёдаям сенга олиб бермайман, билдингми?!
 - Ахир, у...
 - Парво қилма, бу ёғини ўзим тинчитаман. Фақат сен аралашмайсан, билдингми? Сен қилар ишни қилиб бўлдинг, энди менга қўйиб бер. Шахлохонга уйланасан, тамом-вассалом!
 - Н-никох-чи?
 - Ха, никохми? Уни қиламиз, лекин ими-жиммида деган гапни эшитганмисан?
 - Й-йўқ...
 - Хе, суробингга сени... – деди ота жаҳл билан ва ичкарига кириб кетди.
- Махмуд эса айвон олдида сувга пишилган мушукдай шумшайиб қолаверди.

СИРТМОҚДАН ҚАЙТМОҚ

Эртаси Зебузарларникида кичик доирадаги никоҳлаш маросими ўтказилди. Битта хўроз сўйилиб, дўппидай ош дамланди. Содикхўжа келиннинг қорнига ўғринча разм солди. Ҳақиқатан ҳам у билиниб қолганди. Маросим ўтиб бўлгач, қудалар ёлғиз қолишди.

– Энди қуда, гап мундоқ, – деди у хўриллатиб чойни ичиб, пиёлани «тўқ» этказиб қўяркан. – Қизимизнинг қишлоқда бундай юриши тўғри келмас. Дўст-душман бор ахир, нима дедингиз?

– Ха, албатта, – деди Рашид ака бошини ҳам қилиб.

– Шунинг учун мен ёшларга шаҳардан бир дом олиб берсам дегандим. Бола туғилгунича яшаб туришармиди?

– Раҳмат сизга, жуда яхши ўйлабсиз.

– Тагида машинаси бор. Бориб-келиб хабар олиб тураверади-да, маъкулми?

– Маъкул...

Лекин Содикхўжа уй олиб бермади. Балки ўзининг яқин таниши бўлган қўшмачи аёл – Сурмахоннинг уйидан бир хонасини ижарага олиб берди. У Сурмахоннинг эски мижози бўлиб, бу аёл бўлаётган муаммолардан хабардор эди. Содикхўжанинг хийла-ю найранглари аслида Сурмахоннинг йўл-йўриғи билан бўлаётган ва хизматига яраша уни яхшилаб сийлаётганди. Зебузар бу ишлардан мутлақо хабарсиз бўлиб, у ниҳоят Маҳмудга никоҳлангани учун кўнгли таскин топди ва фақат эсон-омон фарзандини дунёга кетириш хақида ўйларди.

У етти хонали ҳовли уйнинг бир хонасини эгаллади. Дастлаб Маҳмуд тез-тез келиб турадиган ва ётиб ҳам қолаётганди. Лекин кейинроқ отасининг тазйиқларига мувофиқ қадамини тия бошлади. Бундан ташқари, Андижон билан алоқалар сусаймаган, балки Маҳмуд отасининг йўриғига кўра Шахлохон билан учрашувни ҳам қанда қилмаётганди.

Хуллас, ҳамма ишлар Содикхўжа ўйлаб қўйганидек борарди. Кунлардан бир куни унинг ўзи гўё Зебузарни йўқлагани ташриф буюрди. Турли совға-саломлар ва егуликлар ола келди. Нариги хонада Сурмахон билан анчагина маслаҳат қилишди. Уларга чой дамлаб, овқат тайёрлаб юрган Дилбар исмли қиз тўсатдан уларнинг суҳбатидан ва меҳмоннинг Сурмахонга негадир катта пул инъом қилганидан воқиф бўлиб қолди.

– Хуллас, ҳаммаси чиройли ўтсин. Уни ухлатиб қўйиб, ўша йигитни аста киритиб юборинг. Сўнгра ўғлим устига кириб келадида, қарабсизки, вассалом... – деди Содикбой «хи-хи»лаб кулиб. – Қолганини иш битганидан кейин бераман, хўпми?

Дилбар Зебузарнинг устидан нимадир режалаштири-лаётганини фахмлади.

«Бечора, бу хомиладор кизда нима гуноҳ? Уни тинч кўйишса бўларди», деди Дилбар ўзича ва ўзининг тақдири ҳам шунга ўхшаш кечганини эслади. Уни бу ерга алдов йўли билан олиб келишиб, йигитларга кўшиб юборишган ва боласи тушиб қолганди. Унинг Зебузарга жуда ҳам раҳми келди. «Эсиз, шундай гўзал қизиниям расво қилишяпти», — дея ўйлади у ўксиниб.

— Зебузар, келган киши кимингиз бўлади? — деб сўради у идишларни юваётган хомиладор жувонга қараб.

— Ҳа, у кишими, қайнотам. Нимайди?

— Ўзим, шундай сўрадим-да. Эрингиз билан муносабатингиз яхшими ўзи?

— Ҳа, яхши.

— Қизик, — деди қиз Зебузарнинг қулоғига шивирлаб.

— Бу ернинг қанақа жойлигини билишадими?

— Қанақа жой экан?

— Бу ер ёмон жой, — деди Дилбар секингина, — фоҳишахона!

— Йўғ-е! — деб юборди Зебузар хайрон бўлиб.

— Ҳа, Сурмахон опа қўшмачилар. Тирикчилиги шу...

— Ростданми?..

— Ҳа, эрингизга айтинг, сизни бу ердан иложи бўлса тезроқ олиб кетсин.

Зебузар Махмуд келиши билан бу гапни айтишни кўнглига тугиб қўйди ва тунлари кўшни хоналарда бекорга бақир-чақир, тарақа-турук бўлмаётганини англади. «Наҳотки... Йўғ-е, улар қишлоқдан келиб қаёқдан билишарди», — деди у ўзича ва энди тунлари ҳаловати йўқолди. Лекин энди Сурмахоннинг муомаласи анча ўзгарган, анчагина меҳрибон бўлиб қолганди.

— Манг, қизим, мана буни еб олинг, болангизга витамин бўлади, — дер эди у баъзан мева-чевалардан тортик қиларкан.

Кунларнинг бирида у Зебузарнинг олдига янада меҳрибон қиёфада кириб, кабоб ва иссиқ нонлардан кўйди.

– Олинг, болам, мана буларни иссиғида еб олинг. Сизга қувват бўлади. Мана бу косадаги айронниям ичиб олинг, кўнглингизни очади. Ичинг, ҳаммасини ичинг... Ха, ана, яшанг, олинг-чи, қизим. Қайнотангиз «хабар олиб туриш» деб менга қаттиқ тайинлаб кетдилар-да.

Зебузарнинг кўнгли тоғдай кўтарилди. Боламга қувват бўлсин деб ҳамма айтилган нарсаларни еб-ичиб олди. Қандай яхши. Уни ширин уйқу элитди.

– Ха, озгина мизғий қолинг. Мен ишларимни қила қолай, – деди Сурмахон у ёк-бу ёққа қараб, дастурхондаги пичоқ ва токчадаги қайчиларни олиб чиқиб кетди...

Зебузар ширин уйқуга кетди. Кимдир ёнига ётгандай туюлди. «Маҳмуд акам бўлсалар керак. Соғинганларда. Келганлару мени уйқуда кўрганлар. Уйқумни бузмайини деб...» дея ўй сура бошлаган эдики, бирдан Маҳмуднинг «Хароми! Сени шаҳарга олиб келиб кўйсам, бу ерда ҳам ифлослигингни қияпсанми, хали?» – дея бакирмоқда эди. Қиз шундагина ёнида бегона эркак ётганини, эри бўлса тинмай сўкинаётганини элас-элас илғади. Сурмахон, Дилбар ва бошқа кизлар ҳам шу ерда томошабин сифатида ҳозир нозир бўлгандилар.

– Мана кўринглар, бу аҳмоқнинг ишини!.. Хўй йигит, тур йўқол, бўлмаса сени ҳозир сўйиб ташлайман!

Қандайдир йигит ўрнидан туриб шипиллаб кочди. Маҳмуд келиб Зебузарни дўппослай кетди.

– Хой ака, уни урманг, ҳомиладор-ку, уволига коласиз-а, – деди Дилбар қичкириб.

– Ха, уни уриш мумкинмас, – деди яна кимдир.

– Бўпти, мана сизлар гувоҳ, хотиним биров билан

ётган экан. Мен уни уч талок кўйдим, бўлмасам! Уч талоксан, ифлос! – дея қичқирди Маҳмуд ва ўзи эшикни қаттиқ ёпиб чиқиб кетди.

Зебузар нима гап бўлганини ҳали англаб етмаганди. Сурмахон эшикни «қарс» этиб ёпиб, устидан кулфлаб кўйди. Атрофга гўё яна сокинлик чўкди. Дастлаб қиз нима гап бўлганини англагандай бўлди ва бир оздан сўнг дод солиб йиғлай бошлади. Дилбар ундан хавотир олиб, деразадан ўтиб қараб-қараб кетарди... У Маҳмуднинг кетган-кетмаганлигини билиш учун кўча эшиги тирқишидан қаради. Не кўз билан кўрсинки, Содиқхўжа машинасининг олдида кулиб турар, Сурмахонга ва ҳалиги ётган йигитга пул санаб бераётган, Маҳмуд эса ўз машинасида кетиб бўлганди.

– Мана, рози бўлинг, бопадингиз, лекин..

– Ҳаммаси жойидами?

– Жойида.

– Хўш, энди тўй ошини қачон еймиз, тоғажон? – сўради йигит.

– Худо хоҳласа, бугун-да. Кечки пайт ўтаверасиз. Савоб ишни охирига етказиб қўяйлик.

– Кетдик, бўлмаса.

Қора иномарка ўрнидан қўзғалди.

Дилбарнинг тили лол эди. У яна бориб деразадан мўралади. Зебузар энди дод солмас, тақдирга таи бергандек жимиб қолганди. Ҳа, у унсиз эди. Чунки жуссаси шифтдаги электр қандилга осиглиқ ҳолда тебраниб турарди...

Дилбар кўркиб чинқириб юборди. Лекин Зебузар турган хонанинг калити Сурмахонда кетганди. Дилбар жон-жаҳди билан деразани пол ювғич билан уриб синдирди-да, бир илож қилиб ичкарига кириб бориб, осилиб турган қизнинг оёқлари орасига кириб уни боши билан кўтариб олди.

– Зебузар, ҳушингни йиғ, бўйнингдан сиртмоқни

чиқар, ўзингни ўлдирма! Мен ҳаммасини кўрдим. Бу ифво ишлар учун қайнотанг Сурмахонга пул берди, Улар сени жувонмарг қилиш учун атайин қилишди... Ўзингни бекорга нобуд қилма. Бўлмасам ёмон отлик бўлиб ўлиб кетаверасан! Хушингни йиғ, улардан қасос ол. Боланг ҳаққи қасам ичаман, мен сенга ёрдам бераман, бўйнингни сиртмоқдан чиқар, илтимос!.. – дея тўхтовсиз кичқирарди у.

Ниҳоят, Зебузар ҳаммасини тушунди. Уни Дилбар кўндирди, бўйнидан сиртмоқни чиқариб бетўхтов йўтала бошлади. Дилбарнинг боши оғриб кетди. Уни аранг тушириб олди. Икки қиз кучоклашиб юм-юм йиғлашди.

– Нима ичувдинг? – деб сўради Дилбар кўз ёшларини артиб.

Зебузар аранг косани кўрсатди.

– Ҳа, ифлос, сенгайм уйқу дори берибди-да. Мениям шунақа қилиб бошлаган бу мегажин! Мен ундан ҳали ўч оламан! Сен ҳам қасос олишинг керак. Ўлсанг ўлиб кетаверасан-да, дугонажон. Сен энди боланг учун яшашинг керак. Уни увол қилма...

СИНГАН КЎНГИЛ ОЙНАСИ

Содиқхўжа ишни охирига етказиб қўйиш мақсадида Сурмахондан яна маслаҳат олиш учун ўша йигитни олиб қишлоққа қайтди.

Ўша йигитнинг исми асли Нодирбек бўлиб, уни Бек деб чақиришар, Бек Сурмахоннинг ҳам тансоқчиси, ҳам «кавалери», ҳам иш бошқарувчиси эди.

Келишиб олинганидек, улар тўғри Зебузарларникига, ўша муқаддас никоҳ ўқилган хонадонга бориб тўхташди.

– Бой ака, сиз ўтира тулинг. Керак бўлсангиз чақирамиз, – деди Сурмахон ва Бек билан ичкари кириб, «Опаю! Хой ким бор!» – деб чақирди.

Чўлпоной шаҳарлик танноз аёлни ва кўлида занжир ўйнатиб турган бегона олифта йигитни кўриб бир оз шошиб қолди.

– Ие, келинглар... Қани, марҳамат!

– Йўқ, опагон, ишимиз жудаям зарур, кетамиз, – деди Сурмахон менсимай.

– Ўтиринглар, чой-пой дегандек...

– Чойингиз ҳам, пойингиз ҳам керакмас. Биз қизингиз масаласида келувдик.

– Ие, вой қизимга нима қилди?

– Ҳеч нарса, қизингиз отдай кишнаб ётибди. – Бек беўхшов хиринглади.

– Мен қизингиз яшаётган уйнинг эгаси бўламан.

– Нима, унинг ўзини уйи бор эди-ку!

– Йўқ, у ижарада турибди, ойнага йигирма беш минг тўлаяпти. Энди тўлолмайди.

– Тушунадим. Ким, нимани тўлолмайди?

– Эри Маҳмуджон тўламайди. Чунки улар ажрашишди. Мана гувоҳ, тўғрими, Нодиржон?

– Ҳа, тўғри, – дея тасдиқлади Бек.

– Кўпчиликнинг олдида, то ест, гувоҳлигида қизингизни уч талок қўйди.

– Вой шўрим, нимага энди?

– Жуда хунук иш бўлибди. Эри Маҳмуджон қизингизни бегона эркак билан ушлаб олибди.

– Йўғ-е, ахир у хомиладор-ку, ахир!

– Ҳа-да, менам шунга ҳайронман-да. Жа бу ёшлар тарбиясиз бўп кетди-да. Маҳмуджон бечора икки кун келмаганига чидаёлмабдим, дарров биттасини топиб олибди-да, қаранг.

– Вой шарманда, – деди ўзини қаерга қўйишни била олмай қолган Чўлпоной. – Нимага унақа қилади, энди нима бўлади? Вой шўргинам курсин...

– Хўп, майли, шуни айтиб қўймоқчийдик-да. Уйимда

қанча яшаса бемалол яшайверсин, пулни ким тўлашининг менга фарқи йўқ, – дея Сурмахон ташқарига чиқиб кетди.

– Мен қизимни кўришим керак. Жон опа, манзилингизни ташлаб кетинг, пулингизниям бериб келаман.

– Нодирбек, ёзиб беринг. Ундай бўлса, эртага бора қолинг, опажон, хўпми? Мен уйда бўлмасам, мана бу йигит бўлади. Пулни ташлаб келаверасиз. Ана сиз учун ойига йигирма мингдан бўла қолсин.

– Йўқ, у жувонмаргни мен қайтариб олиб келаман.

– Ихтиёрингиз, лекин отасига нима дейсиз?

Чўлпоной рўмолининг учини тишлаганча лол бўлиб қолди. Машина юриб кетди. Аёл эса кўлидаги қоғозга тикилиб, ерга чўккалаб қолди. «Бу гапни дадасига билдирмаганим маъқул...» дея қарор қилди у.

Сурмахон машинага ўтирди-да: «Бой ака, тез хайданг, иш битди!» – деди севиниб. Содикхўжа уларни меҳмонхонасининг тузатилиғ дастурхон устида олиб кирди. “Ювиш бошланди”.

* * *

Чўлпонойнинг ҳаловати йўқолди. Ой-қуни яқинлашиб қолган қизининг бундай қилишини ҳеч ақлига сиғдира олмади. «Шу гап ростмикан ўзи? Кимдан билсам бўлар экан-а? Ҳа, айтмоқчи, куёвнинг ўзи шу ерда-ку, уни айттириб кела қолсам-чи», – деди у фикран ва ўйлай-ўйлай Зебузарнинг дугонаси Шоира орқали бор гапни билишга аҳд қилди. Лекин уйда Шоира йўқ, унинг ойиси Ойиша бор экан.

– Вой, келинг қариндош, хуш келибсиз! – дея яхши кутиб олди у.

Улар сўрига ўтириб фотиҳа қилишди. Ойиша Чўлпонойнинг нимадандир безовталигини сизди.

– Тинчликми, опажон?

– Ҳа, шу деиғ... куёвимиз билан қизимиз сал аразлашиб қолишибди, деб эшитдим. Шоира қизингизнинг хабари бормикан деб...

– Шоира далада эди, шолининг ишини ўзингиз биласиз-ку.

– Бўлмаса, сиз ўзингиз бир Махмуджондан сўраб билиб бера олмайсизми? Ҳарҳолда жиянингиз...

– Вой худо, ҳа энди, ёшлар уришаверадиам, ярашаверадиам. Ўрталарига тушиб нимаям қилардик? Тек қўяверинг, яна ҳеч нима кўрмагандек бўлиб кетишади.

– Кошқийди. Лекин сал ноҳушроқ гап эшитдим-да.

– Йўғ-е, ахир қизингизнинг тан-жони соғми?

– Худога шукур, соғ.

– Унда ҳечам хавотир бўлаверманг, эсон-омон туғиб олишсин, илоҳим, тўйларини кўрайлик.

– Айтганингиз келсин, лекин...

– Ҳа, ё бирор гап ўтибдимми?

– Шунақага ўхшайди, бошқа гап бўлган шекилли.

– Ундай бўлса, мен тезда ўтиб билиб кела қоламан. Сиз чойдан ичиб туринг.

– Вой, яхши бўларди. Узр, сизниям безовта қилиб қўйдим.

– Э йўк, кўнглингиз хотиржам бўлгани яхши-да.

Ойиша кетди ва у қайтгунича Чўлпоной қизини ўз паноҳида асрашини Яратгандан ёлвориб сўраб ўтирди.

Бир мунча фурсатдан сўнг ранглари оқаринкираган Ойиша бўшашиб кириб келди.

– Ёмон иш бўпти-ку, опажон. Қизингиз...

– Шу рост эканми?

– Ҳа, рост экан.

– Вой, шўрим қурсин менинг... – дея Чўлпоной йиғлай бошлади.

– Сиз қаёқдан эшитдингиз, опа?

– Уйимга бир шаҳарлик аёл билан бир йигит келди. «Уйнинг эгасиман» деди.

Ойишанинг хаёлига hozиргина акасининг меҳмонхонасида ароқ ичиб, айнима гаплар билан аския қилиб ўтирган шаҳарлик аёл ва олифта йигит келди. «Қизиқ, нимага энди акам уларни меҳмон қиляпти, зиёли бўла туриб улар билан «отамлашиб» ўтирибди?.. Ке, кўй, нима қиламан унинг ишига араллашиб. Эшитса хафа бўлади. Шоиранинг қилиғи ҳам ўзи етиб ортар», – деди у ўзига ўзи ва Чўлпонойни юпатиб жўнатиб юбориш пайида бўлди.

– Ха энди, хафа бўлмайсиз-да, опажон. Бу хаётда ҳар хил ишлар бўп турар экан-да. Нимаям қила олардик, буям бир кўргулик, Оллоҳнинг буюрган қисмати-да...

Чўлпоной йиғлай-йиғлай уйига кетди. Лекин уйда ўтиролмади, апил-тапил тушлик тайёрлади-да, Шербекни мактабидан чакириб келиб, овқатни далага олиб бориб беришини тайинлади.

– Мен опангизни кўриб келаман. Далага бориб, тез қайтиб келинг, ўғлим, хўпми? – деди-да, шошиб жўнаб кетди.

Автобус бекатига бориб узоқ турди. Қўлидаги коғозга қараб-қараб сиқилиб хўрсиниб кўяр, дарди ичида эди. Лекин шу пайт не кўз билан кўрсинки, куёви Маҳмуднинг машинаси пайдо бўлди. Аёл ўзини қаёққа олиб қочишни билмай гарангсиди... «Ахир, ўзи тўхтар, бўлган гапни айтар, шаҳарга олиб кетар», деган ўйга борди. Қайнонасига кўзи тушиб қолган Маҳмуд ҳам ҳайратда эди. Унинг машинасида кайфи таранг Сурмахон ва Бек ўтирар, орқа ўриндикда бир-бирларига суйкалиб келмоқда эдилар.

Маҳмуд Чўлпонойни кўриб тўхтамоқчи бўлди ва тезликни пасайтириб, лабини Бекка қараб беўхшов чўзаётган Сурмахонга савол назарида қаради.

– Хой, нега тўхтаяпсиз? – деди Сурмахон сузилиб.

– Зебузарнинг ойиси...

– Вой, жинни-пинни бўлганмисиз, ҳайданг-е!..

Махмуднинг машинаси бир оз секинлаб юрди-да, яна тезликни оширди. Чўлпоной салон ичидагиларга эътибор бермади ва бу ҳолатдан ўзича: «Махмуджонни қизим ҳақиқатан ҳам хафа қилибди-да, тўхтаб гаплашгисиям келмади», деган ўйга борди.

Чўлпоной куннинг қизигида шаҳар кезиб Сурмахоннинг уйини аранг топиб келди. Манзилни сўраб-суриштиравериб, кўчама-кўча пиёда кезавериб ҳолдан тойди ва ниҳоят уйига борган Нодирбекка рўпара бўлди.

– Ие, келинг, опа, сизга эртага дейилганди-ку, – деди у менсимай.

– Қизимни кўрмасам бўлмайди. Қани у? Уни менга тезроқ кўрсатинг! – деди аёл бетоқат ҳансираб.

– Ўҳ-хў. Ана уйда чўзилиб ётибди, ойпопук бўлиб, – деди Бек кўзини беўхшов олайтириб.

Чўлпонойнинг эти увишди. «Қанақа жойга келиб қолди қизим-а? Бу қанақа одамлар ўзи?» дея ўз-ўзига савол берди хаёлан.

Бек индамай бориб хоналардан бирига калит солди ва дарҳол қўполлик билан сўради:

– Пулни обкелдингизми?

– Ҳа-ҳа, мана ҳозир, – деди аёл ва чўнтагидан ажратиб қўйган йиғирма минг сўмни чиқариб узатди.

– Ойнага-чи? – деди йиғит ойнаси синган деразани кўрсатиб.

– Вой, тушунмадим?

– Қизингиз ойнани синдирибди. Яна ўн минг берасиз.

Чўлпоной чўнтагини кавлади, лекин пули фақат орқага қайтиб кетишга етарли эди, холос.

– Пулим етмасакан-да, янаги келганимда олакеламанда, укажон.

– Бўпти, эсингиздан чиқмасин-да. Қизингизгаям айтиб қўйинг, бошқа тўполон қилмасин, – деди у хона эшигини очиб бераркан.

– Вой, тўполончи кизим-а, нималар кип қўйди-я? Пул ҳам, ойна ҳам топилади, болам. Аввало, инсоннинг кўнгил ойнаси синмасин.

– Кўнгил синмайди, – деди Бек тиржайиб, – Балки овланади.

Зебузар докадек оқариб ётар, томоғи боғланган, оғир-оғир йўталиб қўярди. Чўлпоной ўзини тутолмади. Қизнинг олдига чўккалаб ўтириб, хўнграб йиғлаб юборди.

– Нима кип қўйдинг, жон болам? Қаерларга кеп колдинг ўзи?..

Зебузар индамади, кўзларидан тиркираб ёш оқарди..

– Менда айб йўқ, менга ишонинг, ойижон, – деди у аранг паст овоз билан.

Қизининг овози пастлигини ҳам Чўлпоной ўзича тушунди ва атрофга аланглаб қараб, охиста шивирлади:

– Шу гаплар ростми, кизим?

Қиз гапира олмади ва кўрпага ўраниб йиғлай бошлади. «Демак, ҳаммаси рост экан-да», дея хулоса қилди аёл.

– Вой шўргинам курсин-а, қиз бўлмай кет-а, энди нима қиламиз? Отанг билса нима дейди?.. – деди у кизнинг бошини силаб.

Она-бола қучоқлашиб анчагача йиғлашди.

– Бўпти, мен бораё энди, кеч бўлиб қолди. Охирги автобусга етиб олай... Сени Худога топширдим, болам. Лекин болангни эсон-омон туғиб бер, уни ўзим катта қиламан. Тукқунингча шу ерда тура тур. Бир ойлик ижара хакингни тўлаб қўйдим...

Зебузар ойисига бир нималар демоқчи бўлди, лекин томоғи гип бўқилиб, ҳеч сўз айта олмади.

– Хавотир олма, отанггайм, аканггайм айтмайман. Ўзим хабар олиб тураман, – деди Чўлпоной кизнинг пешонасидан ўпиб ўрнидан тураркан.

Зебузар аёлнинг кўлидан тортиб, «кетманг» дея ёлвора бошлади, лекин аёл бу ҳолатни ўзича тушунди.

– Хай майли, болам, бўлар иш бўпти. Болангни эҳтиёт қил энди, – деди ва оғир хўрсиниб чиқиб кетди.

Афсуски, бу маҳалда Дилбар йўқ эди. Тўғрироғи, у кўшни хонада «банд» эди. Йўкса бўлган воқеани айтиб берармиди.

Чўлпоной хонадондан чиқиб кетар экан, қизи синдирган ойнага яна бир бор нигоҳ ташлади. Юраги сиқилди. «Бу ойна бекорга синмагандир», деди у хаёлан ва Махмуднинг тезлик қилиб талоқ бериб қўйгани учун уни ич-ичидан койиди.

Содикхўжанинг димоғи чоғ эди. Ниҳоят, ўз таъбири билан айтганда, унинг ўғли бир «палакат»дан кутулди. Энди бунини «чиройли қилиб» охирига етказиб қўйиш керак эди. Чунки билиб бўлмайди. Рашид барибир тинчимай Махмуднинг устидан арз-даъво қилиши мумкин. Бу нарсага ҳамиша тайёр турмоқ, тадбир-чораларни кўриб қўймоқ лозим эди. Энг хавфлиси, қизнинг ўзи. Унинг дамини бутунлай ўчириб, иложи бўлса, шаҳардан бутунлай қайтмайдиган узокрокка жўнатиб юбориш чораларини кўрмоқ керак. Шундагина у тинч бўлади, фақат шундагина бўлғуси қудаси бу машмашалардан беҳабар бўлади. Кейинчалик эшитишса эшитар, ёшликда нималар бўлмайди, деган ўйлар калласида ғужғон ўйнарди. Ана шундай шум ўйлар билан у машинасини Рашидниқига бурди.

Уйда Рашид йўқ экан. Минг хижолатпазлик билан бошига рўмолини ташлаб, юзларини яшириб Чўлпоной пешвоз чиқиб келди.

– Вой келинг, куда, ичкарига марҳамат, – деди аёл гуноҳкордай, Содикхўжанинг кўзларига тик қарай олмай.

– Рашид ака қанилар?

– Вой, у киши озгина шолини сотгани кетувдилар.

Содикхўжа «афсус» дегандай оғир хўрсиниб қўйди-да, сўрига бориб омонат ўтирди.

– Вой, мен ҳозир, – деди Чўлпоной кўрпача олиб келишга отланаркан.

– Синглим, овора бўлманг, мен қайтаман, бир оғиз гапим бор, холос...

Аёл оҳиста изига қайтди ва мулзам бўлиб ерга бокди.

– Гап нима хақидалигидан хабарингиз бўлса керак, албатта.

– Ха, қудажон! Айтишди, – деди аранг.

– Э, мени бошқа қуда деманг. – Аввалиги жеркиб берди у. – Хуллас, ёмон иш бўпти... – Оббо, қизталов-ей... Қизингиз бизни чув туширмоқчи бўлди-я. Яхшиям, тўй қилиб бермаганимиз...

– Энди, яхши бўп кетишар...

– Нималар деяпсиз? Бу ғирт шармандалик-ку, ахир! Демак, у Махмуддан олдин ҳам кимлар биландир юраркан. Ўғлим даладаги ишлар билан бўлиб ниҳоят икки кун боролмаганди, холос. Жа нобакор экан-ку, бу кизингиз! Онасини шаҳарда касалхонада олиб ётганида бир йигит билан танишиб қолган экан.

– Йўғ-е, бўлмаган гап. Ахир, унда энди ўн уч яшар эди-ку!

– Нега энди “бўлмаган гап” бўларкан. Бўлиши мумкин. Рашиджон ўшанда хабар ололмагандир, пул керак бўлгандир-да.

– Йўк, бас қилинг! Унақа деманг, илтимос! – дея йиғлай бошлади аёл. – Ахир, у яхши киз ундай қилолмайди.

Содикхўжа яна ҳужумга ўтди.

– Хих, – дея қулиб қўйди у. – Яхшимиш! Ҳозирги замон қизлари шунақа ақлли бўп кетишганки...

– Қўйсангиз-чи, ака, кизимни унақа ёмон отлик қилманг. Бари бўлмаган гап.

– Нимага бўлмаган гап деяверасиз? – деди Содикхўжа янада қизишиб ва «Қани омин, мен турдим» дея ўрнидан туриб чиқиб кета бошлади.

– Вой, хай!

– Ха айтмоқчи, келин, хавотир бўлманг, бу гап орамизда қолади. «Ёшлик – бебошлик» дейдилар. Буни жуда яхши тушунаман. Ёмон иш бўпти. Лекин хар қандай ёрдамимни аямайман. Фақат сизлардан илтимос, бизни энди тинч қўйинглар, устимиздан даъвои дoston қилиб юрмасаларинг бас. Халиги гапларимни кўнглингизга олманг, узр.

– Э, йўқ...

– Хўш, хайр, Рашиджонга салом айтинг. Иложи бўлса унга бўлган ишларни айтмай тура туринг, қизингиз эсон-омон қутулиб олсин, илоҳим.

– Раҳмат, айтганингиз келсин...

Содикхўжа рулга ўтираркан, елкасидан яна бир тоғ ағдарилгандек гурурланиб қўйди. Лекин бир олам алам-ғуссани Чўлпонойнинг елкасига юклади. Аёлнинг юраги увишиб, кўз олди қоронғиланди ва деворга аранг суяниб қолди. Икки кадам ташладию ўзидан кетиб йиқилди. Кўзини очганида ўзини касалхонада кўрди. Юраги хуруж қилганмиш...

Содикхўжанинг уйида тўйга тараддуд энди авж олди. Катта зиёфат қилиниб, бир тўда қариндош-уруғлар қуданикига боришди ва тўй кунини ҳам тахминан келишиб олишди.

Унинг аниқ кунини тўйни ўтказиб берадиган машхур ҳофизлар белгилармиш.

Хўжа арзанда ўғлининг тўйини катта дабдаба билан ўтказишни, унга даврнинг энг таниқли ҳофизини айтишни ният қилиб қўйганди. Шу туфайли жиддий тайёргарлик кўра бошлади. Энг хавотирли жойи шу эдики, Маҳмуд билан Зебузар ўртасида бўлиб ўтган

гаплар хақида қишлоқда «миш-миш» кенг тарқалган ва бу гапни қудаларнинг қулоғига бориб қолишининг олдини олиш эди. Айниқса, тўй, борди-келди кунлари бирорта ҳам гап-сўз чикмаслиги керак. «Бунинг йўли осон, – дея ўйларди у, – Эси паст қишлоқликларни тўйдириб ичирсанг бўлди, майшатни килиб, майда-чуйда гапларни унутишади, аксинча, қудаларни қучоқ очиб кутиб олишади». Шу туфайли, арзимаган пул турадиган спиртли ичимликлардан бир машинасини улгуржи арзон нархда олиб келтириб қўйди. «Ўқланган бўлса нима, чўлнинг одамлари оми бўлади, молдай ичаверишади», – деб қўйди у ўзича.

Уйлар таъмирланиб, боғ ички ариқлари катта тадбир учун текисланиб, майда-чуйда дарахтлар олиб ташланди. Бу тўй тумандаги энг дабдабали тўйлардан бири бўлиши керак эди.

Зебузарнинг ҳам ой-куни яқин қолди. «Демак, унинг туғиши тахминан тўй кунларига тўғри келаркан, «Келинимиз банд бўларканлар-да», деди Содикхўжа хаёлан хушнуд бўлиб ва Сурмахонни бир йўқлаб дам олиб келиш, бир йўла уни тўйга ҳам айтиб келишни кўнглига тугиб қўйди.

У ташриф буюрган махали Дилбарга дуч келди. Дилбар Зебузарнинг қайнотаси нима учун келганини билиб олишга ошиқди ва уни Сурмахоннинг олдига бошлаб кириб, уларнинг хизматида парвона бўлди.

– Анави қизимиз қалай? – деди бой ота ёнбошлаб чой хўплар экан.

– Ха, Зебузархонми, яхшилар, – деди Сурмахон кулиб. – Кун бўйи ётгани-ётган, ой-куни яқин, қарзиям кўпайиб кетди.

– Қарзини энди ўзи тўласин, – деди у кулиб.

– Вой, сиз-чи?

– Мен бошқа нарса учун тўлайман.

– Тўйни бошлаб юборибсиз, деб эшитдим. Муборак бўлсин!

– Куллук, раҳмат.

Бу пайтда Дилбар овқат олиб кирганди. Уни кўриб Содикхўжа жавоб беришга шошилмади. Лекин Дилбар бор гапни аллақачон илғаб бўлган ва қолганини эшик ортидан тингламоқда эди.

– Худо хоҳласа, тўй куниям яқин...

– Вой, қандай яхши!

– Сиз ҳам албатта, хизматда бўласиз-да-а.

– Худо хоҳласа, – деди Сурмахон меҳмоннинг оёқларини эркаланиб уқалаб қўяркан.

«Вой сассиқ чол-ей, Сурмахоннинг мижози экан-да», деган ўйга борди Дилбар ва бу ҳақида, умуман кутилаётган тўй ҳақида Зебузарга айтиш-айтмасликни ўйлаб хаёлга толди. «Йўқ, айтмайман. Айтсам яна жонига қасд қилиб, гўдагига жабр қилмасин. Оббо ифлос-ей, арзанда ўғлининг қилиғини яшириб, бир қизни бадном қилмоқчи-я!» – деди Дилбар фикран ва кириб Зебузардан хабар олди.

Зебузар дунё ишларидан беҳабар, туғилажак фарзанди ҳақида ўй суриб, жажжигина пайпоқчалар тўқиб ўтирарди. Негадир онасидан дарак йўқ. «Буни тушунса бўлади, чунки ҳозир айни йиғим-терим маҳали, вақтлари бўлмаётгандир-да», деган ўйга борди қиз. Дилбар кириб келди. Уни кўриб қувониб кетди. Унинг дардлашадиган, ҳасратлашадиган яккаю ягона дугонаси фақат шу эди. «Бечора, – дея дугонаси ҳақида ўйларди Зебузар. – Бир муттаҳамнинг алдовига лакқа тушиб қолибди. Ота-онаси оқ қилишган, унинг ҳеч кими йўқ... Худо сақласин, мен асло бу йўлга юрмайман».

Урушда ҳеч ким ўлишини истамайди, албатта, бироқ Зебузар айни шу кунларда миша устида ўтирганидан ва унинг секин-аста ҳаракатга кела бошлаганидан беҳабар эди.

- Вой, Дилбархон, қалай, яхши юрибсизми?
- Ҳа, раҳмат. Қалай, ўзингиз қийналмаяпсизми? Худо хоҳласа, оз қолди... – деди Дилбар очик чехра билан.
- Ҳа, Худо хоҳласа.
- Нима кутяпсиз?
- Ўғил бўлса яхши бўларди, қиз бўлсаям ёмонмас, лекин...
- Нима лекин?
- Такдири меникига ўхшамасин, дейман-да, ишқилиб.
- Бу сиз учун бир сабоқ бўлди-да, туғиб олгач, бир-икки ой ичида бу ердан чиқиб кетишингиз керак.
- ...Қаерга борсам экан?
- Хоҳласангиз, менинг бир яхши танишим бор, тошкентлик. У бойвачча, ишбилармон киши.
- Э, йўғ-е.
- Қўркманг, хотин, бола-чақаси бор унинг. Бир корхонанинг бошлиғи, хориж билан ҳам ишлар экан.
- У қанақа таниш ўзи?
- Бу ерга командировкага келиб турадилар-да... Келиб тўғри менинг олдимга кирадилар.
- Ҳа, тушунарли.
- У хар сафар айтадики, «Юринг, олиб кетай, катта тикув цехим бор, ўша ерда ишлаб яшайверасиз, ўзим ёрдам бериб тураман», дейди.
- Яхши-ку, нега кетмайсиз, бўлмаса?
- Дилбар унга яқинроқ келиб, қулоғига шипшиди:
- Ҳеч кимга айтманг. Анави ярамас Сурмахондан ўчимни олишим керак. Унинг боглаб таъзирини бериб, кейин ўша ёққа қочиб кетмоқчиман.
- Қачон?..
- Пайт пойлаб юрибман. Иннайкейин, сиз ҳам эсон-омон кутулиб олинг, дейман-да! Менсиз қийналиб қолманг тағин.
- Зебузар ўйланиб қолди. Унинг кўзига оддий

фоҳиша қиз бўлиб туюлган Дилбарнинг ўз режаси бор эканлигидан ва унинг ҳам қасос ўтида ёниб юрганидан ҳайрон бўлди.

– Хўш, кетамизми?

– Қаяққа?

– Тошкентга-да.

– Қачон?

– Ҳим-м, тахминан уч ойлар ичида.

– Бўпти, ўйлаб кўрарман.

– Бирор нима керакми?

– Йўқ, раҳмат.

– Мен ҳозир мевалардан опчиқиб бераман, – деди Дилбар ўрнидан тураркан. – Ичкарида «катта миждоз» бор, – деди у қошларини маъноли учириб. – Бир хабар олайин-чи. Ҳа, айтмоқчи, уйдан хабар борми?

– Йўқ, ойим келиб кетганларига бир ойча бўлиб қолди. Негадир келишмаяпти.

– Бўлмаса мундоқ, Сурмахон бугун «каттик банд». Пайтдан фойдаланиб мен бориб кела қоламан, манзилингизни ёзиб беринг, хўпми?

Зебузар қувониб кетди. Шундай дугона топиб олганидан худога минг қатла шукроналар айтди. Унинг хурсандлигини ҳомиласи ҳам сезгандай типирчилаб қўйди...

Дилбар Бекнинг мудраб ўтирганидан фойдаланиб, сездирмай уйдан чиқиб кетди. У ўзининг кўча кийимини кийиб олган, тақинчоқлари ял-ял ёнар, ҳусни-жамолига ўтган-кетган йигитларнинг суқи кирмоқда эди. Қишлоқ йигитлари эса, айниқса, унга «еб қўйгудек» қарашар ва дархол «муҳаббат изҳор» қилишга тайёр эдилар.

Шу пайт гузарга тўй камчиликларини битириш ҳаракатида чиққан Маҳмуднинг кўзи узокдан келаётган жононга тушиб, унга ғойибдан «ошиқу беқарор» бўлди ва сичқонга ташланадиган мушукдай шайланди. «Воҳ, жонидан! Адашиб қолган йўрға шекилли», деди у ва машинасини қиз томонга бурди. Лекин яқинроқ боргач, уни таниб қолди.

– Ие, бу анави Сурмахоннинг шогирдларидан-ку! Бу ерда нима қилиб юрибди? – деди у ва машинасини оҳиста тўхтатди.

– Келсинлар, ойимқиз. Ҳа, биз томонларда адашиб?..

– Ие, Махмуджон ака, сизмисиз?

– Ўтиринг, обориб қўяй. Бўлмаса сизни йигитларимиз ўғирлаб кетишмасин тағин.

– Ҳа, тўғри айтасиз. Нима бало, одам кўришмаганми булар, дейман.

– Ўзингиз ҳам жа кўзга яқинсиз-да, лекин...

– Махмуд ака.

– Ҳа, лаббай.

– Нега унақа қилдингиз?

– Нима қипман?

– Зебузар ёмон қизмас-ку!

– Ёмон бўлмаса бегона эркакни қўйнига киргизармиди?

– Бек унга қўлиниям теккизмаган...

– Э қўйсангиз-чи, кийимларини арвоҳлар ечиб қўйибди-да, бўлмасам?

– У ухлаб ётганида Сурмахон опа киргандилар.

– Нима? Бўлмаса Сурмахон опа ечиб Бекка ёпиштириб ҳам қўйгандир, э, қўйинг-е, бу нарсани эслатманг, илтимос. Ундан кўра айтинг, менадан нима хизмат?

– Хизмат йўқ. Ўзим бир иш билан...

– Бу ерда бир ўзингиз ёлғиз юрманг дейман-да.

– Вой, мен ҳам анойиларданмасман, Махмуд ака.

– Буларнинг биттасиниям пули йўқ. Лекин уч-тўрт кун оч қолсаям сиз билан ҳисоблашишга тайёр улар.

Дилбар кулиб юборди.

– Хўш? – дея савол назари билан каради Махмуд.

– Нима қиламиз? Дам оламизми?

– Э йўқ, ишим бор.

– Қанақа иш?

– Зебузарларникига келувдим. Сиз бормаганингизга яраша ойисини “Бориб туринг, ой-куни яқин,” деб айтиб келмоқчиман.

– Ойиси уйда йўқ, касалхонада деб эшитдим.

– Вой! Қайси касалхонада?

– Туман марказидаги. Юраги хуруж қилиб қолганмиш.

– Вой, шунинг учун боришмаётган эканлар-да. Мен қайтдим, бўлмаса.

– Борасиз-да, биздаям яхши жойлар бор, бир дам оламиз.

– Ундан кўра хотинингизга боринг, куётўра.

Маҳмуднинг жаҳли чиқиб кетди, лекин алам билан ўзини аранг босди.

– Бўпти, яхши боринг. Менга ноз қилганингиз билан бошқа хўроздан қочиб қутулолмайсиз.

Дилбарнинг ҳам жаҳли чиқди.

– Ўша хўрозингизнинг думини тугиб қўяман, билдингизми?! – У машина эшигини қарсиллатиб ёпди ва Зебузарларникига қараб кета бошлади. Маҳмуд бўлса унинг юришига мос ҳолда машинасини ҳайдаб борарди.

– Вой-бў, келинг энди, ноз-фироқ қилманг.

– Э бор, йўлингдан қолма, ҳайвон!

– Хўв, сендақа йўрғаларни-чи, мингтасини минганман, билдингми? – дея машинасини тез ҳайдаб кетди ва тўпланиб уни кузатиб турган бир тўда ўртоқлари олдида тўхтади.

– Тайёр нарса келаяпти. Уни яхши биламан. Олинглар, опкетинглар.

– Ўзинг-чи?

– Э, ишим кўп, тўйга тайёргарлик дегандай... – деди-да жўнаб қолди.

Йигитлар Дилбарнинг йўлига пешвоз чиқишди. Қиз Маҳмуднинг уларга ўзи тўғрисида нимадир деганини фахмлади, лекин сир бой бермади, уларнинг олдидан бепарво ўтиб кетмоқчи бўлди. Ҳар эҳтимолга қарши сумкачасидаги финка пичоқчасига назар ташлаб олди.

– Тўхтаг, ойимқиз, – деди йигитлардан бири.

У тўхтамади. Иккинчи йигит унинг қўлидан ушлаб тортди.

– Сизга айтяпмиз, ўша пулингизни оласиз.

– Ҳар биримиз берамиз, – деди бирови.

– Э қоч, қўлимни қўйвор. Мен сен айтган қиз эмасман.

Йигит уни маҳкам ушлаб, хирс кўзи билан боқди.

– Кўрқма, ҳаммамиз эмас, менинг бир ўзим...

– Мана сенга, – деди-да, қиз финка пичоғини чиқариб, унинг елкасига санчди ва дуч келган томонга қараб қочди.

Йўл четида кажавали мотоцикл турарди. Йигитлар кутилмаган бу ҳаракатдан шошиб қолишди ва қизнинг кетидан жон-жаҳдлари билан қува кетишди. Қиз мотоциклни зарб билан юргизди-да, келган томонига қараб жўнаб қолди.

– Хой, тўхта, ярамас! Қўлимизга тушсанг ўлдирамиз!

– дея югуриб қолаверишди, йигитлар.

Пичоқ еган йигитнинг елкасидан тинимсиз қон кетмокда эди.

– Уни тезда касалхонага олиб бориш керак.

– У қиз ким эди?

– Уни Маҳмуд танийди, топдирамиз уни, ҳали.

Дилбар мотоциклни тез хайдаб бораркан, қарши томондан келаётган транспорт хайдовчилари унга хайрон қараб қолишарди. Кўзлари тегдими, мотоциклнинг бензини тугаб ўчиб қолди.

– Оббо, энди нима қилдим? – деди қиз ўз-ўзига ва мотоциклни кўздан йўқотиш ҳамда яшириниш учун уни зовурга қараб итариб юборди-да, ўзи ариқ ичига яширинди.

Бир «Дамас»да ўша йигитлар шовкин-сурон кўтариб ўтиб кетишди. Қиз кўрққанидан ерга шундай қапишдики, оппоқ тиззалари, бўртиқ кўкраклари тупроққа беланди.

Хайрият, кўришмади. Бўлмаса, нима бўларди. Киз чўккалаб ўтириб қолди ва ўз толендан нолиб, хўнграб йиғлай бошлади. Бўялган кипригу қовоқлари калтак егандай кўкарди. Эҳтиёткорлик билан йўл четига чикди. «Дамас» кетган тарафдан бир оқ «Спарк» кўринди. Унинг рулини бир киз бошқариб келарди. У андижонлик Шахло эди...

Шахло Махмуднинг уйидагиларга билдирмаган ҳолда, яқин келажакда ўзи келин бўлиб тушажак қишлоқни, иложи бўлса яшайдиган уйини ўз кўзи билан кўриб қўйишга бўлган қизиқиш туфайли ҳамда қаллиғи билан учрашиб, ФХДЁ ва бошқа масалаларда маслаҳатлашиб олиш мақсадида бир ўзи йўлга чиққанди. Машина учун ҳеч гап эмас, бир соатлик йўл экан, холос.

Дилбарнинг қилган илтижолари ижобат бўлиб, Шахло йўл четидаги чиройли кийинган, лекин йиғлаб турган киз олдида хайрон бўлиб тўхтади. Дилбарнинг чиройли кофтаси ва оёқ-кўллари чанг эди.

– Вой, тинчликми? Нима қип турибсиз, яхши киз?

– Итлар қувлади... – деди киз атрофга аланг-жалаңг қараб.

– Вой, унда машинага чиқа қолинг тез.

Дилбар машинанинг орқа ўриндиғига тез ўтирди. Шахло унга баклашкадаги сувни ва дока латтани узатди...

– Нима қилаётувдингиз?

– ...Қўлимни ювмоқчийдим.

– Катта итми?

– Ҳа, бўридек.

– Қаёққа борасиз?

– Сиз-чи?

– Шу томондаги бир қишлоққа.

– Мен Шўрқишлоққа.

– Вой, сиз ўша ерликмисиз?

– Йўқ, мен ҳам ўша ёққа кетаётувдим.

- Кетдикми, бўлмаса?
- Кетдик. Факат йигитларнинг олдида тўхтаманг, илтимос.
- Нега энди?
- Бу ернинг йигитлари ёввойи бўлишади. Худди киз кўрмагандек одамга ташланишади.
- Йўғ-е, унчалик эмасдир-ов, – деди Шахло салон ойинасидан кизни синчиклаб қўзатаркан. Унинг кўча кизларидан эканлигига шубҳа билдирмади. «Оббо, бошимга бало орттирмадиммикин, ишқилиб? Қишлоғига ташлайману, жўнаб қоламан...»
- Кимникига кетяпсиз? – деб сўради Дилбар ойнага караб ўзини тузатар экан.
- Содикхўжа аканикига.
- Дилбар унга «ялт» этиб қаради.
- У кишини танийсизми?
- Ҳа, – деди Дилбар.
- Уйини биласизми?
- Йўқ.
- Шахло савол назари билан қаради.
- Отамнинг таниши эди.
- Ҳа, айтмоқчи, сиз бу ерлик эмассиз-а? Бу ерга кимникига келяпсиз?
- Бир дугонаминикига.
- Уйини биларсиз?
- Йўқ, – деди Дилбар ва сумкачасидан бир қоғоз чиқариб кўрсатди. – Лекин Содикхўжа ака ҳозир уйларида йўқ. Мен уни яқинда шаҳарда кўрувдим.
- Ҳа, майли, яна яхши.
- Дилбар унга савол назари билан қаради.
- Тўғриси, унинг ўғлида ишим бор.
- Маҳмуд акадами?
- Вой, унйам танийсизми?
- Ҳа, дадаси билан борганди.
- У менинг қаллиғим бўлади.

Томдан тараша тушгандай бу гапдан Дилбарнинг оғзи очилиб қолди.

– Ха, сизга нима бўлди?

– Мен ҳалиги...

– Ха, яқинда тўйимиз бўлади. Шунга бир учрашай деб... Яхши бўлди, уни уйидан чақириб берасиз.

Улар қишлоққа кириб келишди. Дилбар кўрқиб, орқа ўриндикда ўзини пастроқ олди. Шахло эса қишлоқ кўчалари, дўконлару пастак пахса деворли хонадонларни ўта қизиқиш билан кузатмоқда эди. Йўл четида бир тўда хар хил йиғит ва ўсмирлар туришар, уларнинг нима ҳақида баҳслашишаётгани Дилбарга аён эди.

– Илтимос, фақат анавиларнинг олдида тўхтаманг.

– Вой, намунча кўркасиз, булар итга ўхшамайди-ку!

– Итданам баттар экан улар.

Бегона машина ва ноодатий ҳол – рулни киз бола бошқараётгани, албатта, йиғитчаларнинг эътиборини жалб қилмай қолмади. Улар машина ичига назар солдилар ва кимдир орқа ўриндикдаги Дилбарга кўзи тушгандай бўлди. «Қаранглар, ҳалиги киз!» – деди кимдир. «Тўхтаманглар!» дея қичқирди яна бирови.

– Тўхтаманг, илтимос, хайданг! – деди Дилбар ерга қараб олган ҳолда.

Шахло тўхтамади. Болалардан бирови машинага тош отди. У орқа ойнага келиб тегиб, чизик ҳосил қилди. Шахлонинг жаҳли чиқиб тўхтади.

– Қайси биринг тош отдинг?! Ҳозир Содикхўжа акага айтиб, таъзирларингни бердираман.

– Айтдим-ку, сизга, булар ёввойи, деб.

– Ўзингиз бирор ишқал қилгандирсиз-да, – деди Шахло унга ўқрайиб қараб.

– Э, йўк, ўлай агар, энди келишим-ку...

Шахло индамади ва жаҳл билан машинани физиллатиб хайдаб кетди. Қишлоқ бўлғуси келинчакни ана шундай қарши олди.

Улар йўлда кетаётган бир аёлдан Содикхўжанинг уйини сўраб олишди. Унинг уйи қишлоқда бошқа уйларга нисбатан энг кўрками бўлиб, ўзининг салобати билан ажралиб турарди. Машина сал берироқда тўхтади. Дилбар аламзадалигини намойиш қилибми ёки меҳмон кизнинг илтимосини бажаришни ўзига лозим топдимми, ҳеч иккиланмай бориб дарвозанинг қўнғироғини босди. Оёғи шимарилган, майкачан Маҳмуд чиқиб келди ва Дилбарни кўриб довдираб қолди.

– Эҳ-ха, келибсан-да? Мен ҳозир машинамни миниб чиқай.

– Машинангиз керакмас.

– Бу ер ноқулай, ахир.

– Зебузарники қаерда?

– Ҳозир машинамни олчиқай, ташлаб қўяман, дедим-ку!

– Машинанг керакмас, ифлос. Ана, ўз машинам бор. Маҳмуд шундагина таниш «Спарк»ка кўзи тушди ва ранги оқариб кетди.

– Дилбар, ҳеч нима демадингми ишқилиб, а?

– Ана, мушугинг келди. Қучоғингга ол, – деди Дилбар гезариб.

Ғалати диалогни узоқдан кузатиб турган Шахло: «Нима бало, улар таниш экан-ку!» деган ноҳуш ўйга борди ва келгани учун ўзини койинди.

– Агар Зебузарнинг уйига ҳозирок кириб бормасанг, тўйингни расво қиламан! – деди Дилбар ғазаб билан.

– Хўп, ҳозир, кийиниб чиқай... – деди-да, Маҳмуд ичкарига қараб чопди.

– Хой киз, тўғриси айтиверинг, ораларингда бирор гап борми? – сўради Шахло.

– Йўқ, мен унга ҳамқишлоқларинг қаллиғингинг ойнасини синдириб қўйдим, деб айтдим.

– Вой, бекор айтибсиз-да. Ўшанга жаҳллари чиқибди-да.

– Йўқ, ҳозир кийиниб чиқади.

– Шунаками? – деди Шахло, аммо кўнглининг бир четини шубҳалар тарк этмади.

Қизариб-бўзариб Махмуд чикиб келди.

– Махмуд ака, – деди Дилбар ролга кириб, – Зебузарнинг уйи қайси томонда?

– Хув, анави кўчадан чапда, кейин ўнгга бурилади. Олдида шағал тўкилган кичкина дарвоза.

– Хўп, мен кетдим бўлмаса, яхши қолинглар, – дея Дилбар машина ичидан сумкачасини олиб кетмоқчи бўлди. Лекин шу маҳал бир «Дамас»да тўла йигитлар етиб келишди.

– Ана ўша ифлослар!

– Хой, нима деяпсанлар? Ахир, булар меҳмон, қуда томондан-ку!..

– Меҳмонмиш, мотоциклим қани?!

Шахло хайрон бўлиб қолди. Дилбар эса машинага чиқди-да, «Хайданг машинани, булар бизни ўлдиради!» – дея кичкирди.

Шахло унга итоат қилиб, машинани ўт олдирди-да, тез хайдаб кетди. Махмуд йигитлар билан ёғжиллашиб қолаверди.

– Нима гап ўзи? Тушунмадим, – деди Шахло.

– Айтдим-ку, мен сизга, булар шунақа, ёввойи, деб.

– Ахир, меҳмонмиз-ку, оқибат қани?

– Булар унақа нарсани тушунишмайди. Башаралари курсин!

Шундай қилиб, улар келган томонларига қараб ёғжиллаб кетишди. Дилбар гоҳ-гоҳ «Ишқилиб қувишмаяптими?» деган хаёлда орқага қараб-қараб қўярди. Туман марказига етиб келишди.

– Мен касалхонада қоламан. Сизга раҳмат, дугонажон.

– Исмингиз нима? Меники Шахло.

– Меники Дилбар.

– Хафа бўлманг, Махмуд ака ҳали орқангиздан етиб боради.

– Хўп, омон бўлинг, Дилбар.

Дилбар Чўлпонойни суриштириб касалхона бўлимларини айланди. Жарроҳлик бўлими олдида ўтирганлардан бири бошқасига: «Шўрқишлоқда бир қиз бир йигитни пичоқлаб кўйибди. Милиция кидираётганмиш», деётганини эшитиб колди ва у ердан тез ортига қайтиб, кардиология бўлимига келиб Чўлпонойни суриштирди.

– Фамилияси нима? – деб сўради ҳамшира қиз.

– Билмайман, исмлари Чўлпоной, Шўрқишлоқдан.

Ҳамшира палаталардан суриштирди ва унинг кеча касалхонадан чиқиб кетганлигини айтди. «Эсиз, уйига ўтсам бўларкан», деган ўйга борди у. Шундай қилиб, ўз гўшасига ҳориб-чарчаб, кечки пайт кириб келди.

– Яна сўроқсиз кетиб қолсанг, ўлдираман, билдингми? – дея ўшқириб берди Бек муштларини кўрсатиб. – Қаёққа бординг?

– Ўз ишим билан, поликлинаккага, – деди Дилбар ва чопиб ўз хонасига ўтиб кетди.

Уни ўша тошкентлик таниш мижоз кутарди...

Кўнгли шод бўлган Дилбар эрта-саҳар таниши Асрорбекни Зебузарнинг олдига олиб кирди.

– Танишинглар. Бу қиз ўша сизга айтган дугонам Зебузар, – деди у кирасолиб. – Бу киши Асрорбек, сенга ўтган куни айтгандим-ку.

Зебузар унга ним табассум қилди.

– Эҳ-хе, меҳмон кутяпмизми? – деди Асрорбек кулиб.

– Худо хоҳласа, – деди Дилбар. – Шунинг учун ҳам мен сизга икки-уч ойдан кейин, дедим-да.

– Ҳа, яхши.

– Кўрқманг, болани катта ойисига ташлаб кетамиз, тўғрими, Зебузар?

Зебузар «Ҳа» ишорасини қилиб, бош силкиди.

– Яхши, ундай бўлса қизлар, мундоқ қиламиз...

Дилбар кўрсаткич бармоғини лабига кўйиб, эшикни маҳкамлаб келди.

- Секинрок. Деворниям кулоғи бор.
- Хуллас, менга агар ишонсангизлар, паспортларингизни, иннайкейин фотосуратларингизни берсангизлар.
- Фотосуратинг борми, Зебу?
- Ха, бор, лекин нима кераги бор?
- Мен сизларни ҳозирдан пропискаларингизни тўғрилаб, ишга расмийлаштириб қўяман. Вақтдан ютайлик, дейман-да.
- Вой раҳмат, айланай сиздан, – деди Дилбар ва Асрорбекнинг бўйнига осилиб, ўпиб олди.
- Зебу, қани паспортингни, расмингни бер, мен ҳам ўзимникини опчиқаман.
- Зебузар беихтиёр хужжатини ва фотосуратини чиқариб берди.
- Эҳ-хе, асал экансиз-ку! – деди Асрорбек суратга қараб.
- Мен-чи, мен?
- Сен ҳам, – деди Асрор Дилбарни эркалаб.
- Хўп, хайр, мен яна бир ойдан кейин келаман. Хужжатларингизни қайтиб олиб келаман.
- Агар ишимизни битириб келсангиз, хурсанд қиламан, хўпми?
- Худо хоҳласа, Тошкентда, – деди Асрорбек ва Зебузарга суқланиб қараб олди.
- У кетди.
- Э, бекор қилдинг-да, – деди Зебузар афсусланиб.
- Йўқ, бекорни айтибсан. Кеча мен қишлоғингга бориб кўрганларимни эшитганингда эди. Умуман, юзи қурсин ўша чўлнинг...
- Вой, бизникига бордингми? Ойим, акам, укам яхши эканларми? Нима?..
- Йўқ, уларни кўра олмадим, – деди Дилбар ва бўлган воқеани айтиб берди. Шахло билан бўлган учрашувни айтмади. Эшитса, яна боласига таъсир қилмасин, деб индамай қўя қолди.

– Лекин Махмуддан ажралаётганинг бир жихатдан яхши бўлганга ўхшайди, – деди.

– Вой, нега? Ахир, у боламнинг отаси-ку!

– Унинг ярамас, ифлос экан. «Нега?» дейсанми, у мени кўрибок оғзидан шалтоғи оқиб, «Бир чеккада гаплашайлик», деб судради. Лекин сен кўнглингга олмагин, хўпми?

– Ҳа, энди, йигит киши-да... Ўзлари яхши одам.

– Яна, йигитмиш, ўша мишиқи?! Ўзиям бир гўр, отасиям...

– Кўйсанг-чи, отаси обрўли, яхши одамлар, гуноҳ ишларни қилмайдилар.

– Хой, сен хақиқатан ҳам гўл, хомкалла экансан. Лаққа ишониб, жиловингни тутиб берибсан-да. Билиб кўй, «Қуш уясида кўрганини қилади». Буларнинг асли зоти шунақа бўлса керак. «Хўп» деявер, яхши иш бўлди.

– Э кўйсанг-чи, мендаям айб бор... – деди Зебузар бошини ҳам қилиб.

– Хой, хоҳлайсанми, мен сенга ҳозир исбот қиламан. Юр-чи, бу ёкка.

Дилбар уни кўярда-кўймай оҳиста ташқарига етаклади ва Сурмахоннинг деразасидан мўралаб қаради. «Ана кара», дея Зебузарга ишора қилиб.

Не кўз билан кўрсинки, қайнотаси Сурмахоннинг кўлидан ушлаб ўтирарди.

– Вой, соқолингга бит тушкур-ей, – деди Зебузар жаҳли чиқиб хонасига қайтаркан, кўзларига ишонгиси келмасди.

– Бу ишларнинг ҳаммаси уюштирилганига энди ишондингми?

– Ҳа, лекин нима учун, ахир?!

– У сени келин қилишни хоҳламайди. Махмуд бўлса, отасининг изидан чиқолмайди. Сени «йўкотиш» учун Сурмахон ёрдамида ҳаммаси уюштирилди. Сен

бўлсанг ўзингни осмоқчи бўлдинг. Ос, ўлиб кетавер, бу ифлосларнинг парвойигаям келмайсан, уларда одамгарчилик ҳам, диёнат ҳам йўқ. Ҳаммаси бир гўр буларнинг.

– Оббо, ярамас чол-ей...

– Яна бир гап айтардим-ку, кўнглингга келмасмикин...

Фақат менга сўз бер.

– Айта қол, тинчликми?

– Ўша Маҳмуддан бутунлай воз кечаман, десанг айтаман. Болангнинг ҳаққи-ҳурмати, биз булардан ўч олишимиз керак.

– Яна бирор гап борми?

– Ҳа, Маҳмуд аканг уйланаётганмиш...

– Йўғ-е, бўлмаган гап, – деди Зебузар бепарво.

– Келинчак билан шахсан гаплашдим. Унинг исми Шахло, андижонлик экан.

– Ё тавба, Андижонгаям бордингми?

– Йўқ, жа соддасанда. У Маҳмуднинг олдига учрашувга келган экан.

– Хўш, кейин-чи?!

– Қишлоқлик йигитлар уни бошлаб ҳайдашди.

– Нима қилишди?

– Машинасининг ойнасини синдиришди.

Шундан сўнг Дилбар қолган гапларни ҳам оқизмай-томизмай гапириб берди ва ўша кунини Зебузарнинг қалбида Маҳмудлар онласига нафрат уйғота олди. Дарҳақиқат, онасининг касалга чалинганига аслида шулар сабабчи бўлганини у энди тушуниб етганди.

– Ойимни кўриб келишим керак, – деди Зебузар кўзларига ёш олиб.

– Маслаҳат бермайман. Чунки сен ҳақингда даданг қандай фикрда, анави ота-бола суюқоёқлар қанақа фитналар уюштиришди? Бу сен билан мен учун қоронғи.

- Бўлмаса, нима қилай?
- Мен яна бориб келаман.
- Ахир, сени қидиришаётганмиш-ку.
- Бу сафар сенинг кийимингни кийиб оламан. Бўянмайман ҳам.

Орадан икки кун ўтгач, Дилбар оддий кўйлак-лозим кийиб ва бошига рўмол ўраб Шўрқишлоқ сари равона бўлди. Унинг мақсади Зебузарнинг ота-онасига бор ҳақиқатни айтиш ва Махмуднинг устидан судга ариза беришларини таклиф қилиш эди.

ТАРАДДУД

Содикхўжа шаҳардан хушнуд бўлиб қайтди. Хотинига тик қарамагани холда, гўё ўзининг турмуш ташвишлари билан қаттиқ банддай қилиб кўрсатди. Худо хоҳласа, уйда катта тўй-томоша бўлади. Кимсан кишлоқнинг энг обрў-эътиборли одамининг уйда карнай-сурнай чалинади, ёлғиз фарзандига ўзининг энг яқин ошнасининг кизини келин қилиб олиб келади. Қандай яхши... Ана шундай хаёлларга берилган ота сўрига ўтириб, совуқ чойдан пиёлага қуймоқчи бўлганди, чойнакнинг қопқоғи тушиб кетиб, таъбини тирриқ қилди.

Шу маҳал телефон жиринглади.

- Хой, қаёқдасан? Олмайсанми гўшакни!
- Хотини югуриб чиқиб гўшакни кўтарди:
- Ие, вой, ассалому алайкум! Яхши юрибсизларми? Ха, уйдалар. Мана ҳозир.
- Хой дадаси! Сизни қудангиз сўраяптилар.
- Нима! Қудам? – дея унинг кўзлари катта-катта очилиб кетди ва тез келиб гўшакни олди. Қуюк гаплашди. Лекин хушнуд кайфияти бирдан тундлашиб, ранглари ажабтовур тусланиб, бўзарди.

Буни кўрган хотини хавотирлик билан “Ҳа, тинчликми, дадаси?” деб сўраган бўлди.

– Нима?.. Йўғ-е, рости биланми? Шахлохон келганлар эканми? Ие билмабман-да... Уйда кеча йўқ эдим. Муҳим иш билан... «Маҳмуджон кўрибди» дейсизми? Йўқ, мен ҳозир келувдим... Ҳеч хижолат бўлмасинлар, куда, келинимизга узримизни айтиб қўйсангиз, илтимос. Бир-иккита кўчанинг ишкалчи болаларидир-да. Мен уларни ҳозирок топиб, жазосини бердираман... Сўзимда турмасам одаммасман. Вой кизталоклар-ей, шунақа қилишипти денг. Узр, кудажон, минг бор узр. Хўп, салом айтинг, ҳаммаси яхши бўлади. Ўшаларнинг оналарини кўрсатаман ҳали. Хўп, раҳмат, хўп, узр...

Содикхўжа гўшакни ушлаган ҳолда бир оз котиб қолди. У кизариб, чаккасидан тер чиқиб кетганди.

– Нима гап, дадаси, тинчликми?

– Ҳей онасини... Нима гапмиш-а! Қани Маҳмуд?!.

– Вой, уйда. Ҳалиги, телевизор...

– Бу итдан тарқаган яна телевизорга ёпишиб олдимми?!
Падарингга минг лаънат, сенинг!

Содикхўжа мехмонхонага важоҳат билан кириб борди. Маҳмуд аллақандай фильмини кўриб ухлаб қолган, телевизор эса оқ рангда лишиллаб турарди.

– Хой мохов, ит! Нима қилиб ётибсан?!

– Дам олиб, – деди эринибгина Маҳмуд нима гаплигидан беҳабар. – Ҳа?..

– Нега менга дарров айтмадинг?

– Нимани айтмадим?

– Бир кун уйда бўлмасам, шунақа, ишни расво қиларкансанлар-да!

– Ҳеч нима қилганим йўқ, дада.

– Қилганинг йўқ? Келинни хафа қилибсан-ку! Ҳозир қудам телефон қилди, ифлос!

– Анави Дилбар деган қиз билан келиб, ўзлари дарров кетиб қолишди-да.

– Дилбар! Яна қанақа Дилбар?!

Маҳмуд ерга каради.

– Гапир деяпман сенга!

– Анави, Сурмахон опанинг қўлидаги қиз-чи!..

– Нима?!

Содикхўжанинг фиғони фалакка чиқди. Бу пайтда хотини ҳам эри ўғлини бир нима қилиб қўймасин, деган хавотирда ичкарига кириб келганди. Ўғлини яна бирор ишқал қилиб қўйган, деб ўйлади.

– Вой нималар деяпсан, ўғлим, яна қанақа Дилбар?

– деб сўради аёл ҳам хайрон бўлиб.

– Э, бор ўша ёққа, ишингни қил! – дея жеркиб берди эри. – Эркакларнинг ишига аралашма. Чиқ ташқарига!

Шундан сўнг Содикхўжа ўғли билан холи қолди ва ундан сўраб, бўлган гапни билиб олди.

– Оббо, аҳмоқлар-ей. Ойнаси синган, холосми?

Маҳмуд «ха» ишорасини қилди.

– Бўлмаса, мен ҳозир участка нозирини Мамарозиқнинг олдига ўтиб келаман. Уларнинг бир адабини бериб қўймасак, ҳали тўйда бирор ишқал чиқаришлари мумкин.

– Э, қўйинг, нима кераги бор, дада.

– Сен жим ўтир, ниманиям тушунардинг. Бу ерда гап менинг обрўйим ҳақида кетяпти. Қудамнинг олдига бир тийин бўлдим-ку. Кейин унга сўз бердим. Илоннинг бошини вақтида янчиб ташламасам, яна ўзимга ташланади, билдингми? – деди у ва тезлик билан кетишга шайланаркан, нимадир ёдига тушди шекилли, яна изига қайтди. – Менга кара, бирон нима ёзиш керак бўлса, мен айтганимдек қилиб ёзиб берасан, тушундингми?

– Хўп, – деди Маҳмуд отасининг шаштини қайтаришга ботинолмай.

Шундай қилиб, қишлоқда нохуш хабар тарқалди. Нима

эмиш, кишлокнинг бир гуруҳ уюшган безори йигитлари ўзаро жиной тил бириктирган, Содикхўжанинг бўлғуси келинининг йўлини тўсишган, ундан пул талаб қилишган ва бермагач, машинасини пачоқлаб ташлашган эмиш. Ўша куни бу ишга дахлдор ва шериклик қилган жиной гуруҳ аъзоларининг барчаси Содикхўжа ва Маҳмуднинг берган даъво аризаларига мувофиқ тезкор суратда қўлга олинди. Уларнинг ота-оналари ялиниб-ёлвориб уйига оқиб кела бошладилар. Дили оғриган Содикбой уларнинг арз-додини эшитишнинг хоҳламади. Жиной иш қўзғатилиб, бегуноҳ йигитларнинг иши терговга оширилди. Содикхўжа Сурмаҳон орқали олдиндан тайёрлаб ёзилган баённомага Дилбарга ҳам имзо қўйдириб олди. Лекин Дилбар “Бу иш оқибатида Маҳмуд ҳам жазоланса керак”, деб ўйлаганди.

Шу туфайли ҳам кишлокдаги бир неча оилалар ҳам моддий, ҳам маънавий зиён кўришди – Содикхўжага нисбатан кишлок аҳолиси орасида аламзадалар сони кескин ортди.

Содикхўжа ўз қудасига берган ваъдасининг устидан чиқди. Безорилар қонуний жазоланди. Жавобгарликка тортилганларнинг ота-оналари биргаликда етказилган зарарни қоплаш учун пул йиғиб унинг қўлига тутқозишди ва ундан аризасини қайтиб олишни илтимос қилишди. Лекин уларни юз-хотир қилмади, пулни олгач, энди Андижонга бориб, бўлғуси келинидан кечирим сўрашларини сўради. Сўнгра қудасига бу «иш» битгани ҳақида телефон орқали айтажагини ўйлаб кўришини маълум қилди.

У ниҳоят аризасини қайтиб олди, лекин давлат қонунларига биноан уюшган жиной гуруҳ аъзоларига турли миқдордаги жазолар белгиланди. Тош отган йигитча вақтинча камалди, қолганлари эса шартли равишда озодликда қолдирилди. Бу ҳолат Содикбойнинг кишлокдаги обрўсини янада “оширди”. Энди у бемалол тўй-томошани ўтказса бўларди. Тўй куни

хам аниқ белгиланди. Лекин Содикхўжанинг ўзидан аламзада бўлган кўпчилик йигитлар ва уларнинг қавм-қариндошларига ишончи йўқ эди.

Уларнинг тўйда бирор ишқал чиқаришмайди, деб ким қафолат беради? Шу туфайли у ҳар эҳтимолга қарши бир талай совға-саломлар билан участка нозирининг ҳузурига борди. У яқинда тўй қилажагини ва тўйнинг тинч-осойишта ўтишига ёрдам беришини сўраб, ундан каттиқ илтимос қилди:

– Ўзингиз тушунасиз, ўғлим. Бу безориларнинг менда алами бор.

– Хеч хавотир олманг, ака. Ҳаммаси яхши ўтади. Худо хоҳласа, ўзим хизматда бўламан. Иложи бўлса, ўша кунига тумандан кўшимча ёрдамчи куч жўнатишларини илтимос қилиб кўраман.

– Э, раҳмат сизга. Агар тўйни эсон-омон ўтказиб олсам, сизга тўну белбоғ ҳадя қилганим бўлсин...

– Раҳмат-раҳмат. Лекин мана бу нарсаларни бекорга олиб келибсиз.

– Хечқиси йўқ, «тўйники табаррук», дейдилар. Сизлар бор экан, биз хотиржаммиз. Раҳмат, ўғлим.

Милицционер уни ҳурмат билан кузатиб қўяркан, ўз зиммасига офир масъулият юклатилганини ҳис қилди. Чунки жияни Жаббордан Маҳмуднинг Зебузар исмли қиз билан ўртасида ишқий муносабатлар бўлганлигини эшитгандай бўлувди. Лекин қиз томонидан ҳеч қандай шикоят бўлмагач, бу гапларга унча аҳамият бермади.

«Пул кетса кетсин, обрў кетмасин», тўйни катта қилаверишим керак. Шундагина менинг ким эканлигимни кўриб қўйишади, аламлари унут бўлади, соямга ҳам ўйлаброк салом беришади», дея ўзича фикр юритарди Содикхўжа.

У арзон ароқдан кўпроқ келтириб қўйди. Тўйга хофизларнинг энг олдини айтди.

* * *

Султонали синглиси Зебузар ҳақидаги ҳақиқатни фақат Маҳмуднинг тўйига бир-икки кун қолгандагина эшитди. Чунки Чўлпоной “Зебузар эсон-омон қутулиб олсин, кейин бир гап бўлар,” дея ҳеч кимга «чурк» этмаганди. Энди бўлса куёвининг тўйи бўляпти. Султонали қайта-қайта сўрайвергач, ниҳоят у чидай олмади. Савол нигоҳи билан қараб турган Султоналига бор гапни айтиб берди.

– Лекин синглингизда ҳеч қандай гуноҳ йўқ. Уни айбламанг, ўғлим. Қиз бола бир ожиза хилқат бўлади, унга куч ишлатиб Маҳмуджон фириб берди.

– Нима?! – дея ғазаб билан кичқирди йигит. – Ахир, у синглимни номусини топтаган бўлса, ундан бола кутаётганига, бошқага уйланаётганига индамай қараб тураверамизми? Нега менга вақтлироқ айтмадингиз?!

– Синглингизга жабр қиласиз деб кўрқдим, болам.

– Отам биладими?

– Йўқ...

– Нима қилиб қўйдингиз, ойи?! Ахир, индинга тўй-ку!

Султонали алаmidан ёна бошлади. У табиатан ювош ва индамас йигит бўлиб, ҳали бирор марта ҳам бировнинг бурнини қонатиш тугул сўқинишни ҳам билмай ўсганди. Шу туфайли бутун аламини ичига ютди. Уйга кириб кетди ва синглиси Зебузарнинг суратига тикилиб, бошини деворга ура кетди. «Йўқ, Маҳмуднинг уйланишига йўл қўймаслигим керак. Бу номард, аблаҳнинг адабини бериб қўйишим керак, ҳали».

Маҳмуд акасининг бошқа кизга уйланаётганини эшитиб, Шоира ҳам жинни бўлаёзди. Унинг кўз ўнгидан ўша тарвузпоядаги воқеа – Зебузарнинг дод солиб ётгани ҳеч кетмас, яна хомиладор бўлиб қолгани-чи, Маҳмуднинг

«уйланаман» дегани-чи, ўзларининг ўртасида воситачи килиб қўйиб алдагани-чи?! «Йўқ, бунга йўл қўя олмайман. Ахир, дугонамининг олдида мен нима деган одам бўламан», дер эди Шоира хаёлан виждони қийналиб.

У эс-хушини йўқотган, овқат ҳам емай озиб-тўзиб кетган, Махмуд акасини тинмай қарғамокда эди. Дадаси ишда, онаси эса тўйхонада, «Сен ҳам қарашвор» деб тайинлаб кетганди. Нима қилса экан? Борсинми, зиёфатларни тайёрлашга ёрдамлашсинми ёки... Унинг хаёлига нохуш ўйлар келарди. Тоғасининг машинаси турадиган жойда идишларда бензин борлигини биларди. Тўғри-да? Албатта, келин тушадиган уйга, сеплар осиладиган дорга!.. Янги кийимлар, кўрпа-тўшаклар ажабтовур ёнса керак. Шундай қилса тўй бузилади, келин қайтиб кетади. У бу ишни айни тунда, тўй авжига чиққанида, келин билан куёв шаънига чиройли гаплар айтилаётган, базм кечаси қизиган, ҳамма даврага чикиб, рақсга тушаётган махали қилади. Шунда уни ҳеч ким айбололмайди. Зебузар олдида виждони покланади.

...Бу пайтда Зебузарда ҳам тўлғоқ бошланганди. Уни шаҳардаги туғруқхонага олиб кетишди...

ЗЕБУЗАР КЎРМАГАН ТЎЙ

Бу тўй мўъжазгина Шўркишлоқ тарихидаги энг машхур ва энг машъум тўй бўлди...

Эрта тонгдан қарнай-сурнайлар садосидан кишлоқ осмони ларзага келди. Наҳорги ош бир неча қозонда чўнғара гуручидан дамланди. Содикхўжани билган вилоят фаоллари амри маъруф дастурхонига таклиф қилинишди. Маърузачи имом хатиб мусулмончиликка ёт бўлган турли номаъқулчиликлар, ахлоқ-одоб, мусулмончиликка ҳос хислатлар тўғрисида алоҳида тўхталди. Дуои фотиҳа сўнгида эса эҳсон қилиб

юртга ош бераётган Содикхўжанинг шаънига ҳамду санолар айтди. Мактовлардан сармаст бўлганиданми ёки тўйга барвақт келган Сурмахоннинг Зебузарни туғруқхонага олиб кетилганини айтиб кўнглини «хушнуд» қилганиданми, кайфияти аъло эди.

Амри-маъруф тугаб, асосий ош халққа тарқатиб бўлингач, яқин ошна-оғайнилар ва қуда томондан бир гуруҳ азиз меҳмонлар кириб келдилар. Улар учун алоҳида жой ҳозир у нозир эди. Содикбойнинг нияти энди уларнинг қандай қилиб кўнглини хушлаш бўлди. Шу туфайли омбордаги жияни Рўзиматни чақириб, қулоғига шипшиди:

– Рўзимат, нозик меҳмонларга ўзинг билиб оқ чойнакка оқ, қизил чойнакка қизил қилиб жўнатавер, хўпми? Бир-икки соатдан кейин бутилкаларни очик тарқатаверасан.

– Хўп бўлади. Анави қозон бошидагилар, кейин маҳалладаги сўраганларга-чи?

– Беравер. Менинг давримда бир яйрашсин. Кейин эслаб юришади.

– Лекин маст-аласт кўпайиб, бирор жанжал чикмасмикин?

– Қўрқма, участка нозир хам ўз посбонлари билан бугун хизматда бўлишади. «Хик» деганини протокол билан савалашади, – деди тўйбоши хохолаб қулиб.

– Бўлди, тушундим. Демак: «Оқ чойнакка – оқ қопқоқ, кўк чойнакка – кўк қопқоқ» экан-да-а?

– Ҳа, баракалла, яшавор, азамат!

Тўғри, унинг қулоғига кимдир келиб, чойнаклардаги «шайтоннинг суви» ҳақида бир нима деб шипшиган бўлди, лекин бу гапга у пинагини ҳам бузмади.

– Йўқ, бу шайтонни суви эмас, ошна. Шўрқишлоқнинг шўри бу, – деди у ва хохолаб қулиб юборди.

Шундай қилиб, тушга яқин фирт мастлар сон

кўпайгандан кўпаяверди. Уларнинг бири ўйинга тушган, бошқаси бақириб хиргойи қилган, бири тош қотган бўлса, яна бирови ўзича алжирарди. Лекин мана-ман деб енг шимариб, муштлашадигани ҳали-вери етилмаганди...

Оқшомга яқин келин келди. Келин томондан автобуслардан ташқари Андижон рақами билан енгил машиналарда ҳам меҳмонлар келишди. Келинни аввало уйга олиб киришди ва уни кенг даврага олиб чиқишга тайёрлашди. Ранго-ранг қимматбаҳо сеплар гўшангани беади. Гўшангада қоровул бўлиб қолган бир каттароқ ёшдаги аёлдан бошқа қиз-жувонлар келинни катта даврага олиб чиқиб кетишди.

Базм бошланди. Содикхўжанинг кўзи билан қараганда, ҳозирча ҳаммаси рисоладагидек бораётганди. Жиянлари хушёр. Ҳар эҳтимолга қарши спорт мактабидан атайин пулга ёллаб олиб келинган каратечи йигитлар келин-куёв теварагида тансоқчилик қилишарди. Дастурхонларда ноз-неъматлар тўкин, тўйгунча еб-ичиш мумкин...

Лекин кўчанинг у ер – бу ерларида, гўзапоялар ғарами устларида қишлоқнинг йигитлари тўда-тўда бўлиб ҳам улфатчилик қилишмоқда. Улар орасида Содикхўжадан, Махмуддан аламзада бўлган йигитларни ҳам, Зебузарнинг синфдошларини ҳам, Султонанининг хайрихоҳларию, Саиднинг дўстларини ҳам учратиш мумкин эди. Шоиранинг кўзлари ҳам алаи-жалаи боқарди.

Ичкаридаги базм овози оламини тутар, лекин бу йигитларнинг қулоғига бегона, чўлнинг чивинидек аҳамиятсиз эди.

Бу пайтда Султонани тўйга келишни хаёлига ҳам келтирмади. Базмдаги кўшиқ овози унинг юрагига найза бўлиб санчиларди. Ниҳоят, дил яраси азобидан ўзини қаерга қўйишни билмай, кўчага чиқди ва

умрида ҳали оғзига олмаган ароқдан дўконда тўйиб ичиб, қайтиб келиб ухламоқчи бўлди. Шу мақсадда гузардаги дўконга кирди. Ароқ олди-да... унинг оғзини очиб шу ердаёқ сипқормоқчи бўлди.

– Бу ерда ичиш мумкин эмас, – деди Сардор исмли дўкондор жиддий.

– Пулини тўлаганимдан кейин ўзим биламан, – деди Султонали норози оҳангда.

– Хой ака, гап пулда эмас. Ароқ ичгингиз келса ана бойникига тўйга боринг, икки машина туширди. Тўйгунингизча ичаверасиз.

– Мен ҳар қанақа пес-моховларнинг тўйига бормайман, билдингизми?

Сардор бир оз ўйланиб, алланималарнидир эсладими, «Э-ҳа, тушунарли», – деб қўйди.

– Нимаси тушунарли? – жаҳли чиқди Султоналининг.

– Узр, ака, ярангизга билмай туз сепиб қўйибман. Мана бемалол, ичаверинг, – деди у стакан узатиб, шўр бодрингдан олдига олиб қўйди. – Хафа бўлманг. Бу Махмуднинг ифлослигини ҳамма билади-ку. Худо бор, ўзи жазолайди ҳали.

Султонали индамади. Ароқни стаканга ҳам қўймай, шишаси билан даст кўтарди ва деярли бўшатиб қўйди.

– Хой, нима қияпсиз?! Бунақа ичувчи эмас эдингиз-ку! – деди дўкондор ва хавотир олиб унинг олдига ўтди. – Тўғри уйингизга бориб ётинг, хўпми? У ёқ-бу ёққа юрманг, Бой ака бир тўда милиционерларни ҳам чақиртирган, балога қоласиз. Ақлингизни йиғиб олинг, йигит! – деди ва Султоналининг елкасини самимий силаб қўяркан, хаёлан: «Бечорада синглисининг алами бор шекилли», деб қўйди.

– Хўп, раҳмат, – деди Султонали ташқарига чиқаркан. Дўкондор унинг орқасидан хавотирли қараб қолди.

Йигит уйига томон кетди ва шариллаб оқаётган сувдан юзини ювиб олмоқчи бўлди. У ерда эса Зебузарнинг бир гуруҳ синфдошлари кичик давра куриб ўтиришарди.

– Қаранглар, Султонали ака келяпти-ку, – деди бирови.

Султонали бу гапни эшитди, лекин атайин уларни кўрмаганликка олиб, тебраниб ўтиб кетаверди.

– Хой, – деди кимдир, – шунақаям латта бўладими одам, биров сингисини зўрлаб, бошқага уйланаётган бўлса-ю!..

– Тс-с, эшитиб қолади, – деди бошқа йигит.

– Эшитса эшитар. Мард бўлса Зебузарнинг шаънини химоя қилсин... У кизда нима айб?!

Султонали тўхтади. Ароқ унинг миясига гупиллаб ургандек туюлди, сигарета чеккиси келиб қолди ва шу баҳона билан йигитларнинг олдига борди:

– Сигареталаринг борми?

– Ҳа, бор, – дея бирови сигарета узатди ва ўт тутди.

– Тўйга бормай нима қилиб ўтирибсизлар?

– Бизни бошлаб борадиган одам йўк.

– Мана, мен-да бошлаб борадиган. Ахир, бугун синглимнинг тўйи-ку...

– Сиз мастсиз, уйингизга кетинг, ака – деди йигитлардан бири.

– Йўк, – деди Султонали. – Мен маст бўлсам ҳам мардман, сенларни тўйга олиб кириб маишат қилдирмасам одаммасман. Қани, кўрайлик-чи, Маҳмудбек бизни қандай меҳмон қиларкин. Кетдик, юринглар! – деди у буйруқона оҳангда.

Йигитлар бир тўда бўлиб тўйга жўнашди. Уларни куёвнинг жўралари ўрнида кўриб тўйхонадагилар эхтиром билан кутиб олишди ва даврадаги жойлардан бирига ўтказишди.

Куёвнинг кўзи Султоналига тушди ва юраги негадир ўт олаётган «булдозернинг моторидек» потиллаб кетди. Бу ҳақида шу заҳотиёқ ёнидаги жўрасига пичирлаб маълум қилди. У «парво қилма» дегандек бўлди. Базм авжига чиқиб, қистир-қистир бошланди, пуллар ёмғирдек ёғарди.

* * *

Бу пайтда Шоира бир сирли пакирга бензинни бемалол қўйиб, қопқоғини ёшиб олганича, келиннинг гўшангали уйига томон йўналган эди. У гўшангага кириб борганида, келин томондан келган аёл ҳам ташқаридаги базмни дераза орқали мириқиб томоша қилаётганди. Шоирани келганини кўриб қувониб кетди.

– Вой, сув олиб келдингизми-а? Айланай сиздан. Анави четга қўяверинг. Келинг, раҳмат, умрингиздан барака топинг.

– Сизга чой-пой олиб келайинми, холажон?

– Йўқ, раҳмат, қизим. Агар малол келмаса бир зум шу ерда ўтириб турсангиз. Мен бир ховлига чиқиб шамоллаб келардим.

– Вой, бемалол...

Лекин аёл қизнинг кўзларига қараб иккилангандек яна туриб қолди.

– Айбга буюрмайсиз, бу ердаги нарсалар жа қимматда. Сиз халиги... куёвимизга қарашлимисиз, ишқилиб?

– Ха-ха, мен у кишининг жиянлари бўламан. Исмин Шоира.

– Вой, шундайми? Шоирахон қизим, хушёр бўлинг-да, тагин бирор кийимликни ўғирлаб қўйишмасин. Яна бирор соатдан кейин ҳаммаси тугайди. Келин-куёв гўшангага киришади, апоқ-чапоқ бўлишади, кейин мен чиқа олмай қоламан-да, айланай.

- Сиз бемалол чиқиб келавинг, мен қараб тураман.
- Бўлмаса эшикни ичидан қулфлаб ўтиринг, десам хафа бўлмайсизми?
- Э, йўк, бемалол.
- Хўп, шунақа қилинг, бегоналар кирмасин, хўпми?
- Хўп...

Аёл шошилиб чиқиб кетди. Шоира келиннинг сепларига бир қатор назар солди ва эшикни қулфлаб, пакирни беихтиёр қўлига олди. Ҳар бир осифлик кийимликларда дугонаси Зебузарнинг қиёфаси акс этарди. «Сувингни менга сеп», дер эди дугонаси қикирлаб кулиб. «Сева кол...» Шоира унга қараб, «Мана сенга!» дея сева кетди. «Мен бу ердаман... Мен бу ерда...» дер эди Зебузар бир у кўйлак, бир бу кўйлак ортига яшириниб оларди. Гох сандик, гох кўрпа устида кўриниб, кулиб қочар, Шоира эса уни гўё қувиб, “сув” сепарди.

Шу маҳал тўйхонада бирдан чирок ўчиб қолди. Буни одатдай ҳол деб ўйлашди...

Саиднинг энг яқин дўсти Тоҳир қишлоқда монтёр эди. Унинг ҳам Саиднинг бошига солган ишлари учун Маҳмуддан алами бор эди, албатта. Шунинг учун базмнинг энг авж жойида атайини чирокни ўчириб қўйди. Тўйхонани хуштакбозлик, бақир-чақир тутиб кетди.

– Монтёрни топинглар! Бу нима қилиқ? Бўлинглар тезроқ! – дея хайқирди Содикхўжа ва эртароқ унинг ҳам оғзини мойлаб қўймаганидан афсусланди.

– Ишқилиб ёнармикин, ёнмаса тўйни тўхтатиб қўявериш керак! – деди кимдир.

– Бизлар энди ўйнаяпмиз-ку, тоғажон, – деди келин томондан келган қизлардан бири.

– Ҳозир, бир зум дам олиб, сабр қилинглар. Албатта ёнади.

– Движок ёкиш керак! – дея кичкирди кимдир.

– Бўлинглар тез, клубдагини олиб келинглар! – деди биров.

Кимлардир движок олгани чопишди.

– Тохир уйида йўқ, шаҳарга кетган экан, – деб қолди кимдир.

– Оббо, – дея хуноби ошди Содикхўжанинг. – Унда давранинг ўртасига тез гулхан ёқинглар!

– Узум бор-ку, отахон.

– Қуриса-қурир, парво қилма! – дея кичкирди тўй эгаси.

Ўртага ғўзапоя уюлиб улкан гулхан ёқилди. Муסיқачилар доира чала бошлашди. Базм энди микрофонсиз паст овозда давом этди. Кайфи ошган Султонали ҳам ҳеч қутилмаганда ўртага чиқиб ракс туша кетди. У йўрғалаб келин-куёвга рўбарў бўлиб қолганини кўпчилик пайкамай ҳам қолди.

– Хой, куёв бола, менга кистирмайсизми? – деди у Махмудга қараб муқом қилиб.

Махмуднинг ёнидаги жўраси ҳам чироқ ташвишида қаёққадир кетиб бўлганди. Атрофга аланглади – тансоқчилар ҳам негадир кўринишмасди. «Хай майли, пул берсам нари кетар» деб, ёнидан бир қанча пул чиқариб унинг қўлига узатди. Лекин ўйнаётган Султонали пулни қўлига олмади ва бўйинини чўзиб, «қистир!» деган маънода бошини энгаштирди. Нонлож, Махмуд пулларни унинг шапкасига қистирди. Қистирдию балога қолди. Султонали унинг ёқасидан ғиппа бўғди-да, тўсатдан ўзига қарата қаттиқ тортиб, столни ағдариб юборди ва куёвни тагига босиб олиб дўппослай кетди. Қий-чув, бақир-чақир авжига минди. Ур-йикит, тўс-тўполон бошланди.

Бир ёқда Зебузарнинг синфдошлари столларни аямай ағдаришди. Электр чироғи ўчиб қолгани учун ёпилган эшикни қидириб топа олмай Шоира, гугурт чақиб шам ёқди. Ташқарида тўс-тўпалон бошлангани учун келинни

тез гўшангага олиб киришни мўлжалладилар. Эшик қаттик тақиллади. Шоира эшикни очди. Токчада қўйилган шам ағанаб тушди ва тез оловланиб латта-путталарга ўт илашиб кетди. Аёллар қичқириб ташқарига отилишди.

Ёнғин бошланди. Шоира гуриллаб ёнаётган олов ичидан чиқиб омон қолди. Аланганинг ели энди тезлик билан қўшни хоналарга ҳам ўта бошлаган, томдаги шиферлар аланганинг тобидан даранглаб замбаракнинг ўқидек атрофга отилмоқда эди. Келинни ховли томон судрашди.

Кимлардир автобус ва енгил машиналарнинг ойнасини чил-чил синдира бошлашди. Қоронғида ким ким билан олишаётганини билиб бўлмас, хотин-халаж дод солиб турли тарафга қочмоқда эдилар. Базм бир зумда тўс-тўполонга айланди.

Содикхўжа нима қиларини билолмай у ёқдан бу ёққа югурар, одамларни ёнаётган уйини ўчиришга даъват этар, лекин унга ҳеч ким қулоқ солмасди.

Участка нозирини бир ёқда ёнғин, бир ёқда ур-йикитдан довдираб қолди. У чопиб кўчага чиқди ва машиналарнинг пачоқланаётганини кўрди. Қоронғида кимдир унинг бошига таёқ билан туширганди, кўз ўнги қоронғилашиб кетди ва бир четга аранг чиқиб олиб, рация орқали хабар берди.

– Алло, мен Шўрқишлоқдан ўн биринчиман! Бу ерда бир тўда қуролланган экстремистлар уйларга ўт қўйишяпти. Мениям яралашди, эшитяпсизларми, алло...

Жавоб келди:

– Ўн биринчи, хаммаси тушунарли. Ёрдам кетди, кутинг...

Султоналини Махмуддан қанча ажратишмасин, унинг бўйинбоғини кўлига ўраб бўғиб олган, нафаси қайта бошлаган куёвтўрани тўхтовсиз дўппосланмоқда эди.

– Мен сенга уйланишни кўрсатиб қўяман. Мана сенга!

– Қўйвор, уни ўлдириб қўясан-ку! – деб маст куёвжўралар ёрдам бериш учун қоқилишиб, йиқилишди.

Қўрқиб кетган келиннинг сутдай оппоқ либоси ховли тупроқ-чангида расвоси чикди. Шифер парчаларидан бири келиннинг бошига тегди ва у ҳам ўзидан кетиб йиқилди.

* * *

Бир соатлардан сўнг Шўркишлоққа ўт ўчириш ва «Тез ёрдам» машиналари етиб келди. Лекин ўтни ўчириш учун тиркаб қўйилган машиналар орасидан ўтиб бўлмасди. Бунинг устига одамлар ур-йиқит билан овора. Энди бошбоқсиз қолган маст йиғитлар ўт ўчириш машиналарини ҳам пачоқлашга қўл уришди. Сув зарбини одамларга қаратишга тўғри келди. Милиция нозири юқорига хабар қилиб, зудлик билан махсус отряд юборишларини сўради. Ҳадемай кора ниқоб кийган қуролли аскарлар етиб келиб, дуч келганини савалаб берк машиналарга юклашга киришишдилар.

Шўркишлоқ тўполони то тонггача – Зебузарни тўлғоқ тутиб туғиб олгунича давом этди.

Ҳеч нарсадан хабарсиз куёш яна ўз заррин нурларини сокин соча бошлади. Шунда вайронагарчилик асоратлари ўзининг ваҳимали кўринишини намоён қилди. Зиёфат қолдиклари, ичилган, ичилмаган синган-синмаган шишалар, пачоқланган идишлар, тутаётган гиламу кўрпачалар, тупроққа қоришган, пачоқланган машиналар гўё урушдан кейинги ҳолатни эслатиб турарди. Еру кўкка аёлларнинг йиғи-сигиси, қарғишлари, эркакларнинг бўралаб сўкишлари чуғурчукларнинг тонгги овози билан уйғунлашиб кетмоқда эди...

Хуллас, бу тўй Шўркишлоқнинг шўри бўлди. Бу ўша пайтда тўлғоқ тутиб ётган Зебузарнинг илтижосимиди

ёки кўллари бир оз куйиб шифохонага олиб кетилган Шоиранинг рухий исёними, Чўлпонойнинг қарғишими ёки Яратганнинг жазосими? Ҳеч ким бу ҳодисанинг замнига етиб бора олмади. Бу тугунни ечиш фақат бир канча терговчилар, прокуратура ва суд ходимларининг зиммасига юклатилди.

Ўша тунда махсус гуруҳ Султонали ва унинг яқинларини тутиб олиб келиб, ертўладаги камерага тикиб кўйишди. Улар орасида ҳақиқий оломондан чиққанлар ҳам, мастликда нима иш бўлганини англамаган, довдираб оломон орасида тасодифан қолган меҳмонлар ҳам бор эди.

Шундай қилиб, Шахлохон Шўркишлоқдан иккинчи бор «ёр-ёр» бўлиб қайтиб кетди. Унинг уйига бир ахволда хор-зор бўлиб қайтиб бориши отаси Собирҳожининг ғазабини ҳиқилдоғига келтирди ва масаланинг тагига етишга қатъий бел боғлади.

У аввал яхши адвокат ёллади. Унинг даъво аризасига мувофиқ жиноий иш кўзғатилди. Ўзи ва қизи кўрган моддий ва маънавий зиённинг ундириб берилишини талаб қилди.

Собирҳожини фақат бир савол қизиқтирарди: «Нима учун тўй бузилди ва бунинг асл сабабчиси ким?»

Қудаси Содикхўжа эса юрагини чангаллаб касалхонага ётиб олди. Уни ҳам тушунса бўларди. Чунки у энди бор хонумонидан айрилди. Лекин тез орада ўзига келиб олди ва укасининг уйида яшай бошлади.

Кишлоқдаги машъум воқеалардан беҳабар бўлган Зебузарни ўша кунни оғир тўлғоқ тутганди. Унинг кўз олдида негадир зўравон Маҳмуднинг башараси, дугонаси Шоирахоннинг ҳадеб: «Маҳмуд акам сени яхши кўради. Сенга уйланади! Агар уйланмаса мен унинг уйига ўт кўяман!» дея қичқираётгани номоён бўлаверди.

Алжираётган Зебузарнинг ва гўдакнинг ҳаётини сақлаб қолиш учун узоқ уридилар. Ниҳоят, тонгга яқин у қиз туғди. Зебузар қизининг исмини Бокира деб атади.

Собирхожи аввалига қудаси Содикхўжага раҳми келиб, уни йўқлаб касалхонага, сўнг укасининг уйига бориб кўргани келди. Башараси кўкарган куёвини кўриб ачинди. Мазкур фалокатнинг асл сабабчиларини, албатта аниқлаб, уларни жазога тортиришга ва ҳар икки томон кўрган зарарларни ундиртириб олишга сўз берди. Унинг назарида бу ишни Содикхўжани кўра олмайдиган бир гуруҳ душманлари уюштиргандек эди, лекин воқеалар ривожини бутунлай бошқача тус олди. Рашид ака Маҳмудни қизининг номусига тегишда айблаб, қолаверса, тергов қилинаётган ўғли Султоналини қўйиб юборишларини сўраб судга даъво аризаси киритди.

Тўсатдан кўзлари кўкарган куёвини ҳам ҳибсга олиб кетишганини эшитган Собирхожи дастлаб бу ҳолатни тушуна олмади. Бу ғояни ҳам дўстининг душманлари уюштирмоқда, деган ўйга борди ва бу ҳақида аниқроқ билиш учун Андижондан туман прокуратурасига етиб келди.

Бош терговчи Қосимов унинг мақсадини тушунди.

— Ҳожи ака, — деди у босиқлик билан, — сиз фақат тўғри тушунинг. Бу ерда қудангизнинг, куёвингизнинг ҳеч қандай душманлари йўқ.

— Унда нима гап?

— Ҳозирча бир нарса дейиш қийин. Лекин биз аниқлаяпмиз. Яқин кунларда билиб оламиз.

— Ука, сиз мужмал гап қилманг. Наҳотки, бир неча оила хонавайрон бўлиб кетаверсаю, қонун ҳимоячилари қўл қовуштириб ўтираверсаларинг?

— Ҳожи ака, биз ишлаяпмиз.

— «Ишлаяпмиз» эмиш, олтмишта йигит ертўлада ўтирса. Жабрдийда куёвимизниям ҳибсга олган бўлсангизлар, бу қанақа гап? Адолат борми ўзи?

– Бор.

– Уларни нега ушлаб турибсиз, бўлмаса?

– Тез орада куёвингиздан ташқари ҳаммасини қўйиб юборсак керак.

– Нима?! Лекин тушунмадим. Ахир, бу ўлганнинг устига тепган билан баробар эмасми?

– Куёвингиз жабрдийда эмас, у айбдор!..

– Нега?

– Ўзингизни босиб олинг. Мана, унинг устидан даъво аризаси тушган, – деди Қосимов қоралама қилинган қоғозларни «тап» этиб қўяркан.

– Ариза дейсизми?

– Ҳа. У бировнинг қизини номусига тегиб, яширинча уни никоҳига олган ва сизнинг қизингизга уйланаётган экан. Бунга нима дейсиз?

Ҳожининг ранги оқариб кетди. Пешонасидан совук тер чиқиб, қўллари титрай бошлади.

– Йўғ-е, рости биланми?

– Хали ҳаммасини аниқлаганимизча йўқ. Тўй, менимча, айнан шу сабабдан бузилган. Қизнинг шаънини унинг яқинлари химоя қилишган. Шоира исмли қиз ўша қизнинг яқин дугонаси бўлган. Уйга ўша ўт қўймоқчи бўлган экан, лекин шам афанаб, ўт тушибди. Ҳозирча шу. Энди бораверинг, ҳаммасини судда билиб оласиз. Ишимизга халақит берманг, қўлингиздан келса ёрдам қилинг!

Собирхожи ўзининг тепасидан тегирмон тоши юмалаб ўтиб, ровлаган калласи обжувозда тиқиллаб янчилаётгандек ҳис қилди...

У прокуратура биносидан чиқиб, кўчада узок қотиб туриб қолди. «Вой ифлос-ей!» – деди у ўзига келиб ва қўлларини мушт қилди. – «Вой палакат-ей!» Бир оз тургач, осмонга қўлларини чўзиб, кўзларига ёш олиб илтижо қилди:

– Эй, яратган Эгам! Ўзингга шукур, қизимни ўз паноҳингда асраганингга шукур, бадном қилмаганингга шукур!..

Бир оз ўтгач Собирхожи яна Қосимов ҳузурда пайдо бўлди.

– Яна нима гап?! – деб сўради терговчи «ишлагани қўясизми?» деган маънода.

– Айтинг, ертўладаги йигитларни қўйиб юборишсин. Уларга раҳмат айтишим керак. Лекин даъво аризам бўйича ҳамма зарарларни қудамдан ундиришга изн берсангиз.

Терговчи узоқ ўйланиб қолди.

– Ҳа, гапингизда жон бор, – деди у ниҳоят тилга кириб.

– Лекин ҳаммасини қўйиб юбора олмаймиз. Тўполоқни бошлаганлар барибир тегишли жазосини олади.

– Улар ким?

– Жабрланган қизнинг акаси – Султонали.

– Унда ҳам айб йўқ, – деди хожи ўйчан.

– Яна қишлоқ монтёри. Лекин чироқнинг ўчишида у айбдор эмас экан.

– Ким ўчирган экан?

– Саид исмли йигит. У ўша жабрланган қизни яхши кўраркан. Совчи ҳам юборган экан.

– Унда ҳам айб йўқ...

– Ҳа, лекин жамоат тартибини, қишлоқ осойишталигини бузишган, давлатга зиён етказишган. Лекин буларнинг ҳаммасига асосан бир киши сабабчи.

– Ким экан у?

– Қудангиз Содикхўжа.

Собирхожи терговчининг кўзига ҳайрон тикилди.

– У манмансираб спиртли ичимликларни ҳаддан зиёд кўпайтириб юборган ва жамоат тартиби бузилишига сабабчи бўлган.

– Албатта, – деди хожи унинг гапини тасдиқлаб, – у, шунингдек, имонини ҳам йўқотган. Бўлган ишни яшириб, бизни алдаган. Қизимнинг бахтсиз бўлишига бир баҳя қолибди. Уни худо асрабди. Лекин куйган қизга жабр бўлибди. Жасур қиз экан. Мен унинг оиласидан ёрдамимни аямайман.

– Ҳа, тўғри. Энди ҳамма гап жабрдийда Рашид аканинг қизида қолди. Биз уни қидиряпмиз.

– Ие, у йўқми ҳали?

– Шаҳарда эмиш, суд жараёни бошлангунча албатта топиб келамиз.

Собирхожи «афсус» дегандек, бошини сарак-сарак қилди.

– Ўша, Маҳмудни менга бир кўрсата оласизми?

– Нега?

– Қўрқманг, ҳеч нима қилмайман. Унда бир гап бор.

– Жиддий гапиряпсизми?

– Ҳа, бунга ҳаққим бор.

Терговчи алланечук бўлиб кетди ва қаёққадир кўнғироқ қилди. Бир оз ўтгач, хонага кўлига кишан солинган Маҳмудни олиб киришди.

Ҳожи унинг кўзларига тик боқди. Маҳмуд кўзларини ундан олиб қочди.

– Кўзимга қара!!!

Маҳмуд аранг бошини кўтарди.

– Хайф сенга йигитлик. Тфу!.. – дея башарасига карата тупурди-да, хонадан шиддат билан чиқиб кетди.

ЯНГИ «ҚЎШМАХОНА»ДА

Орадан икки ой вақт ўтди. Суд жараёнлари давом этарди. Асосий жабрланувчи деб топилган Зебузар судга келмади. Тўғрироғи, уни топиша олмади. Чунки

Ўғлини кутқариб қолишнинг ягона чораси деб билган Содикхўжа Сурмахонга бор-будини бериб, Зебузарни бошқа жойга кўчиришни қаттиқ илтимос қилганди. У берган пулга Сурмахон кўп қаватли уйлардан уй сотиб олди ва у ерни ҳам ўз мақсади йўлида кейинчалик кўшмахонага айлантиришни режалаштирди.

Туғруқхонадан чиққан Зебузарни тўғри янги уйга келтиришди ва унга болалар хонасини ажратиб беришди. Суд жараёнлари ўтиб кетгунча Сурмахон ҳам шу ерда яшай бошлади. У Зебузарга елиб-югуриб қаради ва сохта меҳрибонлигини кўймади. Лекин она-бола зарурати, овқату дори-дармонни, ижара ҳақи, гугуртни ҳам: «ҳисобли дўст айрилмас, бир куни берарсан» дея, Зебузарнинг кўз ўнгида бир «темир дафтар»га ёзиб кўярди. Ҳадемай Зебузар қарзга ботди, ҳеч ким ундан хабар олмас ва пул бермасди. Фақат Дилбаргина бир ойдан сўнг нима сабаб биландир келиб, унинг бу ердалигини билиб қолди. У Бек билан бирга Сурмахоннинг олдига келишганди. Сурмахон эшикни устидан қулфлаб, улар билан бирга кетди. Шу кетганча бир ҳафтадан кейин келди. Зебузар ёлғиз боласи билан уй ичида қамалиб, оч-наҳор қолиб кетди.

– Менга қара, – деди Сурмахон кела солиб, – ҳурмат ҳам энди эви билан, қарзларингни қачон узасан?

– Билмасам, – деди Зебузар аранг.

– Сендан умуман уйингдагилар воз кечибди, деб эшитдим. Отанг оқ қилганмиш!

– Нима?!

– Эшитганинг. Эринг ҳам бошқага уйланганмиш, тўй ҳам бўлибди.

– Йўр-е...

Зебузар боласини бағрига маҳкам босганича остонада беҳол ўтириб қолди.

– Энди сенинг ҳеч кимга керагинг йўқ. Уйга қайтиб боришни ўйламай кўяқол. Қишлоқда ҳамма сени фоҳиша бўлиб кетган, деб билишаркан..

– Ахир, мен...

– Хоҳласанг ҳам, хоҳламасанг ҳам номинг қора бўлган. Энди бу ёғига болангни ўйла. Хоҳласанг, қарзингни тўлагину кетавер, лекин тўламагунингча...

– Ишлаб пул топаман, опа.

– Ҳа, менинг хизматимни қилсанг, айтганларимни бажаришга рози бўлсанг ҳозироқ озиқ-овқат, боланг учун нима керак бўлса олиб келиб бераман.

Зебузар иссиқлик тошиб қизариб кетган боласига тикилди. Унинг тагини алмаштиришга таглик ҳам йўқ, егулик, уст-бош ҳам, ҳатто ювинтиришга совун ҳам йўқ эди. Овқат емай қўйганига анча бўлгани учун сути камайиб, кўзлари киртайиб қолди. Шу аҳволда қаергайм борарди? «Наҳотки, ота-онам мендан воз кечишган бўлса? Ҳа, мен ўшанда Маҳмудга изн бериб уларнинг дилини оғритдим, ўгай онамни келтирмай анча эркаликлар қилдим. Демак, Маҳмуд мени талоқ қўйгач, ўзидан қўшиб уларга нима деса дегандир», дея кўнглидан ўтказди қиз.

– Нима юмушингиз бор? Фақат боламга керакли нарсаларни олиб беринг. Нима десангиз бажараман.

– Ҳўп, яхши. Мен ўзим билиб кечки пайт керакли нарсаларни олиб келаман, тушундингми? Ма, манави совун-шампун, яхшилаб ювиниб ол.

– Қорним жудаям оч қолди. Болам ҳам...

– Ў-ҳў, мана иккита нон, ҳали кўрасан, кўп нарса олиб бераман.

– Ёзиб қўясизми?

– Албатта-да. Ташвишланма, сени ўзим қиз қилиб оламан. Боланггайм қарашаман. Бу дунё ғанимат, инсон

шунақа пайтда бир-бирини кўллаши керак. Агар менга садоқат билан хизмат қилсанг, кейинчалик мана шу уйни номингга ўтказиб бераман, хўпми?

Зебузар нонни тез олиб, уни катта-катта тишлаб чайнарган, ҳозир баҳслашишнинг ўрни эмаслигини, балки нима деса «хўп» дейиш кераклигини биларди.

Сурмахон бундай «қирчанғи йўрға»ларни фақат оч кўйиш усули билан йўлига юргизиш мумкин, деб биларди. Ҳозир ҳам найранги иш бераётганидан ичида ғурурланиб, узун қошлари чимирилиб кетди.

Кечга яқин Бек келди. Унинг қўлида иккита катта сумка бор эди. Хонанинг ичи сигаретанинг аччиқ тутунига тўлди. У кирдию дарров эшикни ичидан қулфлаб олди.

– Қалайсизлар, катта бўляпсизларми? – деб сўради пичинг қилиб.

– Шукур, раҳмат. Сурмахон опа келмадиларми?

– Ишлари чиқиб қолибди. Мана буларни олиб келишни менга буюрди, – деди у сумкаларга ишора қилиб ва хоналарни айлана бошлади. – Ў-хў, уй зўрку, энди буни жиҳозлаш керак. Совқотмаяпсизларми?

– Йўқ. Фақат бир ойнаси синиқ экан, шамол қиряпти.

– Ҳозир-да, бошлаймиз. Мен ана шунақа майда-чуйда камчиликларни тўғрилаб бераман. Сен бирор нарса пишир. Бирга овқатланамиз, хўпми?

– Хўп, – деди Зебузар итоат билан, лекин йигитнинг бошқа нияти борлигини ҳам юраги сезиб, ўзини нохуш ҳис қила бошлади. «Нима қилсам экан? Қандай қилиб уни кетказиб юборсам экан? Гарангман-да, ўша ойна синиғини бекор айтибман. Ўзимга ўзим яна ташвиш орттирдим» дея ўзини койиди.

Ҳадемай овқат ҳам пишди. Чўмилтирилган чақалок жимгина ухламоқда эди. «Бечора болам, онаси тўй кўрмаганидек унга ҳам бешик кўриш насиб қилмади...» Зебузар кўзларига ёш олди ва йиғлаб овқатни сузди.

– Ие, ха, йиғлаяпсанми? Қўй, хафа бўлма. Ўша тасқарани бошингга урасанми? Хали ёш, гўзалсан. Менга ёқасан... – дея кулиб қўйди Бек.

Зебузар индамади, тайёрланган овқат ва чойни дастурхонга олиб келиб қўйди:

– Келинг, чой ичинг.

– Э, яшавор. Гап мана бундоқ бўпти. Мен ҳозир, – деди у ва тез бориб сумкадан бир коньяк чиқарди. – Ха, энди, мана бу чақалоқни, янги уйни ювмасак бўлмас...

– Мен ичмайман.

– Биладан. Мен зўрламайман, яхши биласан-ку.

Зебузарнинг иштаҳаси энди бўғилди. Кўз олдига ўша тарвузпоядаги Маҳмуднинг куч ишлатгани намоён бўлиб, оғриқни яна бир бор танасида ҳис қилиб, қалтираб кетди.

– Қўрқма. Мен сенга тегмайман.

Зебузарнинг кўнгли анчагина таскин топди. Бекнинг ўзи икки пиёлани бўшатди ва чўнтагидан махоркага ўхшаган бир нима чиқарди-да, папироснинг тамакисини тўкиб ташлаб, ҳафсала билан чертиб, бошқаса тамаки солди.

– Мундоқ, бирор нарса десанг-чи, одамни хит қилмай, – деди у.

– Нима дейман?

– Дардларингни айт, ёзиласан.

– Фойдаси йўқ.

– Кел, мана бундан озгина ичиб ол, иштаҳанг очилади, боланг ҳам яхши ухлайди.

– Йўқ, раҳмат.

– Ҳой, бундан кейин биз битта командамиз, яъни битта одаммиз, билдинг. Шунинг учун энди бундан буёнига бир-биримизни суяшимиз керак, – деди ёнбошлаб олган Бек тайёрланган папиросидан чуқур тортиб оғзидан чиққан тутуни бурни орқали яна қайта симираркан.

Хонани кандайдир бўғиқ тутун коплади. Зебузар туриб деразани очиб юбормокчи бўлиб ўрнидан кўзгалди. Лекин негадир оёқлари ўзига унча бўйсунмаётганидан хайрон бўлди.

– Қаёкка?

– Форточкани очиб кўяй.

– Кўявер, ўтириб овқатингни е. Менга қара, мана бундан бир хўпла, гап бор. Ол, деяпман! – деди у ўшқириб.

Зебузар коняк куйилган пиёлани беихтиёр кўлига олди.

– Хуллас, бугундан бошлаб Сурма опа онанг; мен акангман. Мана бу кошона сеники. Энди сендан ўзим хабар олиб тураман, зўравонлардан химоя қиламан... Биров сенга нинг деса абжағини чиқараман, тушундингми?

– Ха...

– Бўлмаса, ол. Мендай аканг борлиги учун ол.

Зебузар ноилож бир хўплади. Қандай бўлмасин, йиғитнинг айтганларини қилиб, бу ердан уни тезроқ кетказиб юборишни ўйлади.

– Акажон, – деди бир оз ўтгач киз ўз ўйлаган режасини ишлатиб кўрмоқ учун. – Кеч бўлиб қолди, энди бора қолинг.

– Хўп, – деди Бек чўзиб. – Мени хайдаяпсанми? Акангни-я?

– Ха, ўзингиз айтдингиз-ку, «Чилланг чиқсин» деб.

– Воҳ! – деб юборди Бек хурсанд бўлиб. – Лекин чиллани «хийла»сиям бўлади.

– Бирор кунни Дилбарни олиб келинг, ўшанда гаплашайлик. Жуда зеркиб кетдим, илтимос.

– Хўп. Хўп, жонидан, – деди у ва ўрнидан кўзгалмокчи бўлди. Лекин тура олмади. Зебузарга «Мени турғазиб кўй» – дея ишора қилди.

Хурсанд бўлиб кетган киз ирғиб ўрнидан туриб, унинг кўлидан тортмокчи бўлди. Негадир зил-замбил

оёқларини кўтара олмай аранг кадам ташлади. Бек унинг бу ҳолатини кўриб, «хохо»лаб кула бошлади, киз ҳам беихтиёр қўшилди. Зебузар йигитнинг қўлидан тортди, йигит эса унинг ўзини тортиб олди. Бир фурсат ичида қизнинг гулдек жуссаси йигитнинг бақувват исканжасида типирчилади.

* * *

Тергов-суриштирув ишлари ва суд жараёнлари узок чўзилди. Асосий гувоҳ ва жабрланувчи деб ҳисобланган Зебузарни топа олишмади. Сурмахон ўзининг кўрсатмаларида ижарага турувчи бу қизни эри келиб талоқ қилиб кетгач, онаси келганини, туғишидан бир ҳафта олдин эса тошкентлик бир йигит келиб «Унинг акаси бўламан» деб олиб кетганини ёзиб берди.

Мазкур баёнот инобатга олиниб, Маҳмудга қўйилган айб исботланмади. Аксинча, уни жабрланувчи сифатида кўриб, қўйиб юборишди. Тўйнинг бузилишига асосий айбдорлар сифатида Султонали ва Саид тан олинди. Чунки Саид монтер дўстининг ҳеч қандай айби йўқ эканлигини, балки унинг чўнтагидан подстанциянинг калитини ўғирлаб қасддан чирокни ўчирганлигини бўйнига олди. Ёнғин сабабчиларидан бири Шоира эканлиги меҳмон аёлнинг кўрсатмаси ва ашёвий далиллар билан тасдиқланди. Шундан сўнг тўполонда иштирок этиб қўлга олинган барча йигитлар Собирҳожининг саъий-ҳаракати билан озод этилди. Собирҳожини қилган барча тўй харажатлари ва зиёни «қудаси» Содикхўжадан ундириб бериладиган бўлинди. Саид ва Шоирани уч йилга, Султоналини эса беш йилга ҳукм қилишди.

Суд раиси ҳукмни ўқиб бўлгач, айбдорларга охириги сўз берилди.

— Мен ўз айбимни тан оламан ва бу ишим учун

хамқишлоқларимдан узр сўрайман, – деди Саид ва кўнглида «Мен Зебузарни севардим» деб айтмоқчи ҳам бўлди-ю, ўзини аранг тийиб ерга қаради.

Султонали суд залида ўтирган Маҳмуддан кўзини узмаган ҳолда ўзининг охирги сўзини айтди:

– Менинг устимдан ўқилган ҳукм жуда ҳам тўғри! Лекин Маҳмудга гапим бор. Хой, Маҳмуд! Мен қамокдан албатта, қайтиб келаман. Агар сен уйланадиган бўлсанг, билиб қўй, ахта қиламан!.. Чин эркак сўзим!

Залда шов-шув кўтарилди. Маҳмуд ўзини қаерга қўйишни билолмай қолди. Саид, Шоира ва Султоналини олиб чиқиб кетишди. Чўлпоной ва бошқа аёллар фарёд кўтаришди, Рашид аканинг эса қўллари муштланди. Чидай олмади, бир четда безрайиб турган Содикхўжага қарата ҳайқирди. Бу унинг ҳаётидаги илк нидоси эди:

– Хой, Содик пес...

– Хамма жим қолди. Залдан чиқиб кетаётганлар ўринларида такка тўхтади. – Бойлигинга тупурдим! Кўзимга кўринма! Агар сени яна қишлоқда кўрадиган бўлсам, ўлдирмасам эркак эмасман!

Барча «Ув!» деб юборди.

– Хай-хай, Рашидбек, ўзингизни босинг. Бу бир кўргилик, холос... – деди кимдир

– Йўк! – дея ҳайқирди Рашид ака. – Гапим гап, вассалом!

Унинг вазоҳатига ҳеч ким бас кела олмади. Чунки ҳозирги ҳолати – ўғлининг қамалиши, қизининг бедарак йўқолиши кўйдек ювош бу одамнинг қалбида исён тугёнини кўтарган, у шердек вазоҳатли эди.

Шундай қилиб, хонавайрон бўлган уйнинг омон қолган бир омборхонасида Маҳмуд онаси билан яшай бошлашди. Содикхўжа бўлса кўркқаниданми ёки орият кучими, қишлоқдан бош олиб чиқиб кетди. Айтишларича, у аҳолидан узок бўлган чўл ичидаги дала шийпонларидан

бирида ёлғиз ўзи яшай бошлабди. Унинг ерлари, бепоён боғзорлару теракзорлари, машиналари, мол-қўйлари сотилиб, суд қарори билан моддий ва маънавий зиённи қоплаш учун куда бўлмиш Собирхожигга ундириб берилибди. Болохонали, данғиллама уйининг ёнгандан сўнг қолган қора ёғочлари ҳозирда ҳам диёнатсизлик ва имонсизлик рамзи сифатида қишлоқ маҳаллаларининг бирида қаққайиб турган эмиш...

Энди Зебузарга қайтсак. Унинг чилласи ҳам чиқди. Бек ундан «хабар олиб турди». У уйланиб олмокчи бўлди. Бекнинг хиралик қилаётганидан Сурмахоннинг жаҳли чиқарди. Чунки оқибатда Бек уни ҳақиқатдан ёқтириб қолиши ва уйланаман деб қаттиқ туриб олиши мумкин. Энди режалари барбод бўлади-ку! Шунинг учун кўшмачи аёл Зебузарни албатта, бошқа йигитларга ҳам кўшиши керак, шундагина Бекнинг ундан кўнгли совийди. Ҳарҳолда уйланишни хаёлидан чиқаради, дерди Сурмахон.

ДИЛБАРНИНГ РЕЖАСИ

Сурмахоннинг шаҳардаги «манаман» деган ўғриказзоблар ва гиёҳванд бангилар ҳамда маиший бузук бойваччалар билан ҳам мустаҳкам алоқаси бор эди. Улар гиёҳфурушлик билан шуғулланишгани учун пулдорларнинг ўғил-қизларини бу ишга жалб қилишарди. Баъзан бу гуруҳ тоғ томондаги Оқ сой суви оқиб келадиган сўлим жойдаги бир бойваччанинг дала ховлисида тўпланиб «зиёфат» уюштиришарди. Бу маишатнинг бошқалардан фарқи шундаки, у ерда ҳамма ечиниб ич кийимида юриши қатъий қонун қилиб олишганди.

Кунлардан бир кун гуруҳ бошлиғи Иброҳимбек Сурмахонга мурожаат қилиб қолди. Сурмахон у ерни

яхши биларди, чунки ёшроқ, жононлигида уни ҳам олиб бориб туришганди ва ўшанда у Иброҳимбекнинг кўнглини ола билганди. Албатта, бундай хизматлар эвазига катта даромад келишини кўшмачи аёл жуда яхши биларди. Шу туфайли бу ишга у Дилбар билан Зебузарни тайёрлашга жазм қилди. «Бек бўлса уйни пойлаб, болага қараб ўтираверади», деган фикрга борди у ва ўз қароридан кўнгли тўлди.

Дилбарнинг эса алами ичида эди. У ҳаётини барбод қилган мана шу кўшмачи хотиндан қандай қилиб бўлса ҳам ўч олиш ва уни чув тушириб, Тошкентга – Асрорбекнинг хузурига Зебузар билан қочиб кетиш ҳақида ўйлаб юрарди. Сурмахоннинг «зўр иш» ҳақидаги режасини у эшитаркан, ўша фурсат келаётганидан дили хушнуд бўлди.

– Зебузарни йўлга сол. Энди ҳадеб таранглик қилавермасин. Худо хоҳласа, яхши хизмат қилиб берсанглар мен сенинг ҳамма қарзларингни, унинг қарзларининг ярмидан кечаман.

– Вой, ҳаммасидан ҳам кеча қолинг энди, – деди Дилбар эркаланганнамо.

– Кейинги маишатда қолганидан ҳам кечарман. Ўзларинг ҳам бир яйраб оласизлар-да. Бў дунёда ўйнаганинг қолади, қизим. Ана, Зебузарнинг қишлоғида бир қиз тўйда ўт қўйиб юборганмиш. Қамалиб кетибди.

– Вой, ким экан у қиз?

– Анави келиб туради-ку, Зебузарни қўйиб юборган Маҳмуднинг жияни эмиш.

– Вой, нега унақа қипти?

– Билмасам, қизим, ўша Маҳмуд бирор иш чиқаргандир-да.

– Вой, ер ютгур ит-ей. Гапингиз тўғри. Аслида у Зебузарниям номусига теккан экан.

– Энди юрибди гадой бўлиб.

– Нима, уни тўйинг бўлмадими?

– Тўйи бузилди. Келиннинг нарсалари ёниб кетди. Ҳаммасини тўлашди.

– Ажаб бўпти. Баттар бўлсин, – деди Дилбар қувонишини ҳам, ачинишини ҳам билолмай бу ҳақда тезроқ дугонасига етказиб қўймоқ пайида бўлди.

– Аяжон, мени Зебузарнинг олдига олиб боринг.

– Нима қиласан у ерда?

– Ахир, у... анави айтган ишингизга дарров кўнавермайди. Қовун тушириб қўямасин тагин.

– Ҳа, тўғри айтасан. Сен бўлмаса бир-икки кун у билан яша, уни «хизмат»га тайёрла. Билиб қўй, – деди Сурмахон Дилбарнинг қулоғига яқинроқ келиб, – у ерда ҳамма чўмилиш кийимида юради, тушундингми..

– Вой, сиз ҳамми?

– Ҳа, энди кемага тушганнинг жони бир-да, айланай.

– Лекин айтиб қўяй, мен ўлсам ҳам наркотик қабул қилмайман.

– Тўғри, бизнинг ишимиз уларга хизмат кўрсатиш. Чой-пойига қараймиз, супуриб-тозалаймиз, ҳа энди, бирортаси кўз ташлаб қолса «йўқ» демайсан-да, – деди Сурмахон «хи-хи»лаб кулиб.

– Бўпти, яхши тўлайдими, ахир?

– А, как-же... – деди Сурмахон чимирилиб.

* * *

Зебузар Дилбарни кўриб боши осмонга етди. Ўша тунни икки дугона то тонгга қадар дардлашишди. Бек нариги хонада қотиб ухлаб қолгач, Дилбар ўз режаларини унга бирма-бир баён қилди.

– Зебузар, бу бир имконият. Бунақаси камдан-кам бўлади. Таваккал қиламиз. Ҳаммасини ичириб, «ўчирамиз». Кийимларини бир хонага олиб чиқиб қўямиз.

Мен улар шубхага бормасликлари учун чалғитаман. Сен бизнинг устимиздан қулфлаб, ҳаммасининг пулларини оласан-да, кийимларини олиб чиқиб сойга оқизиб юборасан. Лекин ўзинг кийиниб олишни унутма. Кейин такси олиб уйга келасан-да, Бекка: «Сизни Сурмахон опа чақираяпти, тез бораркансиз» деб айтасан. Ундан болани оласану тўғри ойингикига жўнайсан. Болани у кишига ташлаб «хаё-хуйт» деб Тошкентга, Асрорбек аканинг олдига равона бўламиз. Мана у кишининг манзили.

Дилбар сумкачасини титкилаб, ундан бир ташриф қоғозини олди.

– Ма, олақол. Хужжатларимиз ўша кишида-ку. Пропискамизниям аллақачон тўғрилаб қўйган бўлсалар керак.

– Сурмахон ортимдан қувиб келиб ушлаб олса-чи?

– Ушлай олмайди. Мен буни ҳам ўйлаб қўйдим. Ўшанда Бек кетгандан кейин сен милицияга қўнғироқ қилиб, ўша «зиёфат» бўлаётган жойни, у ерда бир гуруҳ наркоманлар маишат қилаётганини хабар қиласан. Ҳаммасини қўлга олишиб, сур-сур бўлгунича биз Тошкентда бўламиз.

– Сен, ахир, қандай қилиб?

– Мен олдиндан бир жойга спортга кийимларимни яшириб қўяман. Кейин сизларникига бораман. Бизлар бирга ишга кетаётганимизни айтаман. Ҳа айтмоқчи, сен пулдан мен учун ойингга қолдириб кетасан. Қўп бўлса чақалоққа қарашлари учун у кишига ҳам бер, хўпми?

– Вой, қўрқиб кетяпман. Бу жуда қийин иш-ку!

– Ҳа, қийин иш. Лекин анавиндан ўч оламиз. Боплаймиз... Келишдикми?

– Келишдик....

Дугоналар бир-бирларини самимий кучдилар. Уларнинг хаёлини бир сония ширин ниятлар чулғаб олди. Эртанги кунга бўлган умид, қарамликдан қутулиш,

ниҳоят одамлар қатори эркин меҳнат қила олиш, бахтли ҳаёт кечирриш истаги уларнинг гўзал чехраларида ял-ял тобланмоқда эди.

Ниҳоят, ўша масъулиятли «тадбир» ўтказиладиган кун ҳам етиб келди. Дилбар Зебузарни аёллар салонига олиб бориб, унинг сочларини замонавий усулда турмаклаттирди. Тирноқларини маникюр қилдирди ва кўкраклари хиёл кўрниб турадиган кийим кийдириб, кимматбаҳо тақинчоқлар тақиб қўйди. Умрида чўл қуёши ва шўр далалардан бошқа нарсани кўрмаган қиз илк бор бутунлай бошқа киёфага, йигитларнинг суқи кирадиган хурлиқога айланди.

– Вой-бў! – деди Дилбарнинг ҳам оғзи очилиб, – Жуда ҳам гўзал бўлиб кетдинг. Маҳмуд бир кўрса эди, юраги ёрилиб, ўлиб қоларди.

Дилбарнинг ўзи ҳам жуда гўзаллашиб кетди. Хуллас, икки хурлиқо бойваччаларга хизмат кўрсатиш ва ўз режаларини амалга ошириш мақсадида манзилга етиб келишганида ҳали деярли ҳеч ким йўқ эди.

– Мижозларимиз ҳали кечга яқин келишади, – деди Сурмахон Зебузарни айланиб томоша қиларкан. – Кўз тегмасин, маликанинг ўзи бўлибсан-ку. Яхши хизмат қилсанг, ўзингга ҳам кўп пул ишлаб оласан.

– Мен ҳаммасини тушунтирдим, – деди Дилбар кулиб. – Биз учун иш-да, тўғрими, Зебузар?

– Ҳа, тўғри, – деди у ҳам тасдиқлаб.

– Бўлмаса, ишга киришайлик, – деди Сурмахон ва дала ховлининг ичига чиқишди. Бек машинадан бир талай егулик, ичимликларни туширди-да, болани олиб орқага қайтишга тараддудланди.

– Қачон келай? – деди у машинани юргизаркан.

– Болани кўшни Салимахонга бериб, ўзинг эртага келарсан. Хамма жойни беркитиб, калитни ҳам ўша кўшнига бериб кел. Эртадан ўзинг ҳам шу ерда бўласан, бўптими?

– Бўпти.

– Бора қол. Юринглар, қизлар, ўзимиз бир тамадди қилиб олайлик. Ҳа, айтмоқчи, аввал мен печни ёқиб қўяй. Шамоллаб қолмайлик тагин, – деди «хи-хи»лаб кулиб.

У кетди. Фурсатдан фойдаланиб Дилбар спорт кийимларини сумкасидан олди-да, ташқаридаги зинанинг тагига яшириб қўйди. Сўнгра ечиниш эшигини маҳкамлаш йўлини текшириб кўрди ва бир ломни олиб, уни эшик тутқичига солиб, қандай маҳкамлаш кераклигини Зебузарга кўрсатди.

– Сен у ердан қандай чиқасан?

– Бир амаллайман-да, – деди Дилбар ўйланиб. – Бўлмаса, сен эшикни маҳкамламай қўявер. Кийимларни, пулларни олсанг, ўзинг кийиниб кетаверасан. Бир соатлардан кейин мен чиқиб, уларнинг устидан ўзим маҳкамлаб кетаман. Бўладими?

– Бўлади, яхши, – деди Зебузар маъқуллаб.

Бир оздан сўнг Иброҳимбек ташриф буюрди. Қизларни, айниқса, Зебузарнинг хусни-жамолини кўриб офзининг сўлаги оқиб кетди.

– Э-хе, салом гўзаллар! – деди у хурсандлик ила.

– Қизлар, ўзларинг хўжайиннинг кўнглига қаранглар...

Зебузарнинг хаёлида фақат бир ўй – қандай қилиб бу фурбатдан қочиб кетиш ҳукмрон эди, холос. Тун ярмидан оққанида ҳаммаси чўзилиб қолди. Кимлардир донг қотиб ухламоқда, кимлардир гиёҳ таъсирида алжирамоқда эди.

Зебузар ошхона идишларини ювиб бўлиб, Дилбарни қидирди. Тутундан ачиб ётган буюмлари ивирсиб кетган хоналарнинг бирида Дилбар бир миждо билан чўзилиб ётарди. Уни оҳиста уйғотди ва «Вақт бўлди» дегандай ишора қилди. Наркотик таъсирида бўлган Дилбар кўзини оҳиста сузди, сўнгра кўзини хиёл маъноли қисиб «Боравер» дегандек ишора қилди. Ўзи эса тура олмади. Уни судраб

ювиниш хонасига олиб кириб, бошини сувга тутди. Ўзи ҳам ювиниб олди. Шошилиш керак эди. Дилбар Зебузарга «Жўнайвер» дегандай ишора қилди ва ўзи хонанинг ичидан қулфлаб олди.

Зебузар дугонасининг топшириқларини аъло даражада бажарди. Бир талай пул, тилла-тақинчоқлар ва Сурмахоннинг сумкасидан калитларни олиб, кийимларни бир тугун қилди-да, ўзи билан олиб чиқиб, шарқираб оқаётган сойга қарата отиб юборди. Катта йўлга чиқиб, шаҳарга кетаётган машиналарга кўл кўтараверди. Бир энгил машина тўхтади.

– Ҳа, яхши қиз, қаёққа?

– Шаҳарга, илтимос, уйимга ташлаб қўйинг.

– Бемаҳалда нима қилиб юрибсиз? – деб сўради хайдовчи синчков боқиб.

– Дугонам шу ерга турмушга чиқувди. Уни тушириб, келувдик. Қайтмасам бўлмайди. Эмизикли болам бор.

У Сурмахонникига етиб келганида чуғурчуқлар чириллаб, уфқ анча оқариб қолган, узоқлардан масжид сўфисининг азони эшитиларди.

Ҳайрон бўлган Бек кўзларини ишқалаб чиқиб келди.

– Нима гап, тинчликми?

– Ҳа, тинчлик. Сурмахон опам сизни харажат қилиб келсин деб, манави пулни бериб юбордилар. Кеча қўй гўшти олмаган экансиз. Нонустага шўрва қилишармиш.

– Уф-ф, – деди у бошини қашиб, – гўшт дўкони хали-вери очилмайди-ку...

– Биттаси менга суйкалган эди, башарасига тупурдим. Шунинг учун Сурма опа, «Бориб дамингни олиб, болангни эмизиб кел», дедилар. Сиз бўлмаса харажатни ташлаб кела қолинг, мен сизни кутиб ётаман, хўпми?

Бек “хўп” дея чиқиб, машинасини ўт олди...

Пайт пойлаб ётган Зебузар ирғиб ўрнидан турди-да, телефоннинг гўшагини кўтариб, милицияга хабар қилди.

– Кимсиз? Исм-фамилиянгизни айтинг... – деди навбатчи милиционер ва маълумотларни ёзиб ола бошлади.

– Узр, исмимни айтолмайман. Чунки аёллик шаънимга путур етиши мумкин. Мен hozиргина шаҳарга ўша ердан келдим. Мени алдаб олиб боришган экан, қочдим... – деди Зебузар у ернинг манзилини ва кимлар борлигини айтиб бўлгач.

– Исмингизни айтинг, илтимос.

– Айтолмайман, айтсам ўлдиришади, – деди қиз ва гўшакни қўйиб қўйди.

Қўшни Салимахон опаниккага қараб чопди. Гўдак уйфонган, қорни очиб биғиллаб йиғламоқда эди. Қўшни аёл уни кўриб қувониб кетди ва болани «тезроқ эмиза қолинг», деб олиб чиқиб берди. Зебузар тезлик билан бошқа кўчага бурилиб, чопа кетди.

Шаҳарда таксилар эндигина юра бошлаган, баҳаво тонг маҳали эди...

– Мени аввал Шўрқишлоққа, кейин Тошкентга олиб кетасиз, – деди у бир таксичи йигитга.

– Одам ҳам оламизми?

– Йўқ, олмайсиз. Ҳаммасига ўзим тўлайман.

Улар чўл томон йўлга тушишди. Қорни тўйган гўдак яна ухлаб қолди. Зебузар жинси кийими чўнтакларидаги пулларни олиб, уларни тахлаб санай бошлади. Ҳайдовчи уни кўриб, салон ойнасидан синчков қаради. Бу ҳолатни қиз сизди.

– Тошкентдан мол олиб келаман. Тирикчилик, – деб қўйди у.

– Ҳа, ҳа, савдо билан шуғулланасизми?

– Ҳа, дўконим бор.

– Қайтишдаям ўзим олиб келавераман.

– Йўқ, бир-икки кун қолиб кетаман, – деди қиз.

У ўгай онаси ва Дилбар учун пул ажратди. Лекин унинг уйига кириб болани қандай ташлаб кетиши муаммо эди. Шунинг учун у шофёр йигитга илтимос қилди:

- Акажон, сизга бир илтимосим бор...
- Қанақа?
- Машинангизни бир четга қўйиб турасиз-да, уйдан ойимни чақириб берасиз.
- Ие, тинчликми ўзи?
- Ҳа, отам билан уришиб қолувдим...
- Ҳай майли. Исмлари нима?
- Чўлпоной.
- Отангиз чикса-чи?
- Унга «Чўлпоной опани бир аёл чакираяпти» деб айтасиз.
- Кейин ойингизни бошлаб келаман.
- Ҳа, худди шунақа, сўнгра болани у кишига бериб, Тошкентга жўнаймиз.

Улар кўча муюлишида тўхташди. Ҳайдовчи кийналмади. Чўлпоной кўча супураётган эди. Аввалига ҳайрон бўлди. «Қизингиз» дегани учун ховлиқиб югурди. «Қизим, кизалоғим, қани?» деди у ва тинмай кўзидан дувиллаб ёш оқарди.

Зебузар онаси билан қучоқлашиб кўришди ва йиғлаб-сикташди.

- Вой, нима қилиб турибсан, юр уйга!
- Йўқ, ишим шошилинич, Тошкентга кетяпман. Яхши ишга жойлашяпман, кейин келаман.

Чўлпоной қизининг юз-кўзлари ва кийимларини кўриб анграйиб қолди.

- Жа бошқача бўлиб кетибсанми?
- Ҳа, манг, мана бу пул сизга. Боламга яхшилаб каранг. Керакли нарсаларни сотиб олинг. Манави пулни бўлса дугонам Дилбар келади, унга бериб қўярсиз. Мен ишга ўрнашиб олай, кейин қизимни олиб кетаман, хўпми, ойижон?

Чўлпоной гўдакни кўлига олди. Унга меҳр билан қаради, қувониб Яратганга шукроналар айтди.

– Хайрият, эсон-омон қутулиб олибсан.

– Исми нима?

– Бокира. Бўпти, ойижон, мен энди борай. Такси кутяпти. Яхши қолинглар, – деди у, онаси ва қизини ўпиб кўяркан.

– Хой, акангдан хабар олиб қўй. У Зангиота деган жойда экан.

– У ерда нима қиляптилар?

– Вой, хабаринг йўқми, камоқда-ку!

– Вой, тинчликми?

– Э-хе, не ишлар бўлмади, дейсан, қизим. Махмуд ҳаромининг тўйи бузилди. Шоира уйига ўт қўйиб юборди. Уям камалди. Содикхўжа кишлокдан чиқиб кетди. Уни даданг судда, «Кўзимга кўринсанг ўлдираман» дебди. Аканг Махмудга «агар уйлансанг ахта қиламан» деди. Саиджон ҳам камалди...

– Қайси Саид?

– Ҳалиги сенга совчи қўйган-чи. Сени жуда яхши кўраркан-да, қурмағур.

Бирданига шунча ахборотга эга бўлган Зебузар беихтиёр эшикни ёпди.

– Хой шошма! Қаёққа кетяпсан?

Қиз пиқиллаб йиғлай бошлади.

– Кетдикми? – сўради хайдовчи.

– Кетдик... – деди қиз рўмолча билан оғзини тўсиб.

Машина ўрнидан кўзғалди. Кўлида бир талай пул ва гўдакни кўтариб олган Чўлпоной хайрон бўлиб қолаверди.

– Кетгингиз келмаса, қола қолинг, – деди хайдовчи йиғит.

Қиз эса уни кидириб ҳозир келиб қолишлари мумкинлигини эслаб, «Кетаверамиз» деган ишорани қилди.

Ўшанда ишнинг бир жойи хом бўлган экан. Улар Дилбар билан бирор жойда учрашиб, бирга кетишлари керак экан...

Дили хушнуд бўлган Бек янги сўйилган қўйнинг гўштидан беш кило олди-да, ашулани «ванг» қўйиб тоғ томонга жўнади. Бир пайт орқадан милиция машиналарининг колоннаси сирена ёкиб келишаётганига кўзи тушди. У машинасини бир четга олди. Машиналар физиллаб ўтиб кетишди. Уларнинг ичида куролланган никобли аскарлар ҳам бор эди. «Нима бало, бирор ишқал бўлдимикин?» Кўнгли алланечук нохушликни сизди ва газни босди.

Кутилмаганда машиналар тўғри улар жойлашган дала ҳовлиси томон кетишарди. «Нима бало, Зебузар бирор иш кўрсатдимикан? Йўғ-е, бўлиши мумкин эмас. Агар бир гап бўлса ҳозир қайтиб бораману уни чавақлаб ташлайман», деган ўйга борди, у.

Йигит машинасини катта йўл бўйига қўйди-да, ўзи бир катта тош ортига яшириниб, дала ҳовли атрофида нима гап бўлаётганини узоқдан кузатаверди. Бир пайт аскарлар қўлига кишан солинган ярим яланғоч кишилар ва устига аллақандай ёпинчиқ ташлаб олган аёлларни олиб чиқиб, машинага ўтқаза бошлашди. Улар орасида сочлари тўзиб кетган Сурмахон ҳам гандираклаб чиқиб келди.

Шу маҳал орқада кимдир Беқнинг машинаси эшигини ёпгандай ва моторини юрғизаётганидай туюлди. Бу Дилбар эди.

Бек нима гаплигини билмоқ учун жон ҳолатда машинаси томон югурди ва калитни унутиб қолдирганини эслади. Дилбар машинани юрғизишга уринаётганди. У машинани ўт олдирунча терлаб, пишиб кетди. Ниҳоят машина ўт олди. Бек етиб келди. Аввалига «Тўхта!» – дея унинг йўлини тўсмоқчи бўлди, сўнгра эса кўрқиб

йўл бўшатди. Бу пайтда Дилбарнинг кўзига ҳеч нарса кўринмас, у бир оз наркотик таъсирида бўлиб, шу тобда йўлини тўсган ҳар қандай кимсани мажақлаб босиб кетишга тайёр эди.

– Тўхта, деяпман! Агар, келишиб олишган бўлишса, ўлдираман уларни! – деди Бек ҳансираб ортда коларкан, йўловчи машиналардан бирини базўр тўхтатди.

– Илтимос, ака, машинамни бир қиз миниб қочиб кетди. Ўзини бир нима қилиб қўймасин. МинишнIAM билмайди у. Ҳеч бўлмаса ДАН постигача олиб кетинг, илтимос – деди у ялиниб.

– Ўтиринг, – деди машина эгаси аҳволни тушуниб.

– Тезроқ ҳайданг, жон ака!

– Жонимдан тўйганим йўқ, ука...

Дилбар машинани тўғри чўл томонга, ДАН пости турмайдиган сўқмоқ тош йўллар орқали катта тезликда ҳайдаб борарди. Қишлоқ йўлларида бу маҳалда мол-қўйлар далага олиб кетилишини у хаёлига ҳам келтирмаганди.

Дилбар Зебузар иккиси қилиб қўйган ишларни бир-бир кўз ўнгига келтирди. Ана, кечагина тилла занжирини ўйнатиб юрган Иброҳимбек, ҳузур қилиб марихуана ҳидлаётган Аҳмад, сузилиб ётган Сурмахон, қўли кишанланган, хаёлларини аллақандай кукунлару наркотик моддаларга бахшида қилган малъунлар...

Қиз уларнинг кийим-бошсиз олиб чиқиб машинага солишларини кўз ўнгига келтираркан, негадир кулгиси келди. Сўнг тўхтовсиз кула бошлади. У шундай кулардики, хатто рулда кетаётганини ҳам унутди. Негадир қотиб-қотиб, юмалаб-юмалаб кулгиси келаверарди. Бу албатта, наркотикнинг таъсири эди.

Бу маҳалда қаттиқ пинакка кетган Зебузар довонга етиб қолган ва тушида Дилбар билан чақ-чақлашиб, осмонда учиб юришарди. Шу маҳал бирдан қаердандир

бир калхат пайдо бўлиб, Дилбарга ташланди. Зебузар кўркиб кичкириб юборди. Кўзини очганида машина туннел ичида бормокда экан.

– Синглим, сизга нима бўлди? Кўркманг-кўркманг, – дер эди тинимсиз хайдовчи йигит. – Манг, сувдан ичиб олинг, босинқирадингиз шекилли.

– Нима дедим? – деб сўради Зебузар «дир-дир» титраб.

– Аллақандай Дилбарни чақирдингиз.

Зебузарнинг дилида нохуш ўйлар кеча бошлади: «Ишқилиб, Дилбар соғ-омонмикан? Афсус, у билан бирор жойда учрашиб, бирга йўлга чикмабмиз-да. Келмай қолса нима қиламан? Қутаман албатта...»

ХОРИЖГА ЙЎЛ

Зебузар ниҳоят Асрорбекнинг иш жойини топиб келди. У биринчи кавати кафе-бар ва иккинчи кавати тикув цехидан иборат хусусий корхона экан. Бинонинг учинчи кавати ҳам бўлиб, у ерда асосан мехмонхона, ётоқхона ва яна аллақандай хоналар бор эди.

– Нима, бир ўзингиз келавердингизми?

– Ҳа, Дилбар бир оз ушланиб қолди.

– Эсон-омон қутулиб олдингизми, ахир?

У Зебузарнинг уйқусизликдан қизариб турган сузук кўзларига суқланиб боқди.

– Ҳа, раҳмат. Узр, жуда чарчаганман.

– Аввало, келишингизни нишонлаймиз, сўнгра дам оласиз. Сизлар учун хона тайёрлатиб қўйганман.

– Тезроқ ишни бошлайверсак, дегандим.

– Йўқ, ишни бошлай олмайсизлар. Чунки хали мутахассис эмассизлар. Сизлар аввало касб-ҳунар эгаллашларинг керак, яъни замонавий европача кийимлар тикишни ўрганиб олмоқларинг лозим бўлади.

– Вой, ростданми?!

– Ха, бунинг учун хорижга ўқишга бориб келасизлар.

– Нима, хорижга дейсизми?!

– Ха, менинг Дубай билан шартномам бор. Сизларнинг хужжатларингни ҳам аллақачон тўғрилаб... Нима, Дилбар айтмаганмиди?

– Айтувди, ишлаймиз деб. Лекин хорижда ўқиш тўғрисида ҳеч нарса демаганди.

– Ҳозир гуруҳ ташкил бўлган. Фақат сизларни кутиб туришибди. Хорижда кеч қолганларни ёқтиришмайди.

– У ерда нимани ўрганамиз?

– Замонавий моделлар тайёрлашни. Бизда материаллар арзон, лекин улардай жаҳон талаби даражасидаги кийимлар тикишни билмаймиз. Шу пайтгача фақат хом ашёнинг ўзини сотиб ўрганганмиз. Агар тайёр маҳсулотни сотсак даромадимиз икки баробар кўпаяди. Бу эса менинг бизнесим.

Асрорбек Зебузарни яхшилаб меҳмон қиларкан, ўз режалари ҳақида эринмай сўзлаб, ширин вино қуйиб берди. Кечаги алфов-далфов ишлар ва йўл чарчоғи Зебузарни уйқу томон элтарди.

...Кўп ўтмай у ўзини пар ёстиклар қоплаган юмшоқ диванда кўрди ва хотиржам уйқига кетди.

Лекин Дилбар эртасига ҳам, индинига ҳам келавермади. Орадан бир ой ўтдики, ундан дарак бўлмади. Асрорбек эшикнинг устидан кулфлаб кетар, егулик ва ичкиликларни ўзи билан олиб келиб турарди. Кейинги пайтларда эса негадир Дилбарнинг келмаётганидан асабийлаша бошлаганди.

– Ахир, бу қандай гап? Шартномам бузиляпти, катта жарима тўлайман-ку! – деди у бетоқатланиб.

– Билмасам, – деди Зебузар ҳам хавотир бўлиб.

– Бўлди, бугун келса келди, келмаса ўрнига бошқа бир қиз бор, эртага бирга жўнайверасизлар.

Худди бу гапдан хабар топгандек ўша кунни Дилбар

кириб келди. Лекин унинг юзларида тирналган излар, оёғида гипс, кўлтиқтаёкда, ўзи бир аҳволда эди. Унинг касалхонада ётгани ва ўзига қарай олмагани шундок кўриниб турарди. Бу аҳволни кўриб Асрорбекнинг фифони фалакка чикди:

– Ахир, бу нима гап? Хорижга бундай аҳволда бориб бўлмайди-ку!

– Аварияга учрадим-да, кейин касалхонага ётқизишди.

– Омон қолибсан, Худога шукур, – деди Зебузар унга раҳми келиб.

– Лекин, қизлар, мени тўғри тушунинглар. Мен сизлар учун катта пул сарф қилиб қўйганман. Агар бормасанглар, куяман.

– Сиз хижолат бўлманг, Асрорбек ака, биз, албатта, борамиз, – деди Дилбар.

– Шу аҳволда-я, ё тавба-ей!

– Энди гипсни олсак ҳам бўлаверади – деди Дилбар.
– Уни олиб ташласак манави кўлтиқтаёкнинг ҳам кераги бўлмас.

Асрорбекка бу таклиф маъқул кўринди ва Дилбарни қаёққадир олиб кетди. У қайтиб келганида ҳақиқатан ҳам бир оз оқсоқланарди, холос.

– Бўлди, эртагаёқ жўнайсизлар. Яхшилаб ювиниб олинглар. Сўнгра яхши кийиниб, сочларингни ҳам замонавий турмаклатинглар. Сўнгра мен сизларни тунги клубга меҳмондорчиликка олиб бораман, келишдикми?

– Келишдик!

Зебузар бунақа сершовқин мусиқали, ранго-ранг чирок нурлари жилваланиб турадиган емакхонада илк бор бўлиши эди. Ҳамма ўзи билан ўзи овора. Дастурхонлар тўкин, дилдан суҳбат куришга ҳамма нарса муҳайё. Бутун умр ночорликда, оддий кишлоқ оиласида ўсган қиз дастлаб ўзини ажойибхонага тушиб қолгандек ҳис қилди. Қизлар йигитларнинг кийинишини, тақинчоқлар ва емишларини кўриб лол бўлди.

Уларнинг даврасига яна бир истараси иссиқ киз келиб кўшилди.

– Танишинглар, – деди Асрорбек. – Бу Зулайхо, эртага сизлар билан жўнайди. Сизлар билан бирга малакасини ошириб келади. Худо хоҳласа, яхшигина моделер бўлиб қайтмоқчи.

– Вой, жуда хурсандмиз, – деди Дилбар. – Менинг исмим Дилбар. Бу дугонам Зебузар, – деди у таништириб.

– Қани, танишганимиз учун оламиз бўлмаса, – деди Зулайхо севиниб.

– Официант! – дея кичкирди Асрорбек.

Шу пайт ансамбль арабча куйи чала бошлади ва бир ялтирок темир кувур ўрнатилган давра ўртасига киндиклари кўриниб турадиган арабча кийимда уч киз чиқиб келиб хиром айлай бошладилар.

– Вой ўлмасам, шарманда! – деб юборди Зебузар, рақс ижросига қараб махлиё бўлиб кузатаркан.

– Хой, – деди Дилбар унинг кўзини қўли билан беркитиб, – Хали хорижда бунақасини кўп кўрасан, овқатингни е.

– Ҳа, ҳозир стриптиз ўйинига ҳам тушиб беришади, – деди Зулайхо.

– «Стриптиз» нима? – деб сўради Зебузар ҳайрон бўлиб.

– Европача рақс, – деди Асрорбек қадахларни тўлдираркан. – Лекин сиздан ажойиб раққоса чиқса керак.

– Йўғ-е, ўлибманми...

– Йўқ, сиз уларнинг туришига аҳамият берманг. Ҳамма гап унинг жозибасида. Аёл ўз гўзаллигини, латофатини танасининг ҳаракатлари билан намойиш қила олади. Бу ҳам санъат, ҳам бизнес...

– Асрорбек ака, бизга бу бизнеснинг нима кераги бор?

– «Йигит кишига қирқ хунар кам» деганлар. Билиб кўйсангизлар ёмон бўлмайди-да.

Шу пайт арабча рақс тугаб, ярим яланғоч холда бир киз даврага чикиб келди-да, ўртадаги ялтирок қувур атрофида айланиб, ўзини минг турга солиб рақс туша кетди.

– Мана шу «стриптиз» дегани бўлади.

– Вой шарманда. Афти курсин – деб юборди Зебузар.

– Ана гўзаллигу, ана латофат, – деди Асрорбек карсак чалиб ва раққоса устидан бир талай пулни сочиб юборди.

Бошқа бойваччалар ҳам кийкириб, бу ташаббусни қўллаб-қувватлашди.

– Хой Асрорбек ака, ўзим сизга бугун бундан ҳам зўр рақс тушиб бераман, – деди Дилбар ҳазил қилиб.

– Ҳа, сиз аввал оёғингизни тузатиб олинг. Мени ўзи тоза туширдингиз.

– Вой каранг, бу рақсда оёқни ишлатмасаям бўлаверар экан-ку, – деди Зулайхо кулиб.

Даврада кулги кўтарилди. Қадах устига қадахлар, хорижий сафар олдидан яхши тилаклар билдирилди ва ётоққа қизлар сархуш бўлиб қайтишди.

– Хой, Дили, – деди Зебузар уйқуга ётишдан аввал.

– Нима дейсан?

– Ўша тикувчилик касбини шу ерда ўргансак бўлмасмикин-а?

– Бу ерда ўргатиша олмасмиш. Хорижбоп кийимлар тикиш учун махсус ускуналарда, жойида ўрганиб келиш керак экан. Асрорбек акам биз учун ана шунака ускуналар сотиб олмоқчилар.

– Ишқилиб, анавинака стриптиз ўйнашни ўргангани кетмаяпмизми?

– Ҳе, гапингни шамол учирсин. Ухла! Сафар олдидан унақа беъмани ўйларга бориб бўлмайди.

Лекин Зебузарнинг уйқуси келмади. Чунки эртага узок сафарга жўнаб кетади. Ниҳоят, унинг кўрган-кечирган нохуш кунлари ортда қолади. Ҳунар ўрганади. Бошқа

одамларга ўхшаб мустақил ҳаёт кечира бошлайди. Хорижда ишлаб, эхтимол, яхши пул топар. У ерда ҳалол меҳнат қилади, чиройли кийимлар тикади. Албатта, кизчасига ҳам бир-биридан бежирим кўйлакчалар тикиб беради. Қизи катта бўлганда уни яхши ўқишларда ўкитади, авайлаб-асраб вояга етказди. Асло, асло ўзиникига ўхшаб ҳаётини заҳарлашларига йўл қўймайди. «Дадам қани?» деб сўраб қолса нима дейман?», дея ўзига-ўзи савол берди киз. Албатта, «Даданг ўлган, дейман. Бошқа эр қилмайман. Афти курсин бу эркак зотининг...»

– Хой сен бугун ухлайсанми, йўқми? Ўчир чироқни!
– деди Дилбар эснаб оларкан.

Зебузар чироқни ўчириб ётди. Кўз ўнгида чақалоғи намоён бўлди. Ёстикнинг бирини маҳкам қучоқлаб олди. Сийнасидадан сут оқа бошлаганини ҳис қилди, кўзларига ёш келди. «Бечора кизим, ҳозир нима қилипти экан? Йиғлаб ойимни кийнаётгандир... Мен албатта, қайтиб келаман, кизим. Бизни шу кўйга солганларнинг ҳаммасидан қасд оламан, мана кўрасан...» Сўнгра унинг кўз ўнгида тарвузпоядаги воқеа, Махмуднинг талоқ қўйиши, Бекнинг мажбурлаши, дала ҳовлидаги маишат, бирма-бир ўтди. Лекин камалиб кетган дугонаси Шоиранинг сиймоси уни то тонгга қадар таъкиб қилди. «Мен унинг уйига ўт қўйдим!» – дея тинимсиз кичқирарди у...

* * *

Эртаси аэропортда уларни тўладан келган қирғизқовок, совуқ истарали ўрта ёшлардаги бир аёл кутиб олди. Иسمи Мастура экан.

– Мастура опа бизнинг дилеримиз. У киши сизларни Дубайга олиб бориб, ўқишга жойлаб қайтадилар. Айтган чизикларидан чиқмайсизлар, – деди Асрорбек уни таништиргандан сўнг.

– Ҳа, у ер сизларнинг қишлоқларинг эмас. Ўзларингни билиб юринглар, ўзбошимчалик қилманглар. Ўзларингни у ёқ-бу ёққа ташламайсизлар, йўқса полиция ушлаб, камаб қўйиши мумкин. Ҳужжатлари жойидами?

– Ҳа, мана, ҳаммаси жойида.

Мастура паспорт ва чипталарни қўлига олиб танишиб чикди ва уларни эгаларига қайтариб берди.

– Божхона текширувидан ўтгач, Дубайда менга берасизлар. Мен у ёқда сизларга ётоқ тўғрилайман, ишга расмийлаштираман.

– Ишлаймизми ҳали? – деб сўради Зебузар кизиқиб.

– Ҳа, албатта, ҳам иш ўрганасизлар, ҳам ишлайсизлар-да. Ўзларингни яхши кўрсатсангиз, биз сизларга сарфлаётган пулдан ташқари ўзларингизга ҳам қолади, – деди Мастура.

– Лекин, билиб қўйинглар, бизнинг қўшма корхонамиз пулни бекорга сарфламайди. Сизлар биздан қарздорсизлар. Биз сизларга сарфлаган пуллар эвазига ишлаб берасизлар.

– Ҳа, тўғри, – дея қўшилди Асрорбек. – Ахир, мана бу билетлар, ётоқхона, сўйиш-ичишнинг пуллари зиммангизда бўлади, тушундингларми?

– Тушунарли, – деди Дилбар.

– Ҳаммангиз тушундингизми?

– Ҳа!

– Эътирозингиз йўқми?

– Йўқ!

– Ундай бўлса, мана бу ҳужжатга қўл қўйиб беринглар. Бу расмийлик учун, холос.

Қизлар ҳеч иккиланмай ҳужжатларга қўл қўйиб беришди. Унинг мазмунига кизиқишмади ҳам.

Ҳужжатларда хорижга ўз хоҳиш-ихтиёри билан кетаётгани ва ҳеч кимга ҳеч қандай эътирози йўқлиги ҳақида гап борарди. Шунингдек, хориж сафарига барча харажатлар учун Асрорбекдан уч минг АҚШ долларидан олганлик ва бу пулни хорижда ишлаб пул топганда қайтаражаги, унга ҳеч қандай даъвоси йўқлиги ҳақида ҳам ёзилганди.

Қизлар аэропорт сари юра бошлашди. Дилбарнинг оқсаб юриши Мастуранинг эътиборини жалб қилмай қолмади.

– Хой, сен нега оқсаяпсан, тўғри юр!

– Оёғим қайрилган эди..

Мастуранинг негадир кўзлари чакчайиб, жахли чиқиб кетди, козоччалаб кўпол қилиб сўкиниб кўйди-да, қизларнинг олдига келиб, худди мол бозорида, бузук танлагандек ушлаб-ушлаб кўрди.

Аёл Зебузарнинг кўзига еб кўйгудек тикилди, Зулайхонинг орқасидан қаради ва жахли чиқиб, Асрорбекка шанғиллай кетди:

– Хой бола, сен менга кимларни тикиштиряпсан? Буларнинг ҳеч нимага ярамайди-ку!

Асрорбек тезлик билан уни четга тортди-да, бир нималар деб тушунтира кетди.

– Нима бало, у бизни худди сотиладиган молдек бозор қиляптими? – деди Дилбар шубҳа билан.

– Йўғ-е, ахир хорижнинг ўз талаблари бўлади-да, – деди Зулайхо.

– Қанақа талаб? – деб сўради Зебузар соддалик билан.

– Билмасам...

Нихоят, Мастура билан Асрорбек келишиб олишди шекилли, қизларнинг олдига келишди.

– Сизлар хижолат бўлманглар, Мастура опа шунақа, талабчанроқлар. «Зебузар боласини кимга ташлаб кетяпти?» деб сўрадилар. Чунки борадиган жойларингизда сизларни бир қатор тиббий кўрикдан ўтказишади, қон топираасизлар, комиссия суҳбатидан ўтасизлар. Агар ўта олмасангизлар қайтариб юборишса биз йўл харажатларига куйиб қоламизда, тушунарлими?

Шу билан ўртадаги хижолатпазлик кўтарилгандек бўлди. Лекин Зебузарнинг кўнгли ғаш, у карахт эди. Гўё уни бозордан сотиб олишгану бўйнига ип боғлаб етаклаб олиб кетаётгандек ҳис қиларди ўзини. Бу карахтлик

самолётга чиққанларида ҳам, манзилга етиб борганларида ҳам, ажнабий одамлар ичида, осмонўпар бинолар орасида, таксида аллақайққа кетишаётганда ҳам уни тарк этмади.

Ўзга дунё, ўзга юрт. Тилларини, ёзувларини умуман тушуниб бўлмайдиган, рўдапо кийинган қоп-қора одамлар, бир-бирдан ажратиш қийин бўлган ойнаванд бинолар, ярим яланғоч кўча қизлари... Қаерларга келиб қолишди улар? Наҳотки, хунарни шулардан ўрганиб бўлса?..

ҚУЛФУРУШЛАР

Асрорбек аслида қўлида ҳеч қандай хунари йўқ, бўйни меҳнатга эгилмайдиган ишёқмас, маншатбоз ва яхшигина фирибгарлар хилидан эди. Тўғри, у Дубайга келиб-келиб тижорат билан ҳам шуғулланиб кўрди, лекин эплай олмади. Қарзлари кўпайиб кетди. Қарз олган таниш-билишларидан қочиб, бошини қаерга уришни билмай юрган кунларнинг бирида у Мастура билан ўша стриптиз рақслари намоёниш қилинадиган тунги барда танишиб қолди. Қадди-қомати келишган, истарали йигит бўлган, айниқса, гапи бўйича Дубайга бориб-келиб турадиган Асрорбек Мастурага ёқиб қолди. Ўша кунни тунги бардаги ўтириш учун пулни ўзи сарфлади. Албатта, дўмбоқ, кўпол, кўримсиз бўлса ҳам пулдор жазманга эга бўлиш йигит учун ортикчалик қилмасди. «Бундай аёлларни бошлаб пулини олиб, ишини битириб юравериш керак», дерди йигит.

Асрорбек рақс хиром айлаётган қизга махлиё бўлиб тураркан, Мастура унинг қулоғига шипшиди:

– Хоҳласангиз, бизнеснинг яхши йўлини ўргатаман. Менинг давримда бойвачча бўлиб юрасиз.

– Майли, – деди йигит. – Қанақа бизнес экан?

– Бу жуда ҳам оддий. Кам харж қилинади. Бож тўланмайди. Энг муҳими, товар ихтиёрий, ўз оёғи билан етиб боради.

Асрорбек, «тушунмадим», дегандек елкасини қисиб қўйди, лекин унинг юз-кўзидан янги «бизнес-лойиҳа»га бўлган иштиёқ сезилиб турарди.

– Яхши, – деди йигит. – Лекин ҳар қандай бизнес қандайдир миқдорда сармоя талаб қилади. Шу масалада мен...

– Гап унда эмас. Худо хоҳласа, ўша сармояни мен бераман. Энг муҳими, менга яхшигина бизнес-ҳамкор керак. Хўш, ишлаймизми?

– Ишлаймиз, – деди Асрорбек навбатдаги қадахни чўқиштираркан.

Улар ўша тунни бирга ўтказишди. Аёлнинг шинам квартираси бўлиб, ёлғиз ўзи тураркан. У ўзига тўқ, уй жиҳозлари етарли, совуткичи егуликларга тўла эди.

Мастура тунги қаҳва ичиш пайтида ҳам, тонгги нонуштада ҳам янги ҳамкорига ўз бизнесининг сир-асрорини ўргатиб чиқди.

– Ахир, бу тирик одамларни сотишга ўхшаб кетяпти-ку!
– деди Асрорбек ниҳоят ўз шубҳаларини ошкора қилиб.

– Нималар деяпсиз, унақа эмас. Бу билан бир талай ишсиз, ночор, бекорчиларни иш билан таъминлаймиз. Биз уларга дунёни кўрсатамиз. Хорижга чиқишади, янги-янги танишлар орттиришади. Пул ишлаб келиб, яхши кунларига сарфлашади, онглари ошади. Бунинг нимаси ёмон? Қўйиб берсанг бу одамларнинг кунлари барибир ҳам шундай ночор ўтаверади, хорижни икки дунёда ҳам кўра олмай бу дунёдан ўтиб кетишади. Биз ва ўзлари учун мўмай пул топишгач, қайтиб келаверишади. Кейин яхши-яхши ишларни бошлаб олишади. Ҳарҳолда, дайди аёлларга ўхшаб хор бўлиб юришмайди-ку.

– Демак, ҳам саёҳат, ҳам тижорат денг?

– Ҳа, яшанг. Лекин қизлар дунё стандартига жавоб бериши ҳам керак. Бўлмаса, уларни яхши пуллай олмаймиз.

– Нима, тил билиши, билими демокчимсиз?

– Э, йўғ-е, асло. Бизга қолса умуман тил билмайдиган, ўз ҳақ-~~ку~~куқини ҳимоя қила олмайдиган соддагина бўлганлари маъқул. Бўлмаса, бошимизни гаранг қилишлари турган гап.

– Унда қанақа стандарт тўғрисида гапиряпсиз?

– Оббо содда йигит-ей, билиб қўйинг, сизни ҳам бирортасига сотиб юбораман-а! Нахотки, қиз боланинг қаери қанақа бўлишини тушунмасангиз? Масалан, хипча бели, қомати, бўйи-басти эътиборни тортадиган бўлиши ўзларидан мушк-анбарнинг ҳиди келиб туриши керак, – деди Мастура «хи-хи»лаб беўхшов куларкан.

– Ҳа, энди тушундим.

– Уларни биздан сотиб оладиганлар анойилар эмас. Молни кўриб, кейин пулини беришади.

– Нарҳини қандай белгилашади?

– Стандартга тўғри келишига қараб икки мингдан беш минг долларгача. Хуллас, мен сизга киши бошига икки мингдан беравераман. У ёғига бор таваккал.

– Агар копафон, сузонғич, тепадиганлари чиқиб қолса-чи?

– Ҳеч ҳам парво қилманг. Ювош қилиб қўйишнинг йўллари кўп. Ҳар қанақасиям бошида сакрайди. Кейин шундай мулойим мушук бўлиб қоладики, эҳ-ҳе, уларнинг кўпини кўрдим.

– Қочиб кетганлари ҳам бўлдими?

– Ҳа. Қочиб қаёққаям боришарди? Қўлида на хужжати, на пули бўлади. У ернинг тилини ҳам, қонунларини ҳам билишмайди. Қочгани билан полициянинг қўлига тушишади. Уларни ертўлага қамаб, бошига ит азобни солишади, ўласи қилиб калтаклашади. Қарабсизки, ё ўлиб кетади, ё «мулла минган эшак»дек бўлиб, қочган жойига қайтиб келади-да.

– Дейлик, бирданига кўпчилик қочса-чи?

– Бир гал бунақаси ҳам бўлувди. Ўзим полицияга пул бериб, уларни уч кун ит азобини бошига солдирдим. Бўйин эгмайдиганини эгдирдим. Шундан кейин олдимга тушиб шундай қайтиб келишдики... Берган пулларим, кўрган зарарларимни ҳам бўйниларига икки баробар қилиб илиб қўйдим. Ҳозир ҳам қарзларини узолмай ётишибди, ишёқмаслар.

– Улар ҳукуматга устингиздан арз қилишмадими?

– Дардларини кимгаям айтишарди? Ким ҳам уларга кулоқ соларди?

– Ҳа энди, ҳарҳолда...

– Шунинг учун ҳам, Асрорбек, сиз иложи борича етим, сўққабош, ота-онаси уйдан ҳайдаган, жуда камбағал қизларни топинг-да. Оғзингизга сиққан ваъдани бераверинг. Иложи бўлса стандарт жойлариниям қўлдан бир ўтказиб кўринг, хи-хи-хи...

– Бундай кизлар асосан, қўшмачиларнинг қўлида бўлади-да.

– Ҳа, яшанг. Бир айланиб келинг, мингтасини топасиз. Тожикистон, Қирғизистонга ҳам бераверинг, биз учун уларнинг қаерданлиги, миллати қанақалигининг фарқи йўқ.

– Рус бўлса-чи?

– Бўлаверади. Қайтанга улар арзонга ҳам тушади. Демак, бизга кўп даромад қолади, тушундингизми? Яхши пуллай олсам сиз учун алоҳида мукофот ҳам бераман.

– Ҳа, албатта.

– Мана шу ўша бизнес бўлади. Манави сизга аванс, ҳозирча минг доллар. Мени ҳар ҳафта жума кунлари ўша тунги бардан ёки уйимдан топасиз. Ҳар шанба кунини олиб келган товарларингиз учун ҳисоб-китоб қилиб, самолёт билан бирга учиб кетавераман.

– Неча киши бўлиши керак?

– Истаганингизча. Пул керакми, ишланг. Лекин бу ердаги муаммолар, ҳужжатларни расмийлаштириш ишларини ўзингиз бажарасиз. Уларнинг паспортларини олиб, Дубайга уч кунлик туристик йўлланма тўғрилайсиз. Мен эса шу уч кун ичида уларни мижозларимга етказаман. Хўш, ишлаймизми?

– Ишлаймиз!

Улар шундай килиб, «бизнес-хамкор»га айланишди. Зебузарлар Асрорбек томонидан тайёрланган бешинчи гуруҳ эди. Аввалига у бир оз қийналди. Ишонтириш осон бўлмагани учун икки гуруҳда фақат рус қизларини, икки гуруҳ тожикистонлик қизларни Дубайга жўнатган эди. Бугун эса илк бор ўз юртдошларини «парвоз»га олиб чиқди.

Лекин Мастура товарлар «ностандарт»лигини кўриб, жиғи-бийрони чиққан ва улар учун тўланган олти минг доллардан минг долларини қайтиб олгандан кейингина ховуридан тушганди.

Асрорбек рўйхатдан ўтиб кетаётган уч қизнинг ортидан қараб қоларкан, охириги марта Зебузарнинг кўзи билан тўқнашганда эти жимирлаб кетди. «Эсизгина, яхши қиз эди...» деб қўйди у чуқур хўрсиниб.

* * *

Мастура қизларни шинам меҳмонхоналардан бирига жойлади. Дилбар билан Зулайхо қувониб кетишганидан юмшок диванларда худди ёш болалардек сакрашди, дераза орқали шаҳарнинг жамолини кўриб завқланишди. Зебузарнинг негадир кўнглига хурсандчилик сиғмасди.

– Қизлар, бир соатдан кейин пастга тушинглар, ресторанда тушлик қиласизлар. Сўнгра сизларни кўчада автобус кутади. Хорижий сайёҳлар билан бирга шаҳар айланасизлар. У ёқ-бу ёққа ўзларингни урмай, гуруҳдан ажралмай, яхшигина бўлиб юринглар. Бўлмаса, йўқолиб қоласизлар, – деди Мастура сохта мулойимлик билан.

– Ур-ра! – деб юборди Зулайхо чапак чалиб. Қолганлар ҳам ўз қувончларини яшира олмадилар...

– Ана энди ҳужжатларингизни беринглар. Мен сизларни ишга расмийлаштириб, кечга яқин келаман. Кечки овқат ҳам ўша ресторанда бўлади. Сизларни ўзим бир меҳмон қилай...

– Вой, раҳмат опагон, – деди Дилбар қувониб.

– Бирам яхши экансизки, – деди Зулайхо.

– Сен-чи, сен хурсандмасмисан? – деб сўради Мастура Зебузардан.

– Сал бошим оғриброқ турибди.

– Ҳа, бу йўл чарчоғи. Ҳалиги гапимга хафа бўлмагин, қизим. Хоҳламасанг, шаҳар айланишга бормаёй кўяқол. Дамингни ол.

– Хўп, майли, шунақа қиламан.

– Вой, сен ҳам юравер, ўртоқжон! – деди Дилбар.

– Э, ҳали бу шаҳарда юравериш жонларингга ҳам тегади.

– Ўқишимиз узоқми, опагон? – деб сўради Зулайхо.

– Ҳар куни автобусда борамизми? – деди Дилбар ҳам.

– Йўқ. У ернинг ўз ётоқхонаси бор. Ҳаммаси ўша корхонанинг ичида.

– У қанақа корхона ўзи? – деб сўради Зебузар.

– Қўшма корхона... Бўпти, мен кетдим, қизлар, эҳтиёт бўлинглар, гуруҳдан ажралманглар. Эсли, яхши қиз бўлиб юринглар, хўпми жоним? – деб Зулайхонинг елкасига қоқиб қўйди.

– Хўп, – деди Зулайхо ҳам хурсанд бўлиб.

Лекин Мастура туфайли уларни уч кунлик сайёҳлик йўлланмаси билан хорижга алдаб олиб келганларидан, бу ерда не-не кулфатлар кутаётганидан улар ҳали беҳабар эдилар.

Ҳаш-паш дегунча уч кун ҳам ўтиб кетди. Маза қилиб дам олган қизлар ўзларига кўрсатилган иззат-икромдан бошлари осмонда эди. Улар учун ҳали мавҳум

бўлган тўртинчи кун бошланган ярим тунда эшик қаттиқ тақиллай бошлади. Мастура келди, деб ўйлаган Зулайхо эшикни очиб қичқириб юборди. Остонада оппоқ тишларини кўрсатиб қоп-қора ҳабаш – меҳмонхона ходими турарди. У аввал арабча, сўнгра инглизчалаб буйруқона бир нималар деб аллақандай қоғозларни кўрсатди.

– Говорите по русски, – деди Зулайхо хайрон.

– Время ваше конец... Придет новая группа... Освободите комнату, – деди у хижжалаб.

Қизлар шовқин-сурон кўтаришди. Ходим ички қўл телефони билан кимнидир чақирди. Кўп ўтмай навбатчи маъмур ва икки ҳабаш қоровул ҳозир у нозир бўлишди.

– Ваши путёвка на три дня, – деди маъмур рус тилида яхши гапириб. – Вы должны освободит или еще доплатит.

Зебузар дарров бориб сумкасини қовлади-да, бир канча доллар чиқариб узатди.

– Олинг, – деди ўзбекчалаб.

– Возмите еще за один ден – деди Зулайхо русчалаб.

Улар пулни олиб чиқиб кетишди. Лекин қизларнинг кўнгли хижил бўлиб бошқа ёта олмадилар ва бу ҳолатни ўзларича муҳокама қилиб, тонгга қадар мижжа қоқишмади.

– Менга негадир бу нарса ёқмаяпти, – деди Зулайхо хавотирланиб.

– Нега унақа дейсан?

– Ахир, сайёҳлик йўлланмаси билан ҳеч қачон хорижга ишга юборишмайди-ку!

– Ҳа, тўғри, – деди Дилбар қўшилиб. – Менинг бир амакимнинг ўғлини Кореяга жўнатиш учун қайсидир вазирликдан ҳужжат тўғрилаётганини эшитгандим.

– Унда қайтиб кетайлик, – деди Зебузар.

– Қанақа қилиб? Пулимиз ҳам, ҳужжатларимиз ҳам йўқ-ку.

- Менда пул бор, билетга етади, – деди Зебузар.
- Ануви пулларданми? – деди Дилбар.
- Ҳа, – деди Зебузар.
- Ҳаммасини олиб келганмисан?
- Йўқ, қолганини Тошкентда бир жойга яшириб келганман.
- Асрорнинг ётоғигами?
- Ҳа.
- Топиб олса-чи?
- Топа олмаса керак.
- Бекор қилибсан, банкка қўйиш керак эди.
- Паспортим йўқ эди-да.
- Қизлар, бир оз дам олайлик.
- Э, йўқ, анави Мастурани кутамиз. У билан очик-ойдин гаплашиб олишимиз керакка ўхшайди.
- Эрталаб тиржайиб Мастура кириб келди.
- Ҳаммасидан хабарим бор, қизлар. Яхши ҳам пулларинг бор экан. Акс ҳолда кўчага хайдаб чиқаришарди. Жуда ақлли иш қилибсизлар.
- Бизлар қанақа сайёҳмиз ўзи? – деб сўради Зулайхо тўсатдан.
- Вой... Ахир, ишни расмийлаштиргунимча қаердадир яшаб туришларинг керак эди-да. Кейин бу йўлланмани ўзимизда сўмга сотиб олганмиз. Бу ёғига энди корхона ётоқ беради, ишлайсизлар, ҳеч хавотир олманглар, қизларим.
- Кўрик қанақа бўлади ўзи?
- Кўрикда... қадди-коматларингни, саломатликларингни кўришади. Кейин қанақа ишга қўйишни ҳал қилишади. Лекин сизлар ҳеч ҳам кўркманглар.
- Кимлар бўлади?
- Докторлар, профессорлар.
- Нима, эркакларми?
- Албатта. Лекин сизлар сираям уялманглар. Бир кун

пляжга олиб бораман. У ерда хатто чўмилгичсиз ҳам юришади. Офтобга товланиб маза қилиб ётишади. Бу ер эркин давлат. Ким қандай хоҳласа, шундай яшайверади. Биров билан бировнинг иши йўқ, ғийбат йўқ, фиску фасод ҳам, энг муҳими, пулинг бўлса бас.

– Неча ой ўқиймиз? – деб сўради Зебузар.

– Уч ой, яна кўрамиз. Ҳунарни эгаллашларингга қараймиз-да, – деди Мастура ерга қараб, пайпоғига ёпишган бир тукни чертиб ташларкан. – Айтмоқчи, пулни ким тўлади?

– Мен...

– Яхши, қизим. Ҳисобингга ёзиб кўяман, хўпми? Энди юринглар, қизлар, нонушта қиламизу кўрикка жўнаймиз.

АУКЦИОН

Мастура уларни бир арабнинг олдига олиб борди. У қизларга жилмайиб нигоҳ ташлади. Мастура уларни бирма-бир таништирди.

– Бу киши Шайх Аббос, шифокор. Сизларни бир кўриб кўядилар. Сизлар ҳечам уялманглар, ўзларингни эркин тутинглар, хўпми? Русчани тушунишади.

Шайх Аббос қизларни бир-бир қабул қилди. Аввало, тишлари, тилларини кўриб, қадди-коматларини, кўздан кечирди. Унинг ёнида ўтирган Мастура уларнинг ҳар бирини араб тилида таърифлаб бериб турди. Сўнгра ҳар бири гўё суратхонадаги каби ёруғ чироқ остида айлантириб юрғизиб кўрилди. Орқа томонда кимдир бу манзарани суратга ҳам олаётганидан қизлар беҳабар эдилар.

Шундан сўнг уларни бир хонага олиб кириб, устларидан қулфлаб кўйишди. Қизлар нима гаплигини билишмай, анча вақтгача куруқ ўриндикда хайрон

бўлиб ўтиришди. Сўнг ковоқ-тумшугини осилтириб Мастура кириб келди, келасолиб «Оқсоқланмай ўл!» дея Дилбарнинг оёғига бир тепди.

– Хе, одам бўлмай ўлларинг, ўзларингга қарасанглар ўласанларми? Бир тийинга қимматсанлар!

– Вой, опажон, ўзи нима гап бўлди, тинчликми?

– Бало бўлди, дард бўлди! Сенларга сарфлаган пулим чикмаяпти. Ёнларингда қанча пул бор? Давай, йиғинглар. Бу ер сенларнинг қишлоғингмас, ҳар бир қадамнинг пул. Ҳозир оз-моз узатмасак ишга олмаймиз дейишяпти.

Қизлар сумкачаларини тез ковлашди, бор пулларини ўртага йиғишди.

– Бу урвоқ ҳам бўлмайди-ку, зиракларингни ҳам ечларинг.

– Вой, унда ўзимиз қандоқ қиламиз?

– Нима, мен сен учун пулни катта холамникидан оламанми?!

Шундай қилиб, қизлар кулоқ, бўйин ва кўлларидаги тилла тақинчоқларни ҳам ечиб беришди. Мастура уларни сумкачасига солиб, шошиб чиқиб кетаркан:

– Сенларга маслаҳатим – ўзбошимчалик қилмаларинг, қочишни хаёлларинггаям келтирмаларинг, – деди-ю, «қарс» этказиб эшикни ёпди.

Эшик устидан қулфланди. Қизлар Мастурани бошқа қайтиб кўришмади. Унинг иши битган, қизларнинг ҳужжатларини Шайх Аббосга топширган ва у билан ҳисоб-китоб қилиб, Тошкент самолётига шошаётган эди ўшанда...

* * *

Ўша куни қизлар кечга қадар оч-наҳор, сувсиз ва хожатсиз қамалган ҳолда қолиб кетишди. Фақат тундагина икки гавдали йигит ва бир таржимон рус қиз кириб келишди. Қизнинг исми Ольга экан, у

кизларга ўзларини яхши тутишлари кераклигини, ҳозир бир жойга кўриқдан ўтиш учун боришларини маълум қилди.

– Ювиниб олсак бўлар, – деди Дилбар.

– Корнимиз ҳам оч, – деди Зулайхо.

Ольга инглизчалаб йигитларга бир нима деди. Фақат беш дақиқага рухсат берилди.

– Дилбар, қочайлик, – деди Зулайхо ичкаридан овоз чиқариб.

– Только не вздумайте убежат, – деди Ольга дарҳол уни тушуниб. – А то, они вас убьют.

– Вой, за что? – сўради Зулайхо.

– Потому что за вас оплачено большая сумма. Пока не рассчитайтесь, никуда вас не отпустят... – у бармоғини лабига қўйиб, «Жим, бошқа гапирманглар» дея ишора қилди.

– Сейчас нас куда?.. – деб сўради Зулайхо шивирлаб.

– В аукцион.

Қизлар тушунишмади. Бундай ажнабий сўзни сира эшитишмаганди. Уларни ёпиқ машинага чиқариб, аллақарга олиб келишди-да, тўғри ечинадиган хонага олиб киришди. У ердаги қўшни хоналардан ҳам русча, тожикча ва бошқа миллат тилларида гаплашаётган кизлар овози эшитилиб турарди.

– Сизларни ҳозир ўзлари бир-бир чақиришади, – деди Ольга йўриқнома бериб. – Мана рақамларинг, бўйинларингга осиб оласизлар. Ҳозир уст-бошларингни ечиб, мана бу ерга илинглар. Ич кийимда юрасизлар.

– Вой, нега энди?! – деб юборди Зебузарнинг ранги оқариб.

– Бошқа иложимиз йўқ, – деди Зулайхо.

– Тинчлан, тиббиёт кўригидан ўтсак керак. Это медосмотр, да? – деб сўради у Ольгадан.

– Ха, шунга ўхшаш, – деб жавоб берди у. – Фақат

сизлар кўркманглар. Ўзларингни эркин, хотиржам тутинглар. Худди модалар залига чиқасизу у ёқ-бу ёққа юрасизлар. Ўртада зина бор. Зинага ҳам чиқиб бориб, айланиб, сўнгра яна изларингизга шошилмай қайтасизлар. Мана қаранглар, мана бундай... – деди Ольга ва ўзини модалар залида юргандек қилиб кўрсатди. – Кимки чиройли юриб, ўзининг қадди-қомати, гўзаллигини кўрсата билса, демак, у яхши жойларга ишга олинади. Тушунарлими?

– Тушунарли...

– Қани, энди битта-битта юриб кўрамиз.

Қизлар бир-бир юриб ўртадаги кичик зинага чиқиб, айланиб яна қайтиб туша бошладилар.

Зебузар ийманиб, ечинмай тураверди. Ольга унинг олдига келди:

– Қалтак егинг келяптими?

У тураверди.

Ольга туфлисини ечди. Унинг важохатидан жаҳли чиққандай бўлди ва тўсатдан яланг оёғининг кафти билан Зебузарнинг жағига тепди. Қиз кутилмаган бу зарбадан ерга гурсиллаб ағанаб тушди. Дилбар югуриб уни ўрнидан турғазди.

– Айтганимни қилмасанг, дабдалангни чиқазаман, тушундингми?!

– Ҳа-ҳа, тушунди-тушунди, – деди Дилбар дугонасининг лабидан оққан қонни артаётиб.

Қизлар энди тихирлик қилмай тақдирларига тан беришди. Ольга қизларни сафлаб, бўйинларига рақамларини илиб кўйди. Энди бирма-бир юриш машқларини қайтара бошлади.

Ниҳоят қизларни сахнага олиб боришди. Уларни навбати билан чиқара бошлашди. Сахнага жуда ёруғ чироқлар қаратилган бўлиб, қизлар учун фақат биринчи қаторда ўтирганларгина кўринарди. Трибунада эса бир

киши алланималар деб тўхтовсиз жаврарди. Қизлар ўша ўргатилганидек бир-бир юриб чиқишар, зина устига оҳиста чиқиб, бир айланиб яна қайтиб тушишарди.

Зебузар дугонаси Дилбарни тинимсиз қарғамокда эди. У томошадан қайтиб чиқдию тўсатдан Дилбарга ташланди, бақириб унинг юз-кўзларини юмдалай бошлади.

– Вой шарманда!.. Мени нега ўшанда қутқардинг? Ўлиб кетганим яхши эди. Энди нима деган одам бўлдим!..

ЎН УЧИНЧИ ҚАВАТДАГИЛАР

Канизаклар хизмат қиладиган тунги бар ҳамда исловатхона ўн икки каватли бинонинг ертўласида бўлиб, уларнинг ётоғи бировнинг назари тушмайдиган бино чордоғи ҳисобидаги ўн учинчи каватда эди. Лифт шундай мослашган эдики, у фақат ертўла билан чордоқ орасида қатнар, гўё қуш қафаси билан мойк қўядиган ясама уясига ўхшаб кетарди. Лекин тунда қушлар ухласа-да, “бу қушлар” тиним бўлмас, уяларига таранг тортилган, ўзларига оро берилган ҳолда янги узилган бодрингдай кириб кетиб, қайтгач эса тузланиб, шалвираб ва гандираклаб келардилар-да, ўзларини ўринларига отардилар. Бири ҳадеб алжирар, бири хўнграб йиғлар, бошқаси эса тентаклардек кулар, жойларига ётардилару қотардилар...

МДХ давлатларидан келтирилган йигирма чоғли қиз устидан ички назоратни ишга ёлланган Россиянинг қайси бир шахрида карате бўйича қорабелбоғ соҳибаси бўлган Ольга исмли спортчи қиз ҳамда бешафқатлиги юз-кўзидан яққол сезилиб турган америкалик бақувват Милана исмли негр қиз амалга оширардилар.

Милана армия хизмати пайтида ўзи билан хизмат қилаётган бир аскарни ўлдириб қўйгани учун қамалиб чиққан ва бу ерга у ҳам ишга ёлланиб келганлардан эди.

Бундан ташқари лифт олдида ва ертўладаги йўлакларда турли миллатга мансуб бўлган бакуват кўриқчилар туришарди. Уларнинг вазифаси ўзини мижозга “бахшида” қилишдан бўйин товлаган ёки қочишни хаёл қилган махбуса қизларни ювошлантириш эди. Бунинг учун фақат тик туриш мумкин бўлган, сейфга ўхшаш совуқ ва қоронғи камерага камаб, оч қолдиришарди.

Ўз танасининг нозик ҳаракатлари билан мижознинг кўнглини овлаш, ўзига маҳлиё қилиш ва минг ишваю карашма билан яна уларни тез-тез келиб туришга даъват этиш ҳар бир фоҳишанинг хизмат вазифаси эди. Мазкур вазифани сидқидилдан бажармаганлар ёки мижознинг бирор шикоятига сабаб бўлганлар аямай жазоланарди. Қизлар эса, ўз навбатида тезроқ қарзларини узиш ва яна бир-икки танга орттириб, ватанларига бир илож қилиб, қайтиб кетиш илинжида ноихтиёр, вазифани бажаришга мажбур эдилар.

Улар хизмат кўрсатиш туришга кўра икки гуруҳга бўлинганди. Биринчи гуруҳ асосан, фоҳишалар бўлиб, улар кўпчиликни ташкил этарди. Иккинчи гуруҳ эса асосан, арабча ва стриптиз рақсларини хиром этувчи раққосалардан иборат. Мазкур гуруҳга қадди-коматлари “жаҳон стандарти” меъёрларига жавоб берадиган, истеъдоди бор қизлар танлаб олинарди.

Улар алоҳида залда машқ қилдирилар, вазифалари эса барделда кўпчиликнинг кўнглини овлаб, мусиқа остида ўз танаси мушакларининг ҳаракатлари билан ҳордиқ бериш эди. Раққосалардан фоҳишалик мақсадида камдан-кам фойдаланилар, фақат алоҳида ҳоллардагина, яъни қандайдир пулдор ёки доимий мижоз бирорта раққосанинг хиромига маҳлиё бўлиб, у билан яқиндан танишиш истагини билдиргандагина, хўжайинининг ижозати билан “сафарбар” этиларди. Бундай махбусаларда ўзининг нозик санъати, иссиқ бадани, нозу ишвалари билан мижозларини хурсанд қилиб, яхши пул ишлаб олиш имконияти кўпроқ эди. Албатта, уларнинг нархи фоҳишаларникидан анчагина баланд турарди.

Зебузар ҳарҳолда омадлироқ чиқиб қолди. Уни раққосалар гуруҳига олишди. Бошқалар бир кунда ўн-ўнбеш чоғли мижознинг “дилларини хушнуд айлаб”, танафурушлик қўшма корхонаси учун ҳар куни икки-уч минг доллар ҳисобида даромад келтиришарди.

Бир мижоздан олинадиган хизмат ҳақи бир соат учун юз долларни, раққосанинг бир кунлик иш ҳақи эса икки юз долларни ташкил этарди. Хуллас, қизларнинг бу ердан тўлиқ озод этилишлари учун Ольганинг айтиши бўйича ўн беш минг доллар пул ишлаб топишлари керак. Лекин уларни беш минг долларга қул сифатида сотиб олишган, яна кундалик озиқ-овқат, ижара ҳақи, тиббиёт хизмати, дори-дармонлар, атир-упалар, латта-лутталар пули кундан-кунга қарз сифатида қўшилиб борар, қарздорлик, қарамлик, қулликнинг поёни кўринмасди.

Маъмурият билан назоратчи ва кузатувчилар ўртасида радиотелефон алоқаси ҳамда ички видеокузатув ҳам ўрнатилган бўлиб, керакли “бадан” ўзининг хос рақами орқали чақиртирилар, қизларнинг ётиш-туриши, юриш ва ҳатто ювинишлари ҳам қатъий назорат остида бўлиб, бу ерда нафақат қочиб қолишнинг, балки ўз-ўзини ўлдиришнинг ҳам ҳеч иложи йўқ эди. Шундай бўлса-да, деярли тирик мурдадек бўлиб қолган Дилбар билан Зулайҳо бу ердан бир иложни қилиб қочиш ёки ўз-ўзини ўлдириш “илинжи” билан яшардилар.

Аммо Дилбар кунлардан бир куни бу тузоққа Асрорбек ва Мастура туфайли нафақат ўзи, балки бегуноҳ, фарзандли дугонаси Зебузарнинг ҳам тушиб қолишига сабабчилигидан виждони чексиз азобда бўлгани учун ўз дилидагини Зулайҳога тўкиб солди.

– Қўйсанг-чи, энди бўлар иш бўлган. Ўзингни ўйласанг-чи. У ҳарҳолда раққоса... – деди Зулайҳо белига адёлни ўраб оларкан.

– Бу мамлакатдан албатта, қочиб кетиш керак. Кейин

ифлос Асрор билан Мастурадан касос олишим керак. Мен аввало, уларни ўлдириб, сўнгра ўзимни ўлдирмоқчиман, – деди Дилбар ғазаб билан.

– Кўй, Дилбар, ундай дема. Майли, улардан касд оламиз, лекин ўзингни ўлдиришдан нима фойда?

– Менинг ўйлаб кўйган ўз режам бор.

– Қанақа режа?

– Ўзимга ОИТС юктираман.

– Нима?! – дея кўзлари ола-кула бўлиб ўрнидан туриб кетди Зулайхо.

Унинг шаштини кўриб қўлларини белига тираган ҳолда тепаларида Ольга пайдо бўлди ва “Нима гап?” дегандек ўткир нигоҳини маъноли қаратди.

Қизлар индамадилар ва бир-бирларига терс қараб жойларига ётиб олдилар.

– Сен бу бемаъни фикрни каллангдан чиқариб ташла, – деди Зулайхо ётган ҳолда кўзларига ёш олиб.

– Йўқ, ташламайман! – деди Дилбар қатъий.

– Нима фойдаси бор?

– Мен бу ердан, албатта, қочиб кетаман. Кейин сизларни қутқараман. Ўша Асрорни топаман ва унга касалимни юктираман. Сўнгра у Мастура билан бўлади. Улар бир умр азобланиб ўлишлари керак. Уларни ҳеч ким жазолай олмаса, мана мен...

– Юқмаса-чи?..

– Юқмаса бир илож қилиб Мастурага қонимни бераман. Бунинг йўли осон....

Зулайхо дугонасининг бу қароридан танг қотди ва унинг ёнига ўтиб, аламдан ёнаётган нозик жуссасини бағрига босди.

Уларни видеода кузатаётган кўрикчилардан бири шеригига “Анавиларни қара”, – дея туртди. “Ҳа, эркаклар камлик қилапти шекилли”, – деб кўйди кулиб.

Кўп ўтмай Дилбарни янги миждзининг хизматига чакиртиришиди. Зулайхо дугонасини кўйиб юборгиси келмай дир-дир титрарди.

– Ўрнинга мен борақолай, дугонажон.

– Йўқ, сен дамнингни ол, – деди Дилбар ва унинг аламли юзига нозик миждларга ҳадя этиладиган табассумга ўхшаш сунъий жилмайиш инди.

Унинг нигоҳи ғоят латофатли ва мағрур эди. У кетаркан Зулайхо гўё охирги йўлга кузатаётгандек, видолашаётгандек хўнграб йиғлаб юборди ва бағрига талпинди. Лекин бу иши учун юмшоқ жойига кўрикчидан яхшилаб резина таёқ еди...

Зебузар келганида Зулайхо инграб ётганди. Бунинг сабабини у бошқа кизлардан сўради.

– Негадир Дилбани миждга боришига қаршилик қилган эди, калтак еди, – деди Таня исмли самаралик рус киз.

– Хой, нега унақа қилдинг? Ма, сенга конфет олиб келдим, – деди Зебузар дугонасига раҳми келиб.

Зулайхо индамади. У дугонасининг арабча, бели очик ракс кийимини, маникюр қилинган узун, чиройли бармоқларини ушлаб кўраркан, Дилбар билан ораларида бўлиб ўтган гап ҳақида индамай кўяқолишга аҳд қилди. “Дилбарнинг кочиш ҳақидаги фикрини сир тутганим маъқул. ОИТСга келсак, худонинг ўзи асрасин”, деб кўйди хаёлан.

Кўп ўтмай уни ҳам навбатдаги мижд хизматига чакиртиришиди.

ИЛТИЖО

Зебузар иктидорли киз бўлгани туфайли арабча ва беҳаё бўлса-да, бошқа раксларни ихтиёрий-маждурий тарзда тез орада ўрганиб олди. Бошига сан-сарик парик соч кийиб олган, лекин кош-кўзлари қоп-қора бўлган бу янги раққоса киз тез орада бардел миждларининг эътиборини тортди.

Ўн учинчи рақамли бу «махбуса»нинг бутун кечмиши, дарду алами, одамларга айтмоқчи бўлган дил фарёди, жуссасининг ҳаракатларида акс эта бошлаганди. Қандай шаклда, қайси услубда ва қай ҳолатда, ўртадаги ялтироқ қувур атрофида туриб, ётиб, чўккалаб ва бошқа назокатли бел ҳаракатлари билан рақс хиром этар экан, аслида у чин юракдан фарёд қиларди.

Зебузар ҳар бир айтмоқчи бўлган фикрини танасининг ҳаракатларида акс эттиришга ҳаракат қиларди. Унинг фикри-ёди фақатгина бир мақсадга қаратилганди: “Қани энди, – дерди у фикран рақс туша туриб, менинг дарду аламларимни тушунадиган бирор инсон зоти топила қолсайди. Ҳайқира олмасам, на тилим, на пулим, на ҳужжатим бўлмаса... Ахир, мен ҳам бир мусулмон фарзандиман-ку! Бу дунёга не-не умид билан келганман!.. Менга ишонинг, одамлар. Буни мен ҳеч қачон истамаганман, бунга мени мажбур қилишди! Ҳаётимни барбод қилишди. Лекин мен яшашни истайман!”

Зебузар фикран шундай дея оқ ялтироқ қувурни ушлаб олган ҳолда қаддини орқага эгиб, тўзиқ қора сочларини айлантириб рақс тушарди. Сарик парик сочи эса кимнингдир кўлига учиб бориб тушганини ўзи ҳам сезмай қолди. “Йўқ! Йўқ!..” дея унсиз ҳайқирарди у...

Кўлига парик сочи келиб тушган киши хизмат сафарига келган туркиялик санъатшунос Керимбей эди. У беихтиёр қарсак чалиб юборди. Бу эса бирдан бардел ходимларини ва мижозларни ажаблантирди. Чунки бу ерда рақсга қарсак чалиш деярли учрамайдиган ҳол эди.

Зебузар ўз рақсини ялтироқ қувурга пешонасини сирпантирган ва кўлларини баланд ёзиб илтижо қилган ҳолда тиз чўкиб тугатди... Сирпалишдан пешонасидан ўт чиқиб кетай деди. Лекин оғриқни ҳис қилмади. Бу ҳаракатидан ўзи ҳам қониқиш ҳосил қилгандек бўлди ва қарсак овозини эшитди. Тепасидан пуллар сочилди.

Юзига чирок ёруғи тушиб тургани учун қаршисида, ғира-ширада завқ билан қарсак чалаётган ўша туркиялик кишига кўзи тушгандек бўлди. Лекин қўриқчилар тезлик билан уни судрагудек қилиб олиб кетишди.

Керимбей бу раққосанинг қул қизлардан эканлигидан беҳабар бўлиб, балки бу бир чекка барделда шундай истеъдодли раққоса қизнинг бирор театрда ишламасдан, ўзини хор қилиб юрганлардан, деган хулосага келганди. Шундай бўлса-да, унда раққоса қизга ўз миннатдорчилигини изҳор қилиб, қўлидаги парик сочини қайтиб бериш, иложи бўлса, у билан самимий танишиш истаги туғилди. Бу ҳақда бош официантга мурожаат қилди. Бош официант унинг истагини хўжайинга етказажани айтди. Кўп ўтмай у хўжайиннинг рухсат берганини ва бир соатга икки юз, бир кечага эса икки минг доллар тўлаб қўйиши кераклигини маълум қилди.

– Йўқ, узр, менинг ундай мақсадим йўқ. Фақат у қизнинг яхши рақси учун ташаккур билдириб, мана бу сочини бериб қўймоқчи эдим, холос, – деди у.

Официант турк мухлиснинг қўлидан парикни юлқиб оларкан, бунинг иложи йўқлигини маълум қилиб нари кетди. Шундан сўнг Керимбей бу ерга айнан шу қизнинг рақсини томоша қилиш учун тез-тез ташриф буюриб туришни одат қилди. Лекин унинг на исмини била олди, на ўзи билан суҳбат кура олди. Бироқ бу мухлисида ҳатто бардел беркилиб, чироклар ўчгандан кейин, раққосани уйига қайтиш маҳали учратиб, танишиб олиш истаги туғилди. Шу туфайли бир неча бор уни кўчада, машинасида ҳам кутиб ўтирди. Лекин ҳар сафар қайсидир компанияга қарашли бу ўн икки каватли бинонинг фақат чордоғидагина чирок ёник бўларди... “Қизиқ, нахотки у фоҳиша бўлса... Лекин фоҳишалар бундай дардли рақс тушмайдилар-ку!” – дерди у ўз-ўзига.

Кунлар ўтди. Зебузар ўз маҳоратини ошириб, рақсларида ўзлигини янада яхшироқ намоён қилишга интиларди. Керимбейда эса мана шу номаълум қизга бўлган иштиёқ янада ортиб борарди. Ниҳоят, айтилган пулни тўлаб бу қиз билан танишишга қарор қилди.

Мана, ўша орзудаги фарахбахш онлар... Керимбей афанди айтилган жойга официант ортидан бораркан, юраги негадир гушиллаб уриб, хаяжонланаётганлигини хис этди. “Наҳотки, одамларнинг бир-бири билан учрашуви шунчалик қийин бўлса? Ёқтириб қолган қизни учратиш учун ҳам катта пул тўланса? Яна назорат остида... Бу ҳурлиқо ким бўлди ўзи? Ёки бирор бадавлат одамнинг қизимикин, рақс унинг хоббисимикан?” деган саволлар унинг хаёлида ғужғон ўйнарди. Ниҳоят, у билан учрашади, уни шаҳарнинг бирор сўлим масканига дилдан суҳбат қуришга таклиф қилади ва эҳтимол, унинг кўнглига қўл солиб кўрар. Қандай яхши...

Бироқ уни хонада башанг қийинган ва ширин мусаллас хўплаб, сигарета чекиб ўтирган машҳур раққоса эмас, балки кўрққанидан сувга тушган мушукдай титраб-қақшаб, парик сочини маҳкам ушлаб олган Зебузар кутарди. У фақат бир соатгагина ташриф буюрган мижознинг кўнглини тезроқ овлаш учун мусиқасиз рақс хиром айламоққа тайёр эди шу онда...

– Нималар қилаяпсиз? – деди турк йигит ажабланиб араб тилида.

– Тушунмадим, – деди қиз ҳам хайрон боқиб.

– Душунмадим, – йигит туркчалаб такрорлади ва ок чойшабини олди-да, унинг устига ҳурмат билан ёпиб қўйди.

Керимбей энди меҳрибонлик билан турк тилида гапира бошлади.

– Курдмисан?

– Йўқ, – дея бошини чайқади қиз.

– Қозоқми?

– Ўзбекман, – деди қиз ерга қараб.

Айни шу дамда Зебузарнинг хаёлига: “Халоскорим келди шекилли, у мени қутқаради”, деган фикр келиб қолди.

– Мен фоҳиша эмасман. Мени сотиб олишган. Илтимос, акажон, мени қутқаринг, – дея чойшабни танасига тортган ҳолда илтижо қила бошлади у. – Мени бу ердан олиб кетинг, жон ака. Нима десангиз қиламан. Бир умр қулингиз бўламан.

– Сотиб олишган? Неча пулга?

– Беш мингга, яна ўн минг доллар қарзим ҳам бор. Туркининг жаҳли чиқди.

– Ахир, бу қулфурушлик, инсон ҳуқуқини паймол этиш-ку! Юр кетдик, – деди у ва қизнинг қўлидан етаклаб чиқди. Йўлакда уларни икки барзанги қўриқчи тўхтатди.

– Қаёққа?

– Ахир, бу қандай бедодлик?! Бу ҳам мусулмон фарзанди-ку! – дея қичқирди йигит беихтиёр.

Соқчилар оёққа турди. Кимдир орқа томондан келиб халоскорнинг бошига тебди. Керимбейнинг пешонаси устунга урилди ва ўзидан кетди. Қўрқиб кетган Зебузар тинмай қичқирарди. Қаердандир хўжайини пайдо бўлди. Юз долларни туркнинг чўнтагига тикиб қўяркан, “Бу хезалакни кўчага олиб чиқиб ташланглар! Бу ерга бошқа кадам қўя кўрмасин! Тушунарлими?” деди араб тилида катъият билан “Тушунарли!” дея қичқирини соқчилар. Хўжайини чойшабга ўралиб, дир-дир титраётган Зебузарни зимдан кузатди ва “Жазосини беринглар буни” дея нари кетди.

Соқчилар ховлининг орқа томондан ўтиб, беҳуш ҳолдаги турк йигитини ахлат қутиларидан бирининг олдига ташлаб келишди.

ДИЛБАРНИНГ ҚОЧИШИ

Дилбарни териси беўхшов қора, кўкимтир, баданини бадбўй ҳид анқиб турадиган, оқиш юнг босган, тамакидан сарғайиб кетган тишининг оқини кўрсатиб навбатдаги ҳабаш мижоз кутмоқда эди. Баданидан тузланган балиқ ва аллақандай қўланса бўйдан унинг узок денгиз сафаридан келганини англаш кийин эмасди.

Қиз хонага кирибюк қўланса ҳиддан энсаси қотди. Нима қиларини билолмай гарангсиди. Қочиб кетай деса, эшик ортида соқчилар бор. Тақдирига тан бериб бурнини беркитган ҳолда тесқари қараб ётиб олди. Ҳабашининг эса димоғи чоғ эди. Чўнтагидан ҳужжатлари, пул солинган кармони ва бир ов пичоғи тўп этиб тушиб, сочилиб кетди. Қиз бу нарсаларни кўрмаганга олиб, тишини-тишига қўйиб кўзларини юмди ва оғзини беркитди.

Дилбарнинг хаёлида мижозни чавақлаб ўлдирини хақидаги даҳшатли фикрлар гужғон ўйнай бошлади. “Ҳозирок уни ўлдираман, кийимларини кияман-да, қочаман. Соқчилар йўлимни тўсишса, пичоқ суқаман. Қўлга тушсам камашади. Бу ерда ит азобида яшагандан кўра турмада чириганим афзал...”

Шундай қарорга келган Дилбар анчагина хотиржам бўлди ва қочини онлари яқинлашганидан хурсанд бўлиб, сохта эркаланди. Сўнгра ювинмоқчи эканини имо-ишора билан тушунтирди ва ваннага кириб ювинар экан, “Эй Худо, ўзинг мадад бер. Бу азоблардан мени тезроқ қутқар. қилган гуноҳларимни ўзинг кечир”, — дея илтижо қилди.

У артиниб чиқди-да, ҳабашга: “Сен ҳам ювиниб ол”, дея ишора қилди.

Кейин полда ётган пичоққа нигоҳ ташлади. “Бу инфлосни нима қилсам экан? Бунақа имконият бошқа бўлмайди”, фикр қилди қиз. Ниҳоят, қоп-қора миждоз ўрнидан кўзгалди.

Фурсатдан фойдаланган қиз ўз сочинини олиб келиш мақсадида ювиниш хонасидан чиқиб кетди ва полда ётган балиқ ёрадиган ўткир ов пичоғини сочинига ўраб майин табассум ила қайтиб кирди-да, кутилмаганда хабашининг юрагига санчди...

Ваннадаги сув алвон тусига кирди.

Дилбар денгизчининг кўпол кийимларини кийиб олди. Аммо ёзги оёқ кийими жуда ҳам катта эди. Хонадан чиқди. Уйқусираб турган ёлланма соқчилар дастлаб эътибор беришмади. У сочинига пичоқни ўраб олганди. Лекин “миждоз”нинг катта шляпа кийиб беўхшов ҳаракат қилиши соқчилардан бирининг эътиборини ўзига тортди. Шубҳаланган соқчи арабчалаб “Тўхта!” – дея қичқирди ва бу иши учун жазоланди. Йўлини тўсган шериги ҳам пичоқланди.

Дилбар оёғидаги пойабзални иргитиб юборди-да, жон жаҳти билан эшик томон чоғди. Соқчилар оёққа турди. Шердек ғазабланган қиз пичоқни баланд кўтарди-да, дуч келганини кўрқитиб ташқари томон отилди. У серқатнов кўчани машиналар оралаб кесиб ўтаркан, уни тўсатдан машиналардан бири уриб юборди ва боши айланиб олдинга йиқилди. Буни кутмаган юк машиналаридан бири қаттиқ тормоз берди, лекин унинг олд филдираклари қизни мажаклаб бўлганди.

Шундай қилиб, Дубайнинг серқатнов кўчаларидан бирида шахси номаълум бир қизнинг жасади ётарди. Жасадни ёриб кўриб қони таҳлил қилинганда, унинг ОИТС га йўликканлиги маълум бўлди. Марҳума кейинги пайтларда умуман эҳтиёт чораларини қўлламай қўйганди...

ЗУЛАЙҲОНИНГ ҲИЙЛАСИ

Кочиш соҳасида Зулайхога “омад кулиб бокди” десак муболага бўлмас. Дилбарнинг ўлиmidан сўнг у бу ишга пухта тайёргарлик кўриш, чумчуққа ҳам озор бермай қуён бўлиш кераклиги хақида ўйларди. Ниҳоят, ана шундай кунлар ҳам етиб келди. Чиройли қўнғиз мўйлов ва араб йигитларига хос соқолчани иягига елим билан ёпиштириб, эгнига то тўпниғича тўсиб турадиган арабча эркак кўйлаги ва рўдапо эркакча рўмолини доира билан танғиб олган Зулайхо йўлакдаги дуч келган соқчиларга бирма-бир пул узатиб табассум билан ўта миннатдор кўринишда барделдан ташқарига бемалол чикиб кетди. Озод кушдек чуқур нафас олди-да, таксилардан бирига имо қилди. Такси хайдовчи унинг ҳурматини жойига қўйиб, машинасини гир айланиб ўтди-да, мулозамат билан орқа эшикни очди. Зулайхо табассум билан унинг кўлига юз доллар қистирди. Бу муомалада “Бугун мени хизматимни қиласан”, деган маъно бор эди. Барделдаги қизлар қочиш ёки бу ердан яхшилик билан қутулиб чиқиш пайтида жуда зарур бўладиган сўзларни аввал мижозларидан ўрганиб, сўнгра ётоқхонада бир-бирларига ўргатар эдилар.

Зулайхо ҳозирги ҳолатда “Ўзбекистон элчихонаси”га дейиши керак эди. Лекин овози панд бериши мумкин. Шу туфайли у тинимсиз йўталиб, томоғини силай бошлади ва таксичига бу “чилимнинг асорати” дея тушунтирмоқчи бўлди. Таксичи уни тушунди. Шундагина “Ўзбекистон элчихонасига” дея олди чийиллаб.

Хўш, Зулайхо нима каромат кўрсатдики, эсон-омон қутулиб қолди? Ақл-заковатини қандай ишлата билди, деб ўйлашингиз табиий, албатта.

Унинг доимий мижозига айланиб бораётган йигирма-

Йигирма беш ёшлардаги кўнғиз мўйловли, чиройли соқолли Муҳаммад ал-Мақсуд исмли бир араб йигит бўларди. У Зулайхога ҳам ёқарди. “Қани энди замон кўтарсаю, унга хотин бўлиб тегиб олсам. Шу баҳона азоблардан ҳам кутулардим”, – дея орзу қиларди жувон. Лекин бойвачча йигитдан ҳеч садо чиқмасди. Келаси сафар, навбатдаги телефон кўнғироғи бўлганда Зулайхо уни олиб тўсатдан ўчириб қўйди ва алам билан бир четга итқитди. Лекин йигит унинг бу иши учун тарсаки туширди ва туриб кетиб қолди. Бошқа уни йўқламайдиган, балки дугонаси қирғиз қиз Ойсулунни ихтиёр қиладиган одат чиқарди. Зулайхонинг кўнғлида дастлаб алам ўти тутай бошлади. Лекин ундан Дилбарга ўхшаб қасд олиш эмас, балки фойдаланиб қолишни режалаштирди ва тез орада сочларидан калта-калта қирқиб олиб, игна билан чўткага ўхшатиб танғиб, йигитникига ўхшаш соқол ва мўйлов тайёрлашга киришди.

Тикувчилик маҳорати бўлган қиз учун бу иш ҳеч гап эмасди. Ниҳоят, ясама соқол тайёр бўлди. Энди Ойсулунни кўндириб, қилган қўполлигига узр айтиб қўйиш учун ҳалиги йигитни таклифига кўндириб беришни илтимос қилди.

– Бул сенге не кирек? – деб савол берди Ойсулун.

– Фақат орамизда қолсин, – дея шипшиди Зулайхо.

– У йигитни бизни қутқариб олишга деярли кўндиргандим. Аммо кейин бир кун уни ўзим хафа қилиб қўйдим.

– У қандай қутқармоқчи?

– Отаси БМТда ишларкан. У орқали хат бериб юборамиз, ҳамма қизларни ёзамиз.

Шундай қилиб, “қочиш” операцияси бошланди. Ойсулун “Зулайхо сизни севиб қолибди. Умрбод ўйнаш бўлишга ҳам тайёр. “Уни хафа қилиб қўйдим, кечирим сўрамоқчиман, деяпти” деган гапни йигитга етказди.

Зулайхо бундай имконият бошқа бўлмаслиги эҳтимоли

борлиги учун тезгина қизларнинг манзиллари ёзилган қоғозни ва ясама соқол-мўйловни олдида, латта-путтага ўраб оёғининг орасига қистириб олди ва ўзини хурсанд бўлгандек кўрсатиб, соқчиларни бир-бир ўпич йўллаб, миждози томон йўналди.

Мижоз йигит уни кулиб қарши олди. Зулайхо ҳам қувноқ табассум ҳады килди. Иккови бир-бирини соғинган, лекин арзимаган иш учун аразлашиб қолгандек эдилар.

Қиз кириб келди. Қўлини иккинчи ёстиққа оҳиста олиб борди ва тўсатдан ёстиқни олиб йигитнинг юзига бор кучи билан босди. Буни кутмаган йигит жон талвасасида тиширчиларди. Бир оздан сўнг хонада жимлик ва осойишталик ҳукм сура бошлади.

Қиз латталарни олди-да, йигитнинг оғига тикди ва қўл-оёқларини яхшилаб боғлаб, устига чойшабни ёпиб қўйди. Бечора йигитнинг нафаси қайтиб кетган, беҳуш эди.

Қиз тезлик билан ваннахонадаги ойна олдига борди-да, араб эркагининг рўдапо, лекин юмшоқ ва енгил кийимини кийиб олди.

У елим билан соқол ва мўйловни ёпиштириб олгач, йигитмисан-йигитга айланди. Мижозининг бир талай пули бор экан. Соқчиларда шубҳа уйғотмаслик учун уларга оз-оздан узатаверди. Соқчилар танти бу миждозининг кўпинча вақтлироқ чикиб кетишини ва узрини билдириб қўйиш учун пул тарқатишини яхши билар, Зулайхо бу амални илгари, эшик тирқишидан мўралаб бир неча бор кузатганди.

* * *

Тез орада элчихона ходимларининг ёрдами билан Зулайхо Тошкентга келди. Зулайхо ватан тупроғига қадам ранжида қиларкан, аламидан йиғлаб юборди ва чўкка тушиб аэропортнинг иссиқ асфальт йўлагини пешонасига суртди. Ходимлар унинг қўлтиғидан

олишди. Зулайхони хавфсизлик хизматининг мутасадди ходимлари кутиб олишди. Уни вақтинча ушлаб туриш, тиббий кўрикдан ўтказиш ва даволанишга олиб кетишди.

Хавфсизлик хизмати ходимларининг мақсади кулфурушлик билан машғул бўлаётган Асрорбек ва Мастурани ашёвий далил устида, аэропортда ёки Асрорбекнинг сотилган навбатдаги товар учун пул олаётган пайтида қўлга олиш эди. Лекин бу ҳолат узок чўзилди. Зулайхо тезроқ улардан касд олиш ўти билан ёнарди ва ўзи уннаб кўрмоқчи бўлди.

У ўша Асрорбек билан танишган тунги барга кўзойнак ва парик тақиб олган ҳолда боришни одат қилди. Ниҳоят, ўша, ўзи ва дугоналарини минг азобга солган шахслар ўз ўринларида пайдо бўлишди.

Мастура билан Асрорбекнинг қўл ва бўйинларида тилла тақинчоқлар ял-ял ёнарди. Уларнинг рангли чирокларда жилоланиши бу тақинчоқлар қанчадан-қанча алданган қизларнинг сел бўлиб оққан кўз ёшлари ва тўкилган қонларига ўхшаб кўринди. Дастурхон ҳам тўкин-сочин эди. “Ифлослар” дея ижирғанди Зулайхо ва уларнинг орқаларидаги ўриндикка ўтириб олиб, гапларига кулок тутди.

– Бугун қаерда дам оламиз, жоним? – деб сўради лўппи юзлари кип-қизил Мастура ширин винони хўплаб, оларкан, Асрорбекнинг тиззасига қўлини ташлади.

– Мазам йўқроқ. Янаги сафар, – деди йигит истамай.

– Вой, қаерингиз оғрияпти, жоним

– Белимда ўқтин-ўқтин санчик бор, бошим ҳам айланиб турибди, қувватим ҳам негадир камроқ, – деди Асрорбек.

– Сизни жуда соғиндим-да. Сизга аталган совғам бор.

– Раҳмат. Лекин бугун бир оз ишларим бор эди.

– Мениям белим, оёқларим санчияпти, чидаб юрибман-ку!

– Сизнинг йўриғингиз бошқа.

Уддабурон Зулайҳо калласига келган зўр фикрдан хурсанд бўлиб кетди ва бир четга ўтиб официантдан қоғоз-калам олиб хат ёза бошлади ва унинг қўлига ўн доллар тутиб, хатни Асрорбекка етказишни илтимос қилди.

Хатнинг мазмуни қуйидагича эди:

“Салом, Асрорбек ака! Мен Зулайҳоман. Чўчиманг, ҳаммаси яхши. Тўғри, дастлаб қийналдик, сўнгра ишларимиз юришиб кетди. Мўмайгина пул топдик. Қарзлардан қутилиб, қайтиб келдик. Энди ўзимиз учун ишляямиз. Шу туфайли сизга раҳмат. Мастура онага салом айтинг. У кишига ҳам бизнинг хусуматимиз йўқ... Зебузар ҳам яхши юрибди. Лекин Дилбарингиз борганимиздан ўн кундан сўнг тўсатдан ўлиб қолди. ОИТС экан. Бечора ўлими олдидан сизни, оилангизни, Мастура онани бу бедаво дарддан халос бўлиши учун ҳаракат қилишларингизни тайинлади. Чунки сиз у билан тунаб юрган экансиз...”

Дастлаб унинг бели саншиб, сўнгра боши айланаверди. Лекин бу гап ўртамизда сир бўла қолади. Дўсти душман, оилангиз эшитса яхши бўлмайди. Бунинг учун сизга дўстона таклифим бор. Эртага эрталаб соат 10-00 да сизни шаҳар ОИТС марказининг эшиги олдидан кутаман ва йигирма минг доллар ола келишингизни яхшиликча сўрайман. Хатимни ёқиб юборинг. Зулайҳо”.

Хатни ўқиган Асрорбекнинг кулиб турган чехраси бирдан тундлашди, қўллари муштга айланди. Зиёфат ёзилган столга шундай зарб билан урдикки, гўё тунги барда бомба портлади. Дастурхон устидаги шиша ва рюмкалар чил-чил синди. Йигит алам билан шундай хайкирдикки, мусикачилар ҳам, сахнадаги раккосалар ҳам бир сония котиб қолишди.

– Анави мастни ҳисоб-китоб қилиб, опчиқиб ташланглар, – деди бош официант дарғазаб бўлиб.

– Вой-вой, нима бўлди?! Э-э хат ёзмай қўлларинг синсин-а! Нима дебди? Ким ёзбди?! – кичқирди Мастура.

Асрорбек хатни буклаб, тез ён чўнтагига солди ва столга юз долларни кўйиб:

– Юринг тез, кетдик! – деди.

– Вой, тинчликми? Мундоқ тушунтириброк гапирсангиз-чи!

– Тинчликмас, кейин тушунтираман!

Асрорбек аланглаб Зулайхони кидирди, Зулайхо бўлса ташқарида такси ичида уларни пойлаб турарди. Хат иш берганди.

Эртасига айтилган пайтда шаҳар ОИТС марказининг олдида бир қора “Мерседес” келиб тўхтади. Зулайхо марказ эшиги олдида ҳеч нарса бўлмагандек кўрикчи милиционер билан гаплашиб, хотиржам сигарета тутатиб турарди. Асрорбек сигнал берди. Унинг юзи докадек оқариб кетган, орқа ўриндикдаги Мастура эса шолғомдек кип-кизил, кўзлари олайиб боқарди.

– Ха, ажалинг келгур! – деб кўйди Мастура.

– Жим бўл! – деди сенсираб Асрорбек, – бўлар иш бўлди.

– Мана, хотинбозликнинг оқибати!

– Сенга айтаяпман! Ҳозир ишни бузасан, аҳмоқ! – дея бақариб берди йигит кўзларидан ўт чакнаб. – Қилган гуноҳларимиз учун алданган қизлар, фарзанд доғида куйган оналарнинг қарғиши етиб, бизни худо жазолаяпти, шекилли.

– Вой, акажоним, яхши келдингизми? – деди Зулайхо чиройли жилмайиб. – Мен ҳам ўзимни бир яхшилаб текширтириб олайин дедим-да. Шунга келувдим.

– Ярамас!.. – деди Мастура кўзлари олайиб. Асрорбек унинг тиззасига бир урди.

Бу шундай зарба эдики, унинг замирида олам-олам алам бўлиб, зарбнинг акси гўё Мастуранинг миясига ҳам етиб борди ва беихтиёр “Вой!” деб қичқириб юборди. Милиционер хушёр тортди. Лекин Зулайхо ролга кириб ўзининг мижозларига қандай табассум ҳадея қилган бўлса, ҳозир ҳам шундай қилди ва ходимга “хаммаси жойида”, дегандек жилмайиб қараб кўйди.

– Хўш, акажон, бизнинг буюртмани олиб келдингизми? Асрорбек тезлик билан бир пакетни узатди.

– Ҳаммаси жойидами?

– Ҳа, албатта...

– Айтиб қўяй, агар кам ёки “ўқланган” бўлса, ўзингиздан кўринг.

Асрорбек машинани ўт олдириб, жон-жаҳди билан ҳайдаб кетди.

– Вой, секинроқ ҳайданг, – дея кичкирди Мастура.

– Ишинг бўлмасин!

– Қаёққа кетяпмиз? Ҳой, машинани тўхтатинг!

– Бизникига борамиз, хотинимни оламиз. Тўғрисишни айтамыз.

– Вой шўрим, пешонам курсин-а. Бошқалар-чи?!

– Уларнинг ҳаммаси хорижда. Сен уларни пуллагансан, ҳайвон! Шунинг учун худо бизни жазоламоқда.

– Вой, ўзингизни босинг. Нима мен улар билан бўлинг дебманми. Давоси бордир, ахир.

– Товуқмия! Ахир, Дилбар ўлибди-ку! Энди мен ўламан, сен ҳам ўласан, билдингми?!

– Ажаб бўпти, хотинингиз ҳам ўлади.

Асрорбекнинг миясига тўсатдан қон югурди, юраги ҳаддан зиёд тез ура бошлади. У машинани катта тезлик билан ҳайдаб бораркан, кўзига ҳеч нарса кўринмай қолди. Чорраҳадаги светофор чироқлари ҳам, йўловчилар ҳам, ҳатто йўл ёқасидаги тўсиқлар ҳам...

Кўз ўнгида фақат содда ва гўзал, бегуноҳ хотини, бир-биридан ширин болалари намоён бўлди.

Унинг миясига қон қуйилиб, бурни ва кулоқларидан тиркираб оқиб чиқиб кетди ва рулни бошқара олмай муюлишдаги тўсиққа зарб билан урилди. Улар ҳалок бўлишди. Хайриятки, тасодифан бу ҳодисадан бошқа ҳеч ким талофот кўрмади.

Шундай қилиб, Зулайхоннинг саъйи-ҳаракатлари туфайли Зебузар ва Ҳамдўстлик давлатларидан келтирилиб,

имонсиз кишилар томонидан кул сифатида сотилиб, фоҳиша сифатида фойдаланилаётган бошқа аёллар ҳам озод қилиниб ватанларига қайтарилди.

СОДИҚХЎЖАНИНГ ТАВБАСИ

Қосим тоға Зебузарникига кирганида уйда Чўлпоной бор экан. У аввало, сўрига хотиржам ўтириб, раҳматли Рашид аканинг руҳига тиловат қилди.

– Ҳа, – деди кўзига ёш олиб Чўлпоной. – Раҳматли у киши болаларининг доғига дош беролмадилар. Юраги хуруж қилди. Бунинг устига ҳадеб шоли экиб сув кечавериб, ревматизм деган балони ҳам орттириб олган эканлар.

– Ҳа, ёмон бўпти. Бу ҳам бир кўргилик-да, нима ҳам қила олардик, ўлим ҳақ, синглим. Энди, ўғил-қизларингизнинг умрларига умр берган бўлсин, мушкулларини осон қилсин, деб худодан тилайверасиз.

– Илоҳим, албатта. Лекин қизим мана олти йилдирки бедарак кетган. На хат бор, на хабар... Суриштирмаган жойимиз қолмади. “Меҳр кўзда” кўрсатувигаям мурожаат қилдик... – деди Чўлпоной йиғламсираб.

– Ўғилларингиз-чи?

– Ўғлим Султонали қамоқда... “Аминис” чиққанмиш. Худо хоҳласа, яқинда кутилиб келиб қоларди.

– Яна бир ўғлингиз бор эди, чамамда?

– Ҳа, Шербек. У шаҳарда ишляпти. Бизни ўша боқаяпти, омон бўлгур.

– Қизингизни ҳозир қаерда деб ўйлайсиз?

– Билмасам. У шошилиб қўлимга чақалоғини тутказди-ю, бир оз пул ҳам бериб, ўзи шошиб Тошкентга жўнаворди. Кейин қайтиб келмади. У кетганидан кейин қизим ижарага турган уйнинг эгаси Нодир деган йигит

жаҳл билан орқасидан кидириб келди. “Менга Зебузарни топиб бер, бўлмаса сениям, чақалокниям бир жойга олиб кетаман” деб дағдаға қилди. Ёмон иш қилиб қўйган шекилли, қизим.

– У йигит бошқа келмадими?

– Йўқ. Дилбар деган дугонаси қўлтиктаёқда чўлокланиб келди. Эшитишимча, ўша кунни ҳалиги йигитни гузарда мелисалар ушлаб кетишганмиш... Сўраганинг айби йўқ, буларни сиз нима учун сўраяпсиз?

– Ҳа, гап шундаки, қизингиз соппа-соғ, омон. демокчиман..

– Вой! Ростданми? Сиз ундан хабар олиб келдингизми? – қувончдан кўзлари катта-катта очилиб кетди аёлнинг.

– Ҳа. Сиздан хабар ололмаганининг сабаби – у Арабистонга бориб исломдан сабоқ ўрганиб, отинча ойим бўлиб қайтдилар.

– Вой, шунақа денг, қандай яхши! Ҳозир қаерда у? Тошкентдами?

– Агар уни уришмайман, қилган гуноҳларини кечираман десангиз, албатта, айтаман.

Чўлпонойнинг кўзлари қувончдан порлаб, ўрнидан туриб довдирай бошлади.

– Хой, Бокира-ю!

Ҳовли томондан қизалокнинг “Хув!” деган овози эшитилди.

– Тез кел, болам. Айланай болам, онанг келди, болам!..

Аёл юзлари мева еявериб қорайиб кетган қизалокни бағрига босиб, қувончдан ўпди.

– Билиб қўйинг, агар Зебузарни уришадиган бўлсангиз уни ўзим қиз қилиб оламан, Бокираниям олиб кетаман.

– Вой, нималар деяпсиз, уришиб ўлибманми. Уни шундай соғиндимки.

Қосим тоға индамай чиқиб кетди ва машинада хаёл оғушида ўтирган Зебузарнинг олдига келди.

– Ҳаммаси жойида, қизим. Лекин ҳалиги гап. Кўрган-кечирганларингни кишлоқда бирортасига айтар экансан, мендан калтак ейсан, тушундингми?

Қиз табассум билан “ха” ишорасини қилди.

– Хуллас, сен Арабистонга бориб, ислом илмидан сабоқ олиб қайтдинг. Келишдикми?

– Келишдик, лекин унчалик билмайман-ку.

– Энди ўрганасан, – деди тоға жиддий. – Мен ойингга шундай дедим. Хавотир олма, у сени уришмайди.

Қосим тоғанинг ортидан қизчасини етаклаб хайрон бўлиб чиқиб келган Чўлпоной анча нарида бир машина турганини ва унинг ичида меҳмон киши ҳадеб кимгадир бир нималарни уқтираётганини кўрди. Ниҳоят, орқа эшик очилди ва ундан арабча кийим кийиб олган, қора кўзойнакли аёл тушиб келди. У оҳиста келаркан, Чўлпонойнинг кўзига гўё фариштадек бўлиб кўринди. “Қани энди мана шу фариштадек аёл менинг қизим бўлсайди, Зебузар бўлсайди. Эй худо! Уни тезроқ бағримга қайтар...” дерди у тинимсиз. Қиз яқинлашиб қолгач, аста кўзойнагини олди.

– Ойижон!.. – деди у синик овозда.

– Вой!.. Қизим!.. Омонмисан, жон қизим! Либосларинг муборак бўлсин! – дея Чўлпоной тез келиб уни бағрига олди ва йиғлаб юборди.

Рашид аканинг йўқолиб қолган қизи Зебузар Арабистонда ишлаб қайтгани ҳақидаги гап кичик кишлоқда яшиндек тез тарқалди. Чўлпоной суюнчи сифатида Қосим тоғага бир чопон, белбоғ ва кўйлак ҳадя қилди.

– Бўпти, сизлар бемалол гаплашаверинглар, мен бир кишлоқни айланиб келаман. Кечга яқин қайтаман, хўпми?

– Албатта, келинг. Кўпдан-кўп раҳмат сизга, – деди Чўлпоной севиниб.

– Йўқ, ҳали яна озгина бор шекилли раҳматга, – деди у илмоқли қилиб ва чиқиб машинасини ўт олдирди

Бу пайтда топилган қизни кўргани қўни-қўшнилар, қариндош-уруғлар шошиб кела бошлашганди.

Қосим тоға гузарга борди ва бир кишлоқ дўконига кирди.

– Кечирасиз, – деди у сотувчига. – Мен бу ерда меҳмонман. Менга Содикхўжанинг уйи керак эди.

– Ха, тушундим, у кишида нима ишингиз бор? Сиздан қарз олган бўлса, яхшиси, савобгарчиликка кечиб юборганингиз маъқул.

– Йўқ. У кишида бошқа ишим бор эди.

– Лекин уни бу ердан тополмайсиз.

– Эшитганман. Қаердан топсам бўлади?

– У бу ердан элик километрча нарида, қумликлар ичида, ўзи якка-ёлғиз чўлқуварларнинг шийпонида яшайди.

– Эҳ, аттанг. Мен атайин уни кўргани Тошкенти азимдан келгандим-а.

– Бўлмаса сизга ўғлимни қўшиб бера қоламан. Фақат уни қайтариб олиб келиб қўйишингиз керак бўлади. Чунки у ёкка транспорт деярли катнамайди.

– Албатта, олиб келаман. Савобга қолдингиз-да, лекин.

– Сухроб! – дея дўкондор омборхона томон кичқирди. Ичкаридан бир болакай чиқиб келди ва Қосим тоғага яхшилаб салом берди.

– Бу амакингнинг Содикхўжа тоғангда зарур ишлари бор экан. Атайлаб Тошкентдан келишибди. Бирга бориб келасан, хўпми?

– Хўп бўлади. Кетдик, амаки! – деди болакай қувноқлик билан.

Улар йўлга тушишди. Бола, аввало тоғага синчиков назар солди ва ўз қизиқувчанлигини яшира олмади.

– Содикхўжа тоға кимингиз бўлади, амаки?

– Болаликдаги ўртоғим, дея кулиб қўйди хайдовчи.

– У вақтдаям боймиди?

– Э, йўқ, – деди у болакайнинг соддалигидан кулиб.

– Бойликни одам кейинроқ орттиради.

- Бой одам нима дегани, ўзи?
- Ўзинг нима деб ўйлайсан?
- Им-м... Уми, одамларнинг энг зўри бўлса керак.
- Оббо сен-ей, унақамас.
- Содикхўжа шунақа-ку!
- Илгари бадавлат эди, шунақами?
- Ҳа.
- Ҳозир-чи?
- ...

- Ана кўрдингми? Ҳозир у эл назаридан қолган, энг қашшок, имонсиз инсон. Чунки Оллоҳ унинг жазосини берган. Одамлардан у бежиз қочиб юргани йўқ. Демакки, шунга арзирли гуноҳ ишлар қилган. Бадавлат бўлиш дегани бу масъулият, бошқаларга ҳар томонлама ўрناق дегани. Гуноҳ қилиш унинг учун бутунлай ёт нарса.

- Гуноҳ ишлар қанақа бўлади ўзи? – дея яна савол берди Сухроб.

- Одамларга бирон зиён-заҳмат етказиш, яхшилик ўрнига ёмонлик қилиш, иззат-нафсини тия олмаслик. Бой бўлиш учун гўё амал даражасидек бир гап, холос. Бундай одамлар ўта диёнатсиз ва субутсиз бўлишади. Бошқалар унга доимо тобе бўлишини иташади ва лекин ўзи уларни менсимайди. Тушундингизми, ўғлим?

- Тушундим.

Энди савол бериш навбатини мўйсафид ўз қўлига олди.

- Сиз унинг ўғли Маҳмудни танирсиз?
- Ҳа, танийман.
- У ҳозир қаерда, нима ишлар қилиб юрибди?
- Э, уми? Анақа, унинг томи кетиб, дарвеш бўлиб қолган. Одамларнинг мол-қўйини боқиб тирикчилик қилади. Қачон қарасангиз най чалиб юради.
- Най чалади, дейсизми?
- Ҳа.
- Яхши чаладимми?
- Тузук.

– Демак, унинг дарди бор. Чалганларини бир эшитсам яхши бўларди.

– Якшанба кунлари найини чалиб бозорга бориб ҳам ўтиради. Одамлар унга пул-мул бериб ўтишади.

– Астаффируллоҳ... Ўғлим, шунинг учун ҳам ҳеч қачон бировга ёмонликни раво кўрмаслик керак. Борига шукур килиб яшаш лозим.

– Ёниб кетган уйлари ҳалиям ўшандай сўппайиб, қорайиб турибди.

Улар шу кўйи қизғин суҳбат қуриб чўлнинг узок, янги ўзлаштирилган ерларига бориб қолишди. Бу ерларда ҳали саксовуллар ҳам, қум барханлари ҳам бор эди. Асфальт йўл тугаб, шағалли ва шўр, қумлик, ўнқир-чўнқир йўллар бошланган ва машина ортидан қуюқ чағ кўтариларди.

– Бу ерларни сиз қаёқдан биласиз, ўғлим?

– Дадам овга ишкибозлар. Баъзида мениям опкелиб турадилар.

– Нима овлайсизлар?

– Тустовуқ, қуён, тулки.

– Яхши тушадими?

– Ҳа.

Нихоят, узокда палапартиш ўсган қамишлар ва маккапоялар ортида бир уйчаннинг томи кўринди. Олдида бир неча тол дарахтлари бўлиб, дренаж суви оқиб чиқмоқда. Унинг ёнидаги кичкина сўрида елкасига рўмол ташлаб олган бир мўйсафид ўтирарди.

– Ана, Содикхўжа тоға, – деди Сухроб узокдан уни кўрсатиб.

Содикхўжанинг ошпоқ соч-соқоли беўхшов ўсиб кетган, уст-кийимлари бир ахволда, кўзлари киртайган, бетоблиги ва рухан тушқунликда экани шундоқ сезилиб турарди. Ёлғизлик азоби уни эзиб ташлаган кўринарди.

У тошкентлик меҳмоннинг ташрифидан ҳайрон бўлди. Чунки унинг бунақа таниши йўқ эди. Хаёллари кирди-чиқди бўлиб кетди.

Қосим тоға салом-аликдан сўнг увадалари титилиб кетган тўшакнинг бир четига омонат ўтирган бўлди. Фотиҳа килишди.

– Мен сизни суриштириб келувдим. Мана бу болакай маҳаллангиздаги дўкончининг ўғли. Бу ерларни яхши биларкан.

– Сизни танимайроқ турибман, меҳмон.

– Ҳа. Мен тошкентлик Қосим киракаш бўламан. Касбим шунақа, бир умр одамларга беминнат хизмат килиб юрибман. Сизнинг бошингизга тушган мушкул ишлар ҳақида эшитдим. Шунинг учун савобгарчиликка сизни бир йўқлаб қўяйин дегандим. Инсонгарчилик ҳам керак-ку, ахир.

– Раҳмат. Кимдан эшитдингиз?

– Бўлғуси келинингиздан.

Содикхўжа ялт этиб қаради ва елкасини енгил титрок босди.

– Қанақа келин?.. Менинг ярамга туз сепмоқчимисиз?

– Ахир, унинг қўлида сизнинг ягона зурриёдингиз, яъни набирангиз бор.

– Мақсадингиз нима?

– Ҳеч нима. Мен келинингизниям, набирангизниям ўзимга қиз қилиб олмоқчиман. Агар эътирозингиз бўлмаса, албатта.

– Нима, Зебу сизникида яшаётганмиди?

– Йўқ. Набирангиз Бокирахон Чўлпон бувисининг қўлида, Зебузар бўлса, Арабистонда яшаётганди. У ерда ўқиб, ишлаб яхшигина муслима аёл бўлиб қайтди. Мен уни аэропортда кутиб олиб келган бир киракашман, холос.

Содикхўжа Қосим тоғага анграйиб қаради.

– Нима, Арабистондан келди, дейсизми?

– Ҳозир у қаерда?

– Уйларида.

Содикхўжанинг пешонасидан совуқ тер чикиб кетди. Ўзини ёмон ҳис қила бошлади, юрагининг бир четига

каттик оғрик кирди. «Нималар қилиб қўйдим?.. Ахир, мен уни бадном қилдим-ку!.. Яратган эгам қилган гуноҳларим учун менинг ўзимни жазолаб, уни бўлса қўллаб юборибди. Ким эдиму ким бўлдим? Эсиз ўтган умрим...» деди у фикран ва беихтиёр сўрига ёнбошлаб ётиб қолди.

– Ие, хой ака, ўзингизни тутинг Манг, манави чойни ичиб олинг.

– Жон ака... – деди бемор ҳарсиллаб, – Ҳизр бувамисиз ё Азроилмисиз? Сизни танимадим. Сиздан биргина илтимосим бор... Куним битган кўринади, машинангизда уйимга олиб кетсангиз. Бу ерларда ўлиб қолсам, ўлигим сасиб кетмасин. Мени уйимга олиб кетинг, илтимос...

– Э бўлди, гап йўқ. Кетдик бўлмаса. Келинг, ёрдамлашиб юбораман.

Қосим тоға ўз тенгқурини суюб олиб бориб, машинасига ўтқазди. Машинанинг салони бадбўй хидга тўлди. «Эҳ-хе, бу кишининг чўмилмаганига минг йил бўлгандиров, астаффируллоҳ» деб қўйди хайдовчи ичида. «Шундок сувлар оқиб ётибдию ўзига қарамабди-да, афсус...»

– Тоға, сизга нима бўлди? – дея дабдурустдан савол берди Сухроб.

– Мени бошқа тоға демагин, ўғлим. Бунга арзимамайман.

– Нимага? Гуноҳингиз кўпми? – соддалик билан сўради бола.

Қосим тоға «Бошқа савол бермай, жим кетинг», дегандек унинг тиззасини маъноли босиб қўйди.

– Гуноҳим жудаям кўп, болам, жудаям... – дея ҳарсилларкан, Содикхўжа алланечук бўлиб кетди. «Нахотки, шу болачалик ақлим бўлмаса? Мен бу дунёга нима учун келдим ўзи, эй худо? Тезрок жонимни ола қолсанг-чи! Бўлмаса, бу бола мени ҳозир яна сўроққа тутиб, беш кунлик дунёда яшаганимга пушаймон қилдиради, шекилли».

Ниҳоят, улар кишлок гузарига етиб келишди. Дўкон олдида болакай тушиб қолди.

– Илтимос, мени уйимга эмас, аввал Зебузарнинг хузурига олиб борсангиз, – деди Содикхожининг лаблари титраб.

– Ие, қандок бўларкин, уст-бошингиз бир аҳволда-ку! Эрта-индин ўзингизга қараб, дегандай.

– Йўк, эртага кеч бўлиши мумкин. Илтимос, айтинг, ўғлимниям топиб келишсин...

Қосим тоға болакайнинг ортидан қичқирди:

– Хой, Сухробжон!

– Лаббай, амаки!

– Узр, яна бир илтимос чиқиб қолди! Тоғангиз ўғлимниям тез айтиб келишсин, деяптилар, биз келинлари Зебузар опангникида бўламиз, хўпми?

– Нима? Зебузар опа бу кишининг келинлари бўладими? – деб сўради у хайрон бўлиб ва дўкон олдида бир велосипедни олди-да, қаёқадир физиллатиб кетди.

Хотин-халаж тўлиб кетган Чўлпонойнинг уйида тўсатдан хилвираган Содикхўжанинг пайдо бўлиши ва уни бир бегона эркак суяб келиши кутилмаган хол бўлди.

Ҳозиргина чехраси шодлигидан ўзларини кўйишга жой топа олмаётган Чўлпоной ва Зебузарларнинг юзларини тундлик қоплади. Улар Содикхўжани аслида Қосим тоға топиб олиб келганидан беҳабар эдилар. “Оббо, умримда бўлаётган бир мартагина шу қувончли кунимниям кўп кўрди шекилли, бу ифлос”, деган фикр ўтди Зебузарнинг кўнглидан. «Лекин энди бўш келадиган анойинг йўк. Мен энди сен билган содда бир кишлоқи қиз эмасман! Энди гапирадиган ҳар бир гапинг, ҳар бир ҳаракатинг учун кўпчилик олдида шармандангни чиқариб ўчимни оламан!»

Зебузар унинг кўзига қаҳр билан тикилди. Содикхўжа унинг кўзига қарай олмади, балки остонадан кирибок бир-икки кадам ташлади-да, тиз чўкди. Қосим тоға унга ёрдам бериб турғизмоқчи бўлди:

– Ундай қилманг, туринг. Кўпчиликнинг олдида айб бўлади...

– Кўяверинг. Инсонлик номига мен муносиб эмасман, бу номга иснод келтирдим. Мени шайтон йўлдан урди, – дея у Зебузарга таъзим қилди.

Сўнгра елкаларини беўхшов силкитиб тўсатдан йиғлай бошлади.

– Мен аҳмоқни кечира олсанг кечир, қизим!..

Зебузар кутилмаган бу ҳолатдан ҳангу манг бўлиб қолди. Хаёлан ички бир овоз «Бориб уни тургаз» деса, бошқа бир овоз «Бориб башарасига тушур», дерди. Лекин у ҳеч нарса қила олмади.

Шу маҳал Содикбойнинг жуссаси ерга мук тушди. Уни тезлик билан кўтариб сўрига ётқизишди. Аёллар типирчилаб қолишди. «Вой ўлмасам, тез ёрдам чақирин керак», «Дўхтир чақиринглар», «Ўғлини чақиринглар», деган овозлар ҳар томондан ёғила бошлади. Унинг юзига сув сепишди. Латтани намлаб юзларини артишди.

– Уни уйига олиб бориш керак. Жон таслим қилапти, – деди Қосим тоға.

Келини Зебузар олдида тиз чўкиб кечирим сўраб жон таслим қила бошлаган Содикхўжа ҳақида қишлоқда шов-шув тарқалди.

* * *

...Ўша куни жаноза ўқилиб, ўлиги ёнган қоп-қора уйдан чиқарилди.

Қосим тоға ҳаётнинг бу синоатидан лол қолди. У жанозада ҳам, эртаси кунги тонгги фотиҳада ҳам иштирок этди.

Жанозада деярли йиғи-сиғи бўлмади. Дарвеш Махмуд эса миқ этмай ўтираверди. Ҳозир унинг хаёлида хориждан келган Зебузарни учратиш ва ундан кечирим сўраб, ёлвориш истагининг пайдо бўлганлиги аҳтимоли йўқ эмасди.

– Тавба, – деб кўйди Қосим тоға ёнида ўтирган қўшни кишига – Дўппидайгина қишлоқларнинг бор экану, шундай катта ишлар бўлиб ўтибди-я.

– Ҳа, нимасини айтасиз, Содикхўжа аканинг ўлими кўпчиликка сабоқ бўладиган бўлди. Лекин ҳамма Зебузарга қойил қолаяпти. У ҳатто маъракасига ишлатинглар деб юз доллар бериб юборганмиш.

Қосим тоғанинг бу гапдан хабари бор эди. Шунинг учун аҳамият бермади. Балки эътиборини ёнғин оқибатида ходалари қорайиб қотган чиркин уйга қаратди.

– Мана бу уйни бузиб ташламаслик керак, – деди у дабдурустан.

– Нега энди, меҳмон?

– Бу уй келажак авлодларингга бир сабоқ бўлади. Невара-чевараларингга бу ерга етаклаб келиб, бўлган ишларни хикоя қилиб бeringлар, хўпми? Токи худбинлик, ёмонликнинг оқибати қандай фожиага олиб келишини улар жонли мисол билан кўриб қўйишсин. Бу ёнган уй яхшиликка даъват этувчи тимсол сифатида ана шундай қорайиб, қотиб, ис босиб, мағрур тураверсин, – деди у аччиқ қилиб. – Бўпти, азизлар. Меннинг ҳам сафарим қариди. Хали кўп савоб ишлар қилиб улгуришим керак. Қани, омин! Илоҳим, эл-юртимиз, қолаверса, қишлоқларингга тинч-осойишталик бўлсин, ёшлар ватан, миллат учун диёнатли бўлиб улғайишсин. Ушбу хонадондан ўтганларнинг, шу жумладан, Содикхўжанинг жойлари жаннатда бўлсин. Рухлари шод, охиратлари обод бўлсин! Оллоҳу акбар!

Ўша куни Зебузарнинг уйидагилари ва қавм-қариндошлари кетказгани қўйишмайди. Шу туфайли Қосим тоға бир ҳафтадан сўнг ўзи келадиган, ҳозирча бўлса, бошқа йўловчиларни олиб кетадиган бўлди. Бу ҳақида бутун қишлоқ, ҳатто, Маҳмуд ҳам дарак топди. Шўрқишлоқликлар пойтахтдан келган бу беғубор ва самимий инсонни чуқур ҳурмат ва эҳтиром билан кузатиб қолишди.

Ўтган беш-олти йил мабойнида бор хунумонидан айрилган, ҳаётга енгил-елли қарашга ўрганган, ўз севгилисига хиёнат

қилиб, имонини йўқотган Махмуднинг кўзлари мошдек очилди. Йигит ҳамма дахшатли, фожиалардан сўнггина ўзининг қилиб қўйган ишини, Зебузарни чин дилдан севишини, усиз ва қизчаси Бокирасиз яшай олмаслигини англаб етганди. Шу тўфайли виждони азобда, деярли одамови, дарвеш бўлиб қолди, ўзига қарамай қўйди. У соч-соқолини ўстириб, рўдано кийиниб, мажнуннамо ошиқу бечорага айланди. Афсуски, бу дунёда уни тушунадиган, дардини тинглаб, далда бўладиган кимсанинг ўзи йўқ эди.

У бутун дарду аламини зовурлар ва йўллар бўйида махалла мол-қўйини боқиб, чалиб юрадиган най наволари орқали овоза қилар, унда “Менга ишонинг, одамлар, бундай қилмоқчи эмасдим, мен буни хохламагандим! Мен Зебузарни чиндан ҳам севаман. Майлига у фохиша бўлган бўлса ҳам, у билан яшашни, у билан бахтнёр бўлишни истайман! Эшитаяписизми, одамлар!..” дея хайқираётгандек туюларди. Лекин бу йигит қалбидаги нидони ҳеч ким эшитишни истамасди, балки ҳамқишлоқлари уни тентакка чиқариб қўйишди. Фақат уни пойтахтдан бир ҳафтадан сўнг қайтган Қосим тоғагина тушунди.

Дўнглик теңасида най чалиб, Зебузар хақида ўй сўриб ўтирган Махмуд тўсатдан тўхтаган машинани кўриб кўзларига ёш олди. Қосим тоға унинг олдига охиёста келиб ўтирди:

– Нега тўхтатдинг? Чалавер, ўғлим, – деди унинг елкасига қўл ташлаб.

Махмуд ўз дардкаши топилганиданми ёки қаршисида Зебузарга хайрихоҳ бўлиб, умрининг охириги лаҳзаларида ҳамдарад бўлган дилқаш ва меҳрибон киши ўтирганиданми, хархолда «йўқ» демади. Балки қалбини ўртаётган аламини полалар орқали ифода қилди. У шундай берилиб чалдики, Қосим тоғанинг дили хуфтон бўлиб кетди:

– Зебузарни чиндан ҳам яхши кўрасанми? – сўради тўсатдан.

Махмуд боши билан “Ҳа” ишорасини қилди.

– Қилган гуноҳингни биласанми?

Йигит яна бош ирғаб, “Ҳа” деди.

– Хўп... Аслида бетингга яхшилаб тупуриш учун келувдим. Майли, айбнингни тан олибсан, бунга энди хожат йўқ. Ҳали ёшсан, хаётинг олдинда, Зебузарнинг муҳаббатига эришишингга имкон йўқ эмас. Лекин у сени кечира олармикан, билмадим, ўғлим. Мен уни бутун Тошкентга олиб кетаяпман. У энди қизи учун яшамокчи. Манави менинг уй телефоним. Мабодо шаҳарга тушсанг кўнғирок қил, хўпми? Бўпти бўлмасам, хайр!..

Махмуд индамади ва кетаётган машина ортидан махзун тикилиб қолди. Кўлида бир парча қоғоз титраб турарди.

ХОТИМА ЎРНИДА

Орадан бир йил ўтди. Зебузар Қосим тоғанинг ёрдами билан энди тунги клубда эмас, балки хориждан олиб келган ва Асрорбекниқида қолган сармоясини эвазига уйғурча таомлар ошхонасини ташкил қилиб, Зулайхо билан бирга бу ошхонани ижарага олиб ишлай бошлашди. Официантлик ва бошқа юмуш ишларига эса ўзларига ўхшаш аччиқ тақдирни бошидан кечирган ожизаларни жалб қилишди. Бу ерга турли етим-есир, гадоёлар ҳам бир коса овқат, бир бурда нон илтижидида келиб туришарди.

Ишдан сўнг қизлар мадрасанинг аёллар гуруҳига кириб, тавба-тазарру қилишарди ва бу ерда ислом илмидан мукаммал сабоқ ўрганишарди. Кунлардан бир кун мадраса олдида бир дарвеш пайдо бўлди. У най чаларди. Найни шундай чалардики, унинг ноласи юрак-бағирни ўртаб юборарди.

Мана уч кундирки, Зебузар дарвешнинг тонгги наволарини эшитишни одат қилди. Оҳангларида офир дарад бор эди. Унинг Дубай барделида тушган рақслари,

Ўзининг оғир қисмати ёдига тушарди. Ўзининг бутун ички дард туғёнини баданларининг ҳаракатларида акс эттиришга интилган ва уни тушунишларини истаб томошабинлардан нажот излаган эди ўшанда... Ҳозир ҳам найчининг қалбида ана шундай туғёни хис қилди. Лекин, нежабки, у озодликда бўлса-да, «Мени қутқаринглар! Қилган гуноҳларимни кечиринглар!» дея фарёд чекмоқда эди гўё... «Ким бўлди экан бу дарвеш? Қандай тақдир уни бу ерларга бошлаб келди экан?» деб сўради Зебузар ўз-ўзидан ва дарвешга нимадир бериб келишни истади.

Шу пайт Зулайҳо келиб қолди. Икки дугонанинг эътиборлари найчининг нолаларига қаратилди. Уни бир оз тинглашди.

– Яхши чаларкан, – деди Зулайҳо.

– Сен қараб тур, мен найчига ул-бул бериб келай.

– Хай, майли, бора қол.

У кетгани ҳамоно эски аравасини вариллатиб Қосим тоға келиб тўхтади. Зулайҳо уни эҳтиром билан кутиб олди.

– Эҳ-хе, омонмисизлар, қизларим? Зебузар каёққа кетяпти?

– Хув анави найчига бир нима бериб келмоқчи.

– Найчи дейсизми? – Қосим тоға масжид олдида ўтириб най чалаётган дарвеш йигитга кўзи тушиб ҳайрон бўлиб туриб қолди ва сўнг оҳиста стулга ўтириб, най оҳангини беихтиёр тинглай бошлади. Бу маҳалда Зебузар ҳам дарвишнинг олдига етиб бориб қолганди.

Шу пайт найнинг овози таққа тўхтади. Қосим тоғанинг ҳам хаёлига бир гап келиб, юраги ҳаприқиб кетди.

– Нахотки, бу ўша!.. – деб юборди у дабдурустан.

– Кимни айтаяпсиз? – деб сўради Зулайҳо ҳайрон.

– Бу ўша, юраги тўла дарди бор Махмуд бўлади.

– Ие, вой, унда Зебузарни тўхтатиш керак!

– Қўяверинг, қизим...

Кўп ўтмай кўзлари жикқа ёшга тўлган Зебузар келди ва ҳамма нарсадан воқиф бўлиб турган Қосим тоғанинг кўксига оҳиста бошини қўйди.

– Хафа бўлма, қизим, хаммаси яхши бўлади. Хали ҳаётинг олдинда. Қизингни ўйла...

Най навоси яна тарала бошлади. Лекин энди нолаларнинг оҳангига қандайдир жозиба киргандек жўшқинроқ эди, гўёки эртанги кунга бўлган умид учқунлари шаҳар уммонининг шиддатли тўлқинлари билан уйғунлашиб кетмоқда эди...

Тошкент – Фарғона,
2003 йил

МУНДАРИЖА:

Жинси шимли “париваш”	3
Чўлдаги “йўрға”	19
Арзанда	27
Тарвузпоядаги воқеа	39
“Тарвуз”нинг етилиши	57
“Оклик” олинган кун	63
Сиртмоқдан қайтмоқ	79
Синган кўнгил ойнаси	84
Тараддуд	110
Зебузар кўрмаган тўй	116
Янги “қўшмахона”да	130
Дилбарнинг режаси	138
Хорижга йўл	150
Қулфурушлар	158
Аукцион	166
Ўн учинчи каватдагилар	170
Илтижо	174
Дилбарнинг қочиши	179
Зулайхонинг хийласи	181
Содикхўжанинг тавбаси	188
Хотима ўрнида	200

Адабий-бадий нашр

Набижон ҲОШИМОВ

ТОПТАЛГАН ГУЛБАДАН

Қисса

Масъул муҳаррир: А.Қоржовов

Муҳаррир: О.Қанаев

Тех.муҳаррир: Н.Мухитдинова

Бадий муҳаррир: Р.Ташматов

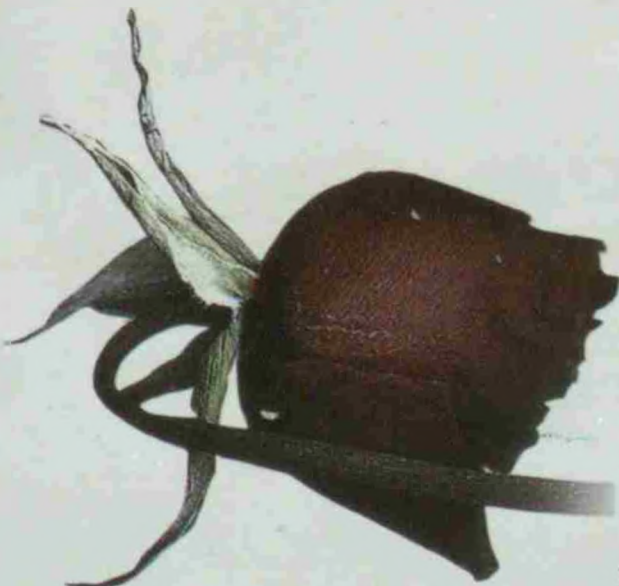
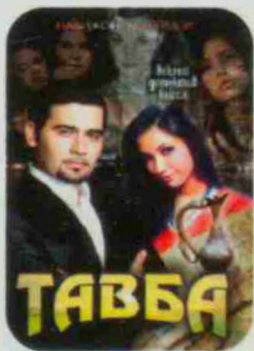
Саҳифаловчи: Г.Курбанбаева

Босишга рухсат этилди 26.01.2017. Қоғоз бичими 60x84 ¹/₁₆
“Virtec Times Uz” гарнитураси. Нашр босма табоғи 12,75.
Адади 3000. Буюртма №3.

«IJOD-PRESS» нашриётида нашрга тайёрланди.

Нашриёт лицензияси: АІ №270

*«Dizayn-Print» МЧЖ ЎИЧК босмахонасида чоп этилди.
100054. Тошкент шаҳри, Чўпон ота кўчаси, 28-а уй.*

ISBN 978-9943-994-44-7

9 789943 994447